

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

JANJA JENC

EVROPSKA UNIJA IN PREPREČEVANJE KONFLIKTOV

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

JANJA JENC

Mentor: asist. dr. UROŠ SVETE

EVROPSKA UNIJA IN PREPREČEVANJE KONFLIKTOV

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

EVROPSKA UNIJA IN PREPREČEVANJE KONFLIKTOV

Spremenjeno varnostno okolje in narava konfliktov je prisilila Evropsko unijo, da je preprečevanje konfliktov postalo eden izmed prioritarnih področij njenega zunanje-političnega delovanja. Glavna grožnja mednarodni varnosti ni več izbruh hladna vojna in s tem nevarnost jedrskega spopada, temveč uničujoči medetnični konflikti znotraj držav, ki lahko destabilizirajo celotne regije, katerih posledice lahko ogrozijo celotno mednarodno skupnost. Dejavnost preprečevanja konfliktov lahko zasledimo že takoj po hladni vojni, kot posledico politik Evropske unije do posameznih regij oz. področij. Z njimi so predvsem skušali premostiti delitev iz hladne vojne, ter države vzhodne in osrednje Evrope vključiti v ekonomski in varnostni red Evrope. Nezmožnost Evropske unije preprečiti konflikt na Balkanu v 90. letih prejšnjega stoletja je opozorila na to, da je potrebno za vzdrževanje miru v mednarodnem okolju razviti nov pristop. Ukrepi, katerih implementacija še poteka, vključujejo okrepitev preprečevanja konfliktov v javnih politikah Evropske unije, osredotočenost na vzroke za konflikte, hitro odzivanje, zgodnje opozarjanje, koordinirano uporabo instrumentov ter mednarodno sodelovanje.

Ključne besede: *Evropska unija, preprečevanje konfliktov, mednarodna varnost.*

EUROPEAN UNION AND CONFLICT PREVENTION

Because of changed security environment and characteristics of conflicts, conflict prevention became one of the main priorities of the European Union's external policy. Since the end of the cold war the main threat of international security are intrastate ethnic conflicts, which can destabilize whole regions, their consequences can also be threatening for entire international community. Conflict prevention after the cold war was a consequence of European Union's policies towards particular fields or regions. Their goal was to overcome consequences of iron curtain from the cold war and unify Europe. Powerlessness of the European Union during the war in the Balkan cautioned, that new approach for maintenance of international security must be developed. Implementation of new measures is still in progress and they include strengthening of conflict prevention in policies of European Union, tackling the root causes of conflicts, development of response capacity, early warning, coordinated use of measures and international cooperation.

Key words: *European Union, conflict prevention, international security.*

SEZNAM KRATIC	6
UVOD.....	7
1 METODOLOŠKI OKVIR	9
1.1 OPREDELITEV PREDMETA PREUČEVANJA IN CILJI DIPLOMSKE NALOGE	9
1.2 HIPOTEZE RAZISKOVANE TEME.....	9
1.3 PRISTOP IN TEMELJNE UPORABLJENE METODE DELA.....	9
1.4 STRUKTURA ANALIZE	10
1.5 TEMELJNI POJMI IN KONCEPTI.....	10
2 PREPREČEVANJE KONFLIKTOV V OKVIRU EU	15
2.1 NASTANEK IN RAZVOJ SZVP IN EVOP	15
2.1.1 MAASTRICHTSKA POGODBA.....	15
2.1.2 AMSTERDAMSKA POGODBA	16
2.1.3 SKLEPA EVROPSKEGA SVETA IZ KÖLNA IN HELSINKOV.....	17
2.1.4 EVROPSKA VARNOSTNA STRATEGIJA.....	18
2.2 STRUKTURA EU NA PODROČJU EVOP	18
3 PREPREČEVANJE KONFLIKTOV PO HLADNI VOJNI	21
3.1 POLITIKE DO POSAMEZNIH REGIJ.....	21
3.2 POLITIKE DO POSAMEZNIH PODROČIJ.....	25
4 RAZVOJ KOHERENTNEGA PRISTOPA K PREPREČEVANJU KONFLIKTOV	31
4.1 SKUPNO POROČILO GS/VP IN KOMISIJE O PREPREČEVANJU KONFLIKTOV 32	
4.2 SPOROČILO KOMISIJE O PREPREČEVANJU KONFLIKTOV	33
4.3 PROGRAM EU ZA PREPREČEVANJE NASILNIH KONFLIKTOV	34
5 SMERNICE DOKUMENTOV IN IMPLEMENTACIJA UKREPOV.....	38
5.1 OKREPITEV POMENA PREPREČEVANJA KONFLIKTOV V JAVNIH POLITIKAH EU IN NJENIH INSTRUMENTIH.....	38
5.1.1 VLOGA TRGOVSKIH SPORAZUMOV IN PREPREČEVANJE KONFLIKTOV	38
5.1.2 POLITIKE SODELOVANJA SKUPNOSTI	39
5.1.3 OKOLJSKE POLITIKE.....	41
5.2 VZROKI ZA KONFLIKTE	44
5.3 SPOSOBNOST HITREGA ODZIVANJA	46
5.4 ZGODNJE OPOZARJANJE	48
5.4.1 VLOGA EVROPSKE KOMISIJE	48
5.4.2 SEZNAM VZROKOV ZA KONFLIKTE EVROPSKE KOMISIJE.....	48
5.4.3 VLOGA SVETA EU.....	51
5.5 UČINKOVITA IN KOORDINIRANA UPORABA INSTRUMENTOV	52
5.6 MEDNARODNO SODELOVANJE	58
5.6.1 SODELOVANJE NATA IN EU.....	59
5.6.2 SODELOVANJE EU IN ZDRUŽENIH NARODOV.....	63
5.6.3 SODELOVANJE EU IN OVSE.....	64

5.6.4	<i>SVET EVROPE IN EU</i>	66
5.6.5	<i>G8 IN EU</i>	67
5.6.6	<i>SODELOVANJE Z NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI</i>	68
6	ŠTUDIJA PRIMERA – JUGOVZHODNA EVROPA	70
6.1	VOJNA V BOSNI IN HERCEGOVINI.....	70
6.2	KONFLIKT V BIVŠI JUGOSLOVANSKI REPUBLIKI MAKEDONIJI.....	71
6.2.1	<i>VOJAŠKA OPERACIJA EUFOR »CONCORDIA«</i>	72
6.2.2	<i>POLICIJSKA MISIJA EUPOL »PROXIMA«</i>	73
6.2.3	<i>POLICIJSKA OPERACIJA EUPAT</i>	73
6.3	DOLGOROČEN PRISTOP K JUGOVZHODNI EVROPI	73
	ZAKLJUČEK	75
	VIRI	79

SEZNAM KRATIC

ACP	African, Caribbean and Pacific States; Afriške, karibske in pacifiške države
CARDS	Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation; Pomoč Skupnosti za rekonstrukcijo, razvoj in stabilizacijo
DSACEUR	Deputy Supreme Allied Command Europe; Namestnik vrhovnega poveljnika za Evropo
EA	European Agreements; Evropski sporazumi
EAP	Enviromental Action Programmes; Okoljski akcijski programi
ECMM	European Community Monitoring Mission; Opazovalna misija Evropske skupnosti
EIDHR	European Initiative for Democracy and Human Rights; Evropska pobuda za demokracijo in človekove pravice
EUMC	European Union Military Committee; Vojaški odbor
EUPM	European Union Police Mission; Policijska misija Evropske Unije
MEA	Multilateral Enviromental Agreements; Multilateralni okoljski dogovori
NCRS	Nato Crisis Response System; Nato sistem za odzivanje na krize
OAU	Organization of African Unity; Organizacija za afriško enotnost
ODIHR	Office for Democratic Institutions and Human Rights; Urad OVSE za demokratične institucije in človekove pravice
SAA	Stabilisation and Association Agreement; Stabilizacijski in pridružitveni sporazum
SAP	Stabilization and Association process; Stabilizacijski in pridružitveni proces
EVOP	Skupna evropska varnostna in obrambna politika
SITCEN	EU Joint Situation Centre; Situacijski center
SZVP	Skupna zunanja in varnostna politika
UNDP	United Nations Development Programme; Razvojni program Združenih narodov
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe; Ekonomska komisija za Evropo pri Združenih narodih
UNPROFOR	United Nations Protection Force

UVOD

V zadnjih letih je Evropska unija (EU) postala ena izmed vodilnih akterjev v mednarodni skupnosti. Njena ekonomska moč in širok spekter instrumentov, ki jih ima na razpolago, so pripeljali do tega, da je postala nepogrešljiva pri preprečevanju konfliktov.

Preprečevanje konfliktov kot posebno specializirano področje se je v največji meri oblikovalo v obdobju po hladni vojni. Obdobje hladne vojne predstavlja čas obsežnega razvoja jedrskega in drugega orožja za množično uničevanje. Leto 1961 v Berlinu, 1962 na Kubi, 1973 v času arabsko-izraelske vojne ali 1983 pri t.i. vaji 'Able Archer' so dokaz, kako blizu sta bila bloka jedrskemu spopadu. Poleg stalne jedrske grožnje pa velja po drugi strani izpostaviti dejstvo, da je bilo to obdobje miru, stabilnosti in gospodarskega razvoja. Stabilnost lahko zasledimo v regijah, ki so jih v preteklosti zaznamovale vojne in konflikti. Pričakovanja po koncu hladne vojne Baylis in Smith (1997: 103) delita na pesimistična in optimistična. Optimistična predvidevajo nadaljevanje miru in stabilnosti, pesimistična pa kaos in nasilje v naslednicah Sovjetske zveze in v državah vzhodne Evrope.

Izpostavimo lahko štiri ključne posledice hladne vojne. Najpomembnejša z vidika konfliktov je vse večja soodvisnost, povezana s številnimi področji (ekonomija, ekologija, ipd.), pa tudi širjenje koncepta nacionalne varnosti prek tradicionalnega vojaškega dojemanja. Zaznamo lahko tudi naraščajočo pomembnost nedejavnih akterjev, ter vse večjo povezanost subnacionalne, transnacionalne in medvladne ravni delovanja.

Na pomenu pa je dejavnost preprečevanja konfliktov pridobila že v 50. in 60. letih prejšnjega stoletja, ko se je konflikt med velesilami razvil do te mere, da je začel ogrožati človeška življenja. Kubanska kriza 1962. leta predstavlja najnevarnejše obdobje hladne vojne, saj je obstajala velika verjetnost jedrske vojne, ki bi lahko pomenila uničenje človeštva.

Evropejci so po koncu hladne vojne izrazili željo po aktivnejši vlogi v mednarodnem prostoru kar se tiče varnosti, s čimer so želeli zmanjšati odvisnost od ZDA.

V preteklih dveh stoletjih je bil glavni cilj mednarodnega delovanja omejiti meddržavne spopade. Varnost v 21. stoletju pa je kompleksna in globalna. V nekaterih regijah sveta državne strukture razpadajo ali sploh ne obstajajo. Priča smo novim vrstam konfliktov, ki zahtevajo spremembo konceptov in instrumentov za zagotavljanje varnosti, saj nacionalne države same niso več zmožne zagotoviti svoje notranje in zunanje varnosti.

Po koncu dvopolnosti se v Evropi uveljavlja širši koncept nacionalne in mednarodne varnosti, ki vključuje tudi njene gospodarske, politične, humanitarne, socialne, vojaške in

druge vidike. Grožnje varnosti so postale raznolike, konvencionalno enodimenzionalno razmišljanje pa neustrezno za analizo in razumevanje kompleksne varnosti 21. stoletja. Zmanjšala se je verjetnost globalnih oboroženih spopadov, vendar pa se je povečala ranljivost sodobnih držav zaradi novih varnostnih groženj, izzivov in tveganj.

Evropska unija kot ena od nadnacionalnih tvorb in dejaven akter mednarodne skupnosti ima pomembno vlogo pri nemotenem delovanju mednarodne skupnosti, kamor sodi tudi dejavnost preprečevanja konfliktov. Njena vloga se je skozi zgodovino večala skladno z večanjem pomena ostalih mednarodnih organizacij, pa tudi zaradi konstantnega povečevanja števila držav članic. Spremembe so ključna značilnost vsake družbe, zato sodobna družba ni nobena izjema. Na področju preprečevanja konfliktov se mora sodobna mednarodna skupnost vključno z Evropsko unijo soočati z novimi in novimi izzivi, tako z vidika sprememb vzrokov konfliktov zaradi globalizacije kot tudi vedno večje integracije znotraj skupnosti. Zaradi tega so potrebne spremembe v stališčih in politikah Evropske unije.

1 METODOLOŠKI OKVIR

1.1 OPREDELITEV PREDMETA PREUČEVANJA IN CILJI DIPLOMSKE NALOGE

Eden od učinkov razširjenosti medijev in globalizacije je tudi ta, da so nam konflikti mnogo bliže kot nekoč. Konflikt, ki ni neposredno povezan z nami in se lahko odvija na drugem koncu sveta, lahko posredno vpliva na naša življenja, gospodarski razvoj ipd. Iz tega razloga me bo v diplomski nalogi zanimalo, kako se Evropska unija loteva tega problema.

Predmet preučevanja je torej preprečevanje konfliktov v okviru EU. Aktivnosti vzpostavljanja miru lahko potekajo med oboroženim konfliktom, ob začetku oboroženega konflikta ali kot poskus preprečiti začetek pričakovanega oboroženega konflikta. V diplomski nalogi se bom osredotočila predvsem na preprečitev začetka oboroženega konflikta. Pomen preprečevanja konfliktov je prišel v ospredje predvsem po neuspehu na Balkanu, ko EU ni bila zmožna preprečiti konflikta v regiji. Konflikti postajajo vse bolj kompleksni in večdimenzionalni, ves čas se spreminjajo, tako kot tudi njihovi vzroki. Tega se morajo mednarodni akterji zavedati, če želijo uspešno vzdrževati mir v mednarodnem okolju. Potrebno je razviti pristop, ki bo upošteval naravo in vzroke za konflikte.

Cilj diplomske naloge je ugotoviti, kakšno je trenutno stanje na tem področju v Evropski uniji. Poleg tega bom skušala narediti pregled razvoja preprečevanja konfliktov, od začetka 90. let prejšnjega stoletja pa do danes.

1.2 HIPOTEZE RAZISKOVANE TEME

V diplomski nalogi sem si zadala naslednje hipoteze:

- Pristop EU do preprečevanja konfliktov se je zaradi spremenjene varnostne situacije in narave konfliktov spreminjal iz fragmentiranega h strukturnemu, integriranemu pristopu.
- Strukturni pristop k preprečevanju konfliktov kot del strukturne zunanje politike v okviru Evropske unije še ni v celoti uveljavljen.

1.3 PRISTOP IN TEMELJNE UPORABLJENE METODE DE LA

Kot prvo sem uporabila metodo zbiranja virov. Po predelavi literature sem oblikovala hipoteze in okvirno strukturo analize.

Analizo in interpretacijo primarnih virov sem uporabila v okviru pregleda za preprečevanje konfliktov pomembnih dokumentov, s katerimi so evropske institucije oblikovale okvir za nov pristop na tem področju.

Analizo in interpretacijo sekundarnih virov sem uporabila pri opisu delovanja EU v 90. letih ter v okviru novega pristopa. Z zgodovinsko analizo sem skušala prikazati razvoj udejstvovanja EU na tem področju.

Uporabila sem tudi študijo primera, analizirala sem situacijo in delovanje EU v povezavi s konflikti na Balkanu.

1.4 STRUKTURA ANALIZE

V prvem delu se bom osredotočila na glavne značilnosti zunanje politike EU, zanimali me bodo pomembni mejniki v njenem razvoju.

Drugi del bo vseboval podatke o dejavnosti preprečevanja konfliktov neposredno po hladni vojni. Opredelila bom politike do posameznih regij ter področij, ki so povezane s preprečevanjem konfliktov.

V tretjem delu bom izpostavila pomembne dokumente, ki so nastali neposredno po konfliktih na Balkanu in so pomembno vplivali na razvoj pristopa EU do preprečevanja konfliktov.

V četrtem delu bom izpostavila smernice nastalih dokumentov in potek njihove implementacije.

Zadnji del osrednjega besedila bo vseboval študijo primera, konflikt v Bosni in njegovo reševanje v okviru tradicionalnega pristopa, uspešno razrešitev konflikta v Makedoniji in delovanje EU v regiji.

V zaključku bom skušala povzeti vse pomembne ugotovitve.

1.5 TEMELJNI POJMI IN KONCEPTI

- Konflikt

Konflikte lahko razdelimo na nasilne in nenasilne. Kar se tiče nenasilnih razlikujemo med latentnim in manifestnim konfliktom. Pri latentnem konfliktu gre za neskladje glede vrednot nacionalnega pomena, pri čemer je to nasprotovanje artikulirano z ene strani in dojemano kot tako z druge. Pri manifestnem konfliktu gre za uporabo sredstev, ki nakazujejo

zgodnjo fazo nasilnega ukrepanja. To je lahko verbalni pritisk, grožnja uporabe sile, uporaba ekonomskih sankcij. Kar se tiče nasilnih konfliktov lahko razlikujemo med krizo, resno krizo in vojno. Kriza je situacija, kjer vsaj ena od sprtih strani uporabi nasilna sredstva v posameznih incidentih. Resna kriza obsega večkratno uporabo nasilnih sredstev na organiziran način. Vojna pa je oblika nasilnega konflikta, kjer se nasilna sredstva uporabljajo kontinuirano, na organiziran in sistematičen način (Conflict Barometer 2006: 2).

Po koncu hladne vojne smo bili priča množici novih, prej potlačenih konfliktov, ki jih ne moremo več pripisovati nasprotjem med supersilama. Narava konfliktov se spreminja, saj so vojne med državami zamenjali spopadi v državah (Human Development Report 1994: 47).

»Nove vojne izhajajo iz dezintegracije državnih struktur. To pomeni, da gre za izgubo legitimnosti političnih institucij, obenem pa tudi za razpad monopola nad organiziranim nasiljem, ki je stoletja dolgo pripadal državni strukturi. Zato prihaja do fragmentacije vojska in policij, do razvoja organiziranega kriminala, do pojava paravojaških skupin, do neposredne dosegljivosti orožja in vojaških plačancev. V novih vojnah so glavni akterji nedržavne narave (Jelušič 2002, 616).«

V novih vojnah ni jasnih mej med vojno, organiziranim kriminalom in grobim kršenjem človekovih pravic. Vključujejo tudi nešteto transnacionalnih povezav, kar onemogoča prepoznavanje čistih notranjih in zunanjih groženj (Henderson 1998: 157). Druga težava je razpršenost in množica akterjev nasilja in vpletenih strani, kar otežuje razlikovanje med nedržavnimi in državnimi akterji. Tudi v prihodnosti je pričakovati, da bodo prevladovali oboroženi spopadi znotraj šibkih držav (Žabkar 2005: 130).

Ključni dejavniki, ki povzročajo sodobne konflikte so tekmovanje za zemljo in naravne vire, nenadni politični in gospodarski prehodi, rastoča neenakopravnost ljudi in skupnosti, rastoča stopnja kriminalitete in nezakonitih dejavnosti, šibki in nestabilni politični režimi, ter drugi zgodovinski, ideološki, etnični in verski vzroki (Commission on Human Security 2003: 8).

- **Preprečevanje konfliktov**

V najširšem smislu lahko preprečevanje konfliktov opredelimo kot vsako početje, ki vzpostavlja mir. Po drugi strani pa gre koncept razumeti kot preprečevanje nasilnih konfliktov. Ne dobijo vsi individualni ali kolektivni konflikti nasilne oblike, vseh tudi ni potrebno preprečiti. Takrat, ko konflikt lahko prevzame nasilno obliko, ga je potrebno preprečiti oz. uporabiti preventivne mehanizme. Iz tega razloga je nujen razvoj mehanizmov, ki identificirajo tovrstne konflikte (Kronenberger 2004: 13).

Razlikovati moramo konflikte znotraj držav in med državami. Od začetka 90. let lahko zaznamo premik konfliktov od meddržavnih k znotraj državnimi. Wenger in Möckli (2003, 21) opozarjata, da se je v letih med 1989 in 2000 zgodilo več kot 100 nasilnih konfliktov znotraj držav in le 7 med državami. Tudi vzroki za konflikte postajajo vedno bolj kompleksni (etnični, verski, lingvistični) in zahtevajo vedno bolj kompleksne mehanizme za reševanje. Na vmešavanje mednarodnih akterjev v preprečevanje konfliktov v državah lahko gledamo kot na vmešavanje v državno suverenost.

Preprečevanje konfliktov moramo ločevati od razreševanja in upravljanja s konflikti. Pri preprečevanju gre za izognitev pojavu konflikta, upravljanje se nanaša na konflikte, ki so že izbruhnili, upravljanje s konflikti pa je neke vrste uveljavljanje miru (Hill 2001: 330).

Več avtorjev je skušalo opredeliti koncept preprečevanja konfliktov. Za Douma, Goora in Walravena (v Kronenberger 2004: 14) sta opredelitvi dve. Prva je, da je preprečevanje konfliktov vsaka aktivnost, politična, ekonomska ali vojaška, s ciljem preprečiti izbruh nasilja. Gre za aktivnosti v času, ko konflikt še ni dosegel nasilne faze. Po drugi definiciji pa gre za kakršna koli dejanja, katerih namen je preprečiti izbruh nasilja ali stopnjevanje nasilnega konflikta.

- **Tradicionalno preprečevanje konfliktov**

Tradicionalno preprečevanje konfliktov skuša preprečiti eskalacijo konflikta na točki, ko grozi da bo postal nasilen, ali pa je že dobil nasilno obliko. Osredotoča se na določeno točko v konfliktu, instrumenti za preprečevanje konfliktov v tej fazi pa skušajo ustaviti ali omejiti stopnjevanje nasilja. Tradicionalni instrumenti so usmerjeni v prepričevanje sprtih strani, da spremenijo svoje vedenje. Primeri le-teh so: diplomatski pritiski, mirovna pogajanja, grožnja s sankcijami, embargo ipd. Tradicionalno preprečevanje konfliktov je osredotočeno na kratkoročno preprečevanje. Ta pristop je bolj pogosto reaktiven kot proaktiven. Proaktivni ukrepi so uporabljeni še preden se konflikt začne, reaktivni pa ko se je konflikt že začel, ko je že eskaliral in postal nasilen. Na ta pristop ne moremo gledati kot na preprečevanje konfliktov, saj se je konflikt že začel, ampak bolj na upravljanje s konfliktom (EPLO: Five Years after Göteborg: The EU and its Conflict Prevention Potential 2006: 16).

Tradicionalen pristop ima lahko omejene učinke zaradi kompleksnosti situacije in odnosov z drugimi problemi, kot je npr. propad državnega sistema, nedemokratična vladavina, revščina, ekonomski problemi, itd. Izkazalo se je, da tradicionalen način lahko zaustavi stopnjevanje konflikta, vendar za omejeno časovno obdobje, če so ostali problemi še

vedno prisotni oz. se jih ne rešuje. Kratkoročno reševanje konfliktov je lahko uspešno le, če mu sledijo dolgoročni ukrepi, ki se nanašajo na vzroke za konflikt (Youngs 2006: 346).

- **Strukturna zunanja politika**

Koncept strukturne zunanje politike se nanaša na zunanjo politiko, ki je dolgoročno usmerjena v vplivanje ali oblikovanje tako političnih, socio-ekonomskih, varnostnih kot tudi mentalnih struktur, v okviru katerih delujejo družbe, države in mednarodni sistem. Strukturna zunanja politika se osredotoča na dolgoročne spremembe in dolgoročni razvoj. To je v nasprotju s tradicionalno zunanjo politiko, ki se osredotoča na dogodke, krize in konflikte. Spreminjanje procesov in struktur, v katerih akterjih delujejo, je mnogo težje kot vplivati na dogajanje v določeni situaciji. Spreminjanje in vplivanje na strukture ima tudi mnogo večji učinek kot vpliv na situacije.

Glavne značilnosti strukturne zunanje politike so: dolgoročna osredotočenost na stabilnost; soodvisnost številnih struktur – politične, družbene, ekonomske, mentalne; soodvisnost različnih nivojev – individualnega, družbenega, globalnega (Brabt 1998: 217–219).

- **Strukturno preprečevanje konfliktov**

Osredotočanje na problematične strukture v družbi leži v osrčju strukturnega preprečevanja konfliktov. Ta pristop skuša vplivati oz. oblikovati strukture, ki predstavljajo osnovo za potencialni konflikt. Strukturno preprečevanje konfliktov je del strukturne zunanje politike.

Strukturalno preprečevanje konfliktov skuša nadomestiti pomanjkljivosti tradicionalnega pristopa, rezultati le-tega naj bi bili kratkoročni, saj ne zagotavljajo potrebnih strukturnih sprememb. Strukturalen pristop omogoča predvidevanje konfliktov preden se dejansko pojavijo, omogoča tudi zaznavo problematičnih struktur.

Že od začetka 90. let prejšnjega stoletja daje EU precejšnjo pozornost strukturni dimenziji zunanje politike. Ta strukturni pristop je bil najprej viden pri politikah proti osrednji in vzhodni Evropi, v letih 1995-96 pa proti državam Sredozemlja.

Strukturno preprečevanje konfliktov je prišlo prvič v ospredje v Sporočilu Evropske komisije leta 1996 – *Evropska Unija in konflikti v Afriki: gradnja miru, preprečevanje konfliktov in naprej*. V tem sporočilu je Evropska komisija poudarila pomen strukturne stabilnosti kot glavnega cilja aktivnosti preprečevanja konfliktov. Komisija definira strukturno stabilnost kot situacijo, ki vključuje ekonomski razvoj, demokracijo, spoštovanje

človekovih pravic, politične strukture, zdrave okoljske in družbene pogoje, zmožnost sprejemanja sprememb brez zatekanja h konfliktom. Evropska komisija poudarja tudi pomen politične analize, ne le dogodkov, ampak tudi političnih in družbenih struktur (Brabt 1998: 217–219).

Analiza posameznih držav in posameznih regij bi pomagala pri oblikovanju celostnega okvirja za politike in prioritetenih področij. Za Evropsko komisijo sta mir in varnost močno povezana z ekonomskim in socialnim razvojem. To nakazuje, da je pravilna kombinacija političnih, ekonomskih, zakonskih, okoljskih in vojaških ukrepov potrebna pri naslavljanju vzrokov za konflikte (Erlap 2005: 117).

V *Sporočilu o preprečevanju konfliktov* leta 2001 je Komisija prvič razlikovala med kratkoročnim (hitra reakcija na konflikte) in dolgoročno preprečevanjem konfliktov (ustvarjanje stabilnosti). Večina dokumenta se osredotoča na dolgoročno preprečevanje konfliktov. Poudarja, da je potreben dolgoročni in integriran pristop, ki se nanaša na vse vidike strukturne stabilnosti. Poudarja pomen okrepitve regionalnega sodelovanja, gradnje trgovskih povezav, podpore demokracije, vladavine prava in civilne družbe, reform varnostnega sektorja, dostopa do naravnih virov, boja proti oboroževanju. Integriran pristop je prisoten tudi pri uporabi instrumentov za preprečevanje konfliktov – razvojno sodelovanje, trgovinska politika, humanitarna pomoč, okoljske politike, diplomatski instrumenti. Na tej točki so izpostavljeni dogovori in programi sodelovanja kot eden najpomembnejših instrumentov, ki jih ima EU na razpolago. Sistem strateških dokumentov države, ki je prisoten za vsako državo, kateri ES nudi pomoč, je ključni instrument, ki omogoča integriran pristop. Skupaj s seznamom vzrokov za konflikte omogočajo analizo in informacije, potrebo po katerih je izpostavilo Sporočilo 1996 (povzeto po *Communication from the Commission on Conflict Prevention* 2001).

Le 5 strani dolg *Program EU za preprečevanje nasilnih konfliktov*, sprejet na Evropskem svetu v Göteborgu, v veliki meri odseva stališča Evropske komisije v sporočilu iz leta 2001. Poudarja potrebo po osredotočenosti na vzroke za konflikte, tudi ta razlikuje instrumente za kratkoročno in dolgoročno preprečevanje konfliktov. Nekaj več pozornosti je dano zagotavljanju zgodnjega opozarjanja in potrebi po bolj sistematični uporabi instrumentov (povzeto po *EU Programme for the Prevention of Violent Conflicts* 2001).

2 PREPREČEVANJE KONFLIKTOV V OKVIRU EU

Kljub temu, da se Evropska unija (EU) na sistematičen način ukvarja s preprečevanjem konfliktov precej kratko obdobje, ta dejavnost ni novost v kontekstu EU. Že na ustanovitev *Skupnosti za premog in jeklo*, ter EURATOMA v 50. letih prejšnjega stoletja lahko gledamo kot na neke vrste preprečevanje konfliktov.

V sferi zunanje politike so bile pristojnosti Evropskih skupnosti dolgo časa omejene na ekonomska področja in do določene mere na razvoj. Vendar pa se je koordinacija med članicami ES sčasoma razvila prek teh omejitev. Prvi primer je *Evropska politična skupnost* (EPS), ustanovljena leta 1970, čeprav se EPS le malo ukvarja s preprečevanjem konfliktov (Wilde 2006: 91).

2.1 NASTANEK IN RAZVOJ SZVP IN EVOP

2.1.1 MAASTRICHTSKA POGODBA

Varnostna situacija po koncu hladne vojne je znatno prispevala k spoznanju držav evropske celine, da je gradnja varnosti in obrambe nujna za nadaljnji integracijski proces. Evropski svet je decembra 1991 v Maastrichtu sprejel *Pogodbo o EU*, ki je začela veljati novembra 1993. Z njo se je Evropska gospodarska skupnost preimenovala v Evropsko unijo, sestavljeno iz treh stebrov (Nusdorfer in Vatovec 2003: 43).

Maastrichtska pogodba je vzpostavila formalne temelje za aktivnosti na področju zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti. V sporazum so države članice vključile tudi določila o skupni zunanji in varnostni politiki kot temelju za oblikovanje skupne varnostne in obrambne politike. Maastrichtska pogodba je vpeljala EPS v institucionalni okvir EU s spremenjenim imenom *Skupna zunanja in varnostna politika* (SZVP), ali drugi steber EU. V nasprotju z EPS SZVP zajema vsa področja zunanje in varnostne politike. Njen glavni namen je vzdrževanje miru in okrepitev mednarodne varnosti v skladu tako z načeli *Ustanovne listine ZN*, kot tudi z načeli *Helsinške sklepne listine* in *Pariške listine* (Wouters in Naert 2004: 33). S tem so skušali zagotoviti varovanje skupnih vrednot, interesov in neodvisnosti Unije, krepitev varnosti Unije, pospeševanje mednarodnega sodelovanja ter razvijanje in utrjevanje demokracije in krepitev pravne države. Države so svojo podporo pokazale s tem, da so se odrekle vsakršnim dejanjem, ki bi nasprotovala interesom EU oz. ogrožala njeno kohezivno moč v mednarodni skupnosti (Arah 1995: 343).

Vendar pa potencial preprečevanja konfliktov pod SZVP dolgo ni bil celostno izkoriščen. Leta 1992 v *Poročilu Evropskega sveta o razvoju skupne zunanje in varnostne politike*, ki zadeva identifikacijo območji, držav ali skupin držav, ki zahtevajo skupno akcijo pravi, da mora SZVP zagotoviti, da EU ne le reagira na dogodke v zunanjem svetu, ampak da skuša ustvariti boljše mednarodno okolje. To bo omogočilo EU, da lažje zazna probleme in njihov izvor, s čimer bo preprečila izbruh krize (Wouters in Naert 2004: 33).

Istega leta, kot je bila podpisana Maastrichtska pogodba, je bila sprejeta tudi *Petersberska deklaracija*. V njej je posebno pomembna zaveza držav članic, ki so dale ZEU na voljo svoje konvencionalne vojaške enote za izvajanje vojaških nalog. Te enote naj bi se uporabljale za izvajanje t.i. Petersberskih nalog (Grizold 2005, 58). Vključevale so humanitarne, reševalne, mirovne, ter bojne operacije za obvladovanje kriz, vključno z vzpostavljanjem miru. Z zamrznitvijo organov ZEU leta 2001 je EU prevzela njene zmogljivosti skupaj s Satelitskim centrom v Madridu in Inštitutom za varnostne študije v Parizu (Salmon in Shepherd 2003: 76–81).

Z Maastrichtsko pogodbo je EU dobila možnost, da uporabi ZEU za implementacijo SZVP. ZEU je s tem postala integralni del razvoja EU, postala je specializirana varnostna institucija EU in hkrati evropski steber zveze Nato (Nusdorfer in Vatovec 2003: 43).

Leta 1994 je Nato prvič priznal Evropsko varnostno in obrambno identiteto (EVOI), s čimer je potrdil legitimnost sodelovanja EU pri varnosti v Evropi. S tem priznanjem je odprl vrata za nadaljnje sodelovanje Nata, EU in ZEU. Predvideno sodelovanje se je uresničilo leta 1996 z Berlinskim dogovorom. (Ganzle in Sens 2007: 187–188). Na sestanku Nata v Bruslju 1994 so se ZDA strinjale, da lahko Natovo infrastrukturo ZEU uporablja za izvajanje evropskih obrambnih operacij, v katerih ZDA ali Kanada ne bi želele sodelovati. To je postalo možno s sprejetjem koncepta Skupnih združenih namenskih sil na sestanku Nata 1996 (Grizold in Ferfila 2000: 266–7).

2.1.2 AMSTERDAMSKA POGODBA

Amsterdamska pogodba je uvedla številne novosti, pomembne za SZVP, med drugim tudi prevzem izvajanja Petersberskih nalog od ZEU, sprejetih 1992. leta in predvidela postopno združitev ZEU in EU. Dovolila je več možnosti za odločanje po načelu kvalificirane večine pri implementaciji instrumentov SZVP in hkrati obdržala pravico veta za akcije, ki so nacionalnega interesa za države članice. Vpeljala je tudi nov instrument SZVP, to so skupne strategije, ter oblikovala mesto Visokega predstavnika za SZVP EU (Ginsberg 2001: 354).

Kljub temu pa Amsterdamska pogodba ni uvedla možnosti, da bi EU samostojno reagirala na krizo, če bi Nato rekel 'ne'. Za nadaljnji razvoj EVOP predstavlja neke vrste mejnik srečanje Velike Britanije in Francije leta 1998 v Saint Malu, kjer sta se državi zavzeli za avtonomnost EU v svojem delovanju in razvoj ustreznih vojaških sredstev EU znotraj medvladnih okvirov (Rotte 2002: 345). EU bi morala biti sposobna izvajati samostojne operacije s kredibilnimi oboroženimi silami (Jazbec 2004: 6).

Leta 1999 je bila na francosko-britansko pobudo sprejeta odločitev o oblikovanju intervencijskih enot, sestavljenih iz 60 000 vojakov. Nato in EU sta tudi odločila, da se vsi dogovori, sklenjeni med Natom in ZEU prenesejo na EU. Z dogovorom *Berlin Plus* je EU dobila možnost dostopa do Natovih zmožnosti (Ganzle in Sens 2007: 191).

2.1.3 SKLEPA EVROPSKEGA SVETA IZ KÖLNA IN HELSINKOV

Na vrhu v Kölnu 1999, ki je potekal takoj po vojni na Kosovu, so države članice sprejele sklep o krepitvi SZVP na področju skupne evropske varnostne in obrambne politike. Odločitev je zahtevala oblikovanje primernih odločevalskih teles in zmogljivosti za avtonomno vojaško delovanje. Izvedena je bila tudi dokončna integracija Petersberških nalog v EU, s čimer je ZEU izgubila smisel svojega delovanja. Kot že rečeno, države članice so se odločile, da mora EU za izpolnjevanje zadanih ciljev oblikovati določene avtonomne mehanizme za odločanje in izvajanje odločitev na politični in operativni ravni. Ustanoviti je bilo potrebno politični in varnostni odbor, vojaški odbor, vojaški štab, situacijski center, odbor za civilne vidike kriznega upravljanja, imenovati visokega predstavnika za SZVP (Andreani, Bertram in Grant 2001: 25)

Na helsinškem vrhu je bil za uresničevanje splošnega cilja iz Kölna glede zmogljivosti za samostojno vojaško akcijo, podprto z lastnimi oboroženimi silami, sprejet naslovni cilj za oblikovanje vojaških zmogljivosti EU. Predvideno je bilo oblikovanje evropskih sil za hitro posredovanje, ki bi štejele med 50 000 in 60 000 vojakov. Te sile naj bi bile razporejene v roku 60 dni in bi se na kriznem območju vzdrževale eno leto. EU naj bi bila do leta 2003 sposobna izvajati celoten spekter Petersberških nalog (van Ham 2000: 7).

Sklepi iz Nice so formalno potrdili predvideno institucionalno oblikovanje potrebnih obrambno-političnih struktur EU za izvrševanje Petersberških nalog. Pogodba iz PEU črta 17. člen, ki ZEU podeljuje status integrativnega dela EU, medtem ko Petersberške naloge kot smernica obrambne politike ostajajo (Rotte 2002: 345).

2.1.4 EVROPSKA VARNOSTNA STRATEGIJA

Leto 2003 lahko gledamo kot neke vrste prelomnico, saj je takrat EU začela vzpostavljati operacije s področja evropske varnostne in obrambne politike, istega leta je v svoji varnostni strategiji *Varna Evropa v boljšem svetu* tudi potrdila, da mora nositi del odgovornosti za globalno varnost in graditev boljšega sveta (Jelušič 2006: 237).

Evropska varnostna strategija, ki se je oblikovala zaradi zavedanja potrebe po skupni strategiji pri spopadanju s sodobnimi grožnjami mednarodni varnosti, je zgodovinski dokument EU, saj je prvič v zgodovini prišlo do krovnega dokumenta na varnostnem področju. Sama strategija presega tri stebrno strukturo EU, kar pomeni, da identificira grožnje in odzive s področij drugega in tretjega stebra. Bistvena točka v tej strategiji je, da se je EU zavestno odločila za bolj proaktivno delovanje v smeri preprečevanja nastanka kriz in konfliktov in da vsaka od groženj zahteva specifično kombinacijo instrumentov EU (Prezelj 2005: 466).

Kot osrednjo grožnjo miru v mednarodnem okolju vidi v širjenju orožij za množično uničevanje in mednarodnemu terorizmu, ki pa ne izključujeta ostalih, bolj tradicionalnih evropskih groženj – regionalnih konfliktov in problematičnosti neuspešnih držav. Poudarja povezanost novih varnostnih groženj in njihovih politično-varnostnih vzrokov (revščina, slabo vladanje, globalizacija) (Daalder in Lindsay 2003: 96).

Na vojaško moč gleda kot na enega izmed številnih instrumentov zunanje politike, saj sodobne grožnje zahtevajo tudi druge načine reševanja – preventivno politično udejstvovanje, ekonomska sredstva, civilno krizno upravljanje (European Security Strategy 2003: 7).

2.2 STRUKTURA EU NA PODROČJU EVOP

Kar se tiče zadanih ciljev in oblikovanih strukturnih mehanizmov za odločanje in izvajanje odločitev, so za preprečevanje konfliktov najpomembnejši naslednji: *Politični in varnostni odbor, Situacijski center, Vojaški odbor, Vojaški štab, Odbor za civilne vidike kriznega upravljanja in Satelitski center EU*. Koordinator za EVOP je visoki predstavnik EU za SZVP oz. generalni sekretar, kar pomeni, da naštetih odbori delujejo v okviru sekretariata EU. Ključne politične in strateške usmeritve oblikuje Evropski Svet, za izvajanje SZVP oz. EVOP pa je odgovorno predsedstvo oz. Svet EU.

Nove odločevalske strukture EVOP so postale operativne v prvi polovici leta 2001. Vse odločitve na področju EVOP zahtevajo soglasje in tako krepijo element ohranjanja nacionalne suverenosti na področju SZVP (Müller, Brandeck in Bocquet 2002: 266).

Evropski svet določa smernice in cilje, Politični in varnostni odbor pa pripravlja delo Sveta na področju SZVP. Komisija pri tem enakopravno sodeluje, kar prispeva h usklajenosti delovanja prvega in drugega stebra. Večino pobud kljub temu dajejo države članice. Parlament je seznanjen s zadevami SZVP in daje priporočila, ki so za SZVP neobvezujoča. Uvedena sta bila tudi nova instrumenta: skupni ukrep in skupne strategije (Smith 2003: 38).

COREPER, Odbor stalnih predstavnikov, ki usklajuje priprave na zasedanja Sveta in podaja mnenja, ter Evropska komisija sta pristojna vsak na svojem področju skladno s postopki, določenimi v pogodbah, da sprejemata pravno zavezujoče odločitve.

Politični in varnostni odbor je ključno telo za vodenje in koordiniranje SZVP in EVOP. Člani odbora so stalni predstavniki držav članic, predseduje pa jim predsedujoča država, od januarja 2005 pa ima Evropska komisija v njem akreditiranega predstavnika. Njegove temeljne naloge so spremljanje mednarodne situacije na področju SZVP, pomoč pri oblikovanju politik EU, usmerjanje delovanja drugih odborov, predvsem Visokega odbora in Odbora za civilne vidike kriznega menedžmenta. Izvaja političen nadzor in strateško vodi operacije kriznega upravljanja, za kar je odgovoren Svetu EU.

Vojaški odbor je najvišje vojaško telo EU, ki ga vodi general s štirimi zvezdicami, sestavljajo pa ga obrambni ministri držav članic EU. Med bistvene naloge sodi vojaško svetovanje Političnemu in varnostnemu odboru, usmerjanje izvajanja vojaškega kriznega upravljanja, nadziranje vojaških vidikov kriznega upravljanja, ocena strateških vojaških možnosti itd.

Vojaški štab pomeni povezavo med Vojaškim odborom in dejanskimi vojaškimi zmogljivostmi. Temeljne naloge štaba so usmerjanje vojaških operacij, poročanje Političnemu in varnostnemu odboru in načrtovanje operacij v okviru Petersberških nalog (EU crisis response capability revisited, Europe Report N°160 2005: 16–20).

Naloga Satelitskega centra je pomoč pri odločanju EU s pomočjo satelitskih posnetkov, zgodnje opozarjanje, izvajanje splošnega varnostnega nadzora, verifikacija varnostnih sporazumov, nadzor okolja, podpora pri boju proti mednarodnem terorizmu ipd.

Z Amsterdamsko pogodbo je bil vzpostavljen visoki predstavnik za SZVP oz. generalni sekretar Sveta EU, ki je odgovoren Svetu EU za vodenje SZVP. Neposredno mu je odgovorna *Enota za načrtovanje politik in zgodnje opozarjanje*, ki nadzira, analizira in

opozarja ne mednarodne dogodke. V njeni sestavi deluje Situacijski center (SITCEN), ki deluje 24 ur na dan in zbira podatke o kriznih razmerah (Prezelj 2005: 472).

3 PREPREČEVANJE KONFLIKTOV PO HLADNI VOJNI

3.1 POLITIKE DO POSAMEZNIH REGIJ

- Države osrednje in vzhodne Evrope

Države osrednje in vzhodne Evrope so po koncu hladne vojne z namenom premostiti delitev Evrope, postale ena glavnih prioritet zunanje politike EU pa tudi drugih naddržavnih akterjev, predvsem Sveta Evrope, Nata in ZEU. Med njimi je Svet Evrope naredil prvi korak s tem, da so države postale članice, sodelovati pa so začele tudi z Natom. Tako so 3 države (Češka, Madžarska in Poljska) postale članice Nata že 1999, 2004 pa še 7 drugih. ZEU jim je dal možnost participacije v obliki pridruženega članstva.

Že leta 1992 je bila v *Poročilu Evropskega sveta* v Lizboni osrednja in vzhodna Evropa označena kot prioriteta. ES je z njimi stopila v pogodbene odnose, to so t.i. *Evropski Sporazumi*. Sporazumi zadevajo področja, ki so v pristojnosti Evropske skupnosti (trgovina, ekonomsko sodelovanje) pa tudi držav članic (politično in kulturno sodelovanje). Preambula vsakega sporazuma izpostavi temeljni cilj vsake od držav, to je članstvo v EU, poleg tega pa tudi celostno integracijo v politični, ekonomski in varnostni red Evrope. Sporazumi zadevajo celo vrsto ekonomskih in trgovskih odnosov med udeleženci. Vsak od sporazumov daje velik pomen tudi spoštovanju človekovih pravic, saj je ob hudih kršitvah človekovih pravic predvidena prekinitve sporazuma (Piening 1997: 58).

Državam je omogočila znatno podporo predvsem prek programov PHARE, EBRD in EIB. V Kopenhagenu leta 1993 je bila državam osrednje in vzhodne Evrope ponujena možnost vstopa v EU. Na zasedanju Evropskega sveta 1994 v Essnu so tako določili smernice za kratkoročne ukrepe na 4 področjih, med njimi je bilo tudi zagotavljanje trajnega miru in stabilnosti na evropskem kontinentu. Možnost članstva so gledali kot na način zagotavljanja miru in stabilnosti, z drugimi besedami, bil je neke vrste ukrep za preprečevanje konfliktov.

EU je s tem, da je državam dala možnost pridružitve, omogočila, da postanejo stabilne demokracije in tržne ekonomije. V regiji so se posledično drastično zmanjšali spori glede mej, nacionalistične težnje, viden je bil tudi napredek pri integraciji manjšin v družbo. Postopek in strategije med pridruževanjem so dale pomemben pospešek ekonomskemu razvoju držav kandidatk (Brabant 1998: 44).

Kot pomemben korak velja omeniti *Konferenco/Pakt o stabilnosti v Evropi*. Njen namen je bil preprečiti podobne konflikte, kot se je zgodil v bivši Jugoslaviji. Evropski svet

ga je opisal kot prvi korak v preventivni diplomaciji. Konferenca je bila sestavljena iz konference, ki je potekala maja 1994, le-tej pa sta sledili dve okrogli mizi, ki sta zadevali predvsem teme s področja meja, manjšin in regionalne ekonomske kooperacije. Končen rezultat je bil 1995. leta sprejet *Pakt o stabilnosti v Evropi*, ki ga je podpisalo 52 držav (Wouters in Naert 2004: 41).

- **Jugovzhodna Evropa**

EU je na področju Balkana izvedla številne, vendar večinoma neuspešne diplomatske akcije, da bi preprečila, omejila ali razrešila konflikt. Na področje so poslali Opazovalno misijo Evropske skupnosti (ECMM), katere naloga je bila nadzor nad konfliktom, zmanjšanje tveganja izbruha nasilja in spodbujanje stabilizacije. ECMM, kasneje preimenovana v EUMM, je bila prisotna tako v državah, kjer je izbruhnil konflikt, kot tudi v sosednjih državah. Kljub temu, da so bila prizadevanja EU za preprečitev konflikta na Balkanu v 90. letih neuspešna, je EU odigrala (in jo še vedno) nepogrešljivo vlogo pri pokonfliktni obnovi, to je predvsem ekonomska obnova, humanitarna in finančna pomoč (Path towards reconciliation in the Balkans 2006).

Po koncu konflikta in neuspehu EU, da bi ga preprečila, so se začeli poskusi razvoja bolj celostnega regionalnega pristopa v obliki t.i. procesa *Royaumont*, sledil pa mu je *Pakt o stabilnosti v jugovzhodni Evropi*, ki je poskus celostnega, dolgoročnega preprečevanja konfliktov. Pakt, ki je bil sprejet leta 1999, poudarja paralelno delovanje v treh ključnih sektorjih: kreacija varnega okolja, spodbujanje razvoja demokratičnega sistema ter razvoja ekonomskega in socialnega blagostanja. Napredovanje v okviru teh treh sektorjev je nujno za trajen mir in demokracijo. Pakt stabilnosti je usmerjen v doseganje trajnega miru, razvoja in stabilnosti v jugovzhodni Evropi ter okrepitev regionalnega sodelovanja (Stability Pact for South Eastern Europe 2004).

Podobno kot pri državah osrednje in vzhodne Evrope je tudi tu prišlo do obljube članstva v EU. To se je zdel najboljši način, da dosežejo, da se države Balkana izognejo konfliktu in se v čim večji meri približajo evropskim standardom političnega in ekonomskega delovanja. Izpostavili so jih strogim političnim zahtevam, ki so vključevali tudi zahtevo po regionalnem sodelovanju (Path towards reconciliation in the Balkans 2006).

Države jugovzhodne Evrope se težko samostojno soočajo s problemom organiziranega kriminala in drugimi varnostnimi problemi, ki lahko vplivajo tudi na EU. Spodbujanje stabilnosti v regiji in preprečevanje širitve nestabilnosti v sosednje države sta med glavnimi prioritetami Unije. EU spodbuja in sodeluje pri različnih oblikah regionalnega sodelovanja.

Ena izmed njih je tudi SEECP (Proces sodelovanja v jugovzhodni Evropi), v okviru katere deluje tudi Slovenija. Je neke vrste forum, namenjen organiziranemu sodelovanju ministrov za obrambo in zunanje zadeve, ustanovljen leta 1996. Njegov namen je spodbujati obrambno in politično sodelovanje, okrepiti ekonomske povezave ter sodelovanje na področju demokracije, prava in boja proti ilegalnemu delovanju.

Jadransko-jonska pobuda (AII), ustanovljena konec 90. let in vključuje Albanijo, BiH, Grčijo, Hrvaško, Slovenijo, Srbijo in Črno Goro, se podobno kot ostale osredotoča na regionalno sodelovanje, politično in ekonomsko stabilnost.

Oblika varnostnega sodelovanja, ki daje poseben poudarek sodelovanju na področju varnosti in obrambe je *Pobuda ministrov za obrambo jugovzhodne Evrope* (SEDM). Glavni namen je utrditev miru in stabilnosti v regiji, sodelovanje držav jugovzhodne Evrope na področju obrambnih zadev v skladu z PfP ter priprava na pristop k euro-atlantskim organizacijam, predvsem Nato.

Leta 2004 je bila na pobudo ZDA oblikovana pobuda SEEC, ki zagotavlja pretok informacij in koordinacijo med državami, ki želijo vstopiti v Nato (Republic Of Croatia And Regional Initiative 2007).

- **Afrika**

Aktivnosti za preprečevanje konfliktov na afriškem kontinentu so povezane s konvencijami, ki so začele nastajati že v 60. letih prejšnjega stoletja. Prva konvencija *Yaoundé I* je stopila v veljavo že leta 1964. Povezovala je 16 držav članic ES, ter 18 Združenih afriških držav in Madagaskar (AASM), nasledila jo je *Yaoundé II*, ki je stopila v veljavo leta 1971. Bile so neke vrste predhodnice *Loméjskim konvencijam*. Ustanovljene so bile skupne institucije, ki so predstavljale nekakšen forum za afriške države, kjer so lahko artikulirali svoje zahteve. Prav ta možnost artikulacije zahtev je pomemben vidik preprečevanja konfliktov (Bretherton 1999, 113). Vzpostavile so neregulirano trgovsko ureditev in asistenco v obliki razvojne pomoči (Piening 1997: 172). Takoj ko je bil predsednik Mandela izvoljen, so se začela pogajanja z EU, katerih rezultat je bil *Sporazum o sodelovanju*. Le-ta je poleg spodbujanja sodelovanja, trgovine in razvoja poudaril tudi pomembnost razvoja demokracije in spoštovanja človekovih pravic. Predstavljal je osnovo za *Sporazum o prosti trgovini med EU in Južno Afriko* (Cafruny 1998: 75).

Loméjske konvencije so se nanašale na t.i. države ACP (afriške, karibske in pacifiške države). Vključevale so okoli 80 držav, večinoma bivše kolonije evropskih držav. Medtem ko

so *Yaoundéjske konvencije* vključevale nekakšen paternalističen pristop, so *Loméjske* skušale vzpostaviti neke vrste partnerstvo med državami v razvoju in Evropsko skupnostjo. Kmetijskim izdelkom iz teh držav je bil omogočen prost vstop v EU, enako je veljalo to tudi za industrijske izdelke. Zelo pomembno je, da se *Loméjske konvencije* dotikajo človekovih pravic in spoštovanja človekovega dostojanstva. Konvencije opredeljujejo številna področja kot so nediskriminatornost, civilne, politične, ekonomske, socialne pravice. Predvidevajo tudi oblikovanje specifičnih shem in dodelitev sredstev za spodbujanje človekovih pravic v teh državah. Tudi *Loméjske konvencije* vzpostavljajo institucije – Svet ministrov, Odbor ambasadorjev in Skupščino (Cafruny 1998: 75).

Pobude, neposredno povezane s preprečevanjem konfliktov in Afriko lahko zasledimo že v začetku 90. let prejšnjega stoletja. Kot neke vrste začetek prizadevanj velja omeniti leto 1994 in zasedanje Sveta v Essnu, kjer so zagovarjali intenzivni politični dialog med EU in Organizacijo za afriško enotnost (OAU), predvsem v povezavi s preprečevanjem konfliktov v Afriki. V naslednjih letih so bili v okviru EU oblikovani številni rehabilitacijski programi za države, ki jih je prizadel konflikt ali naravne nesreče, kot dodatne aktivnosti poleg humanitarne in razvojne pomoči (Youngs 2005: 342).

Loméjske konvencije je nasledil leta 2000 sprejet *Sporazum Cotonou*. V primerjavi z *Loméjskimi konvencijami* je uvedel pomembne spremembe. Med njimi je uvedba recipročnih in regionalnih prosto trgovinskih območij, velik poudarek je na privatnem sektorju in stimulaciji podjetništva ter okrepitvi demokratičnega procesa, spoštovanja človekovih pravic in razvoju civilne družbe (Nugent 2003: 434).

- **Sredozemlje**

Decembra leta 1994 je Evropski svet v Essnu postavil kot prioriteto mir in stabilnost ne le v Evropi, ampak tudi v sosednjih regijah, predvsem v Sredozemlju. Ustanovljeno je bilo evro-mediteransko partnerstvo z namenom zagotavljanja miru, stabilnosti in sodelovanja v regiji. Mediteranske države so z vključevanjem na nek način izrazile voljo, da skupaj ustvarijo območje stabilnosti, miru in sodelovanja.

Evropski svet je tako leta 1995 v Barceloni pripravil evro-mediteransko konferenco, v okviru katere je bila sprejeta *Barcelonska deklaracija*.

Sodelovanje znotraj evro-mediteranskega partnerstva se dogaja med 12 državami in služi kot nekakšen preprečevalec konfliktov med njimi. Evro-mediteransko partnerstvo ima tri cilje. Prvi je mir in stabilnost, ki bi temeljil na spoštovanju človekovih pravic in demokracije, drugi je prosta trgovina, ki jo spremlja ekonomska in finančna asistenca EU, kot tretje pa je

vzajemno razumevanje in toleranca med vsemi narodi v regiji. Vse to prispeva k preprečevanju konfliktov in spodbujanju stabilnosti.

Politična in varnostna stran tega partnerstva vključuje redni politični dialog in serijo "soft" varnostnih ukrepov s strani EU. Mehki varnostni ukrepi vključujejo predvsem diplomacijo, informiranje, analizo in druge podobne ukrepe. Gre za poskus vplivanja, ki ne vključuje groženj uporabe oboroženih sil, ekonomskega pritiska ali sankcij, ampak skuša na miren način doseči svoje cilje. Barcelonska deklaracija se je izkazala kot učinkovit instrument za preprečevanje napetosti v regiji (The Euro - Mediterranean Partnership 1995).

V okviru pobud s strani EU velja izpostaviti tudi program MEDA, s katerim so želeli ustvariti stabilno okolje v regiji, predvsem skozi ekonomsko in finančno partnerstvo. V ta namen je bil oblikovana tudi *Skupna strategija Evropske unije za Mediteransko regijo*. MEDA je finančni instrument za implementacijo evro-mediteranskega partnerstva. Program omogoča tehnično in finančno pomoč pri ukrepih, ki so del reform ekonomskih in socialnih struktur (Financial Cooperation / MEDA Programme 2006).

3.2 POLITIKE DO POSAMEZNIH PODROČIJ

- Nadzor oboroževanja

Glede nadzora oboroževanja velja kot prvo izpostaviti dilemo, ali omejitve, ki zadevajo izvoz orožja in drugih tehnologij, nujno pripomorejo k preprečevanju konfliktov. Nekateri avtorji trdijo, da transferji orožja, bodisi legalni ali nelegalni, niso nič slabega, nasprotno, sklicujejo se na rimski rek, ki pravi: »Če hočeš mir, se pripravi na vojno« (Craft 1999: 3). Če pride do neravnovesja posesti orožja med nasprotujočima si silama, to lahko vodi v še večji konflikt. Po drugi strani pa lahko omejitve oboroževanja v mnogih primerih pomagajo preprečiti izbruh, nadaljevanje ali stopnjevanje nasilja.

Stohl, Schroeder in Smith (2007: 11) menijo, da orožje in njegova dostopnost sama po sebi ni povzročitelj konfliktov, vendar pa njegova razpoložljivost povečuje smrtonosnost konfliktov, jih zastruje in hkrati podaljšuje trajanje nasilja.

Sodobni konflikti se običajno ne končajo z vojaškim porazom ene izmed strank v konfliktu, ampak s sporazumom med strankama, ki sta še sposobni nadaljevati konflikt. Ta sporazum ponavadi vključuje razoroževanje in zmanjševanje količine orožja ali pa stranki uporabljata orožje kot dejavnik, ki bi eni izmed njiju utegnil dati prednost v pogajanjih (Small Arms Survey 2003: 281–2).

Problem se pojavlja tudi pri tem, da se naddržavne organizacije osredotočajo predvsem na ilegalno prodajo orožja. Za uspešno reševanje problematike pa je potrebno upoštevati tri bistvene vidike, to je povpraševanje, ponudbo in razpoložljivost oz. širjenje tega orožja (Klare, Stohl 2004: 2)

Po končanem konfliktu orožje velikokrat ostane na tistem območju kot zaloga in povečuje možnost ponovnega izbruha konfliktov (Stohl, Schroeder in Smith 2007: 11).

Kot že omenjeno, orožje samo ni neposredni vzrok za konflikte, je pa stopnja dostopnosti orožja lahko povezana s stopnjo nasilja. Nenadzorovan pritok orožja v regijo, kjer obstajajo napetosti lahko povečajo razsežnosti konflikta, kot je bilo razvidno v osemletni vojni med Iranom in Irakom. Posest orožja lahko povzroči hude kršitve človekovih pravic. Sodelovanje držav članic EU na področju Somalije, Libanona, Angole, Ruande itd. se je mnogokrat izkazalo kot neke vrste boj proti lastnemu orožju. Tako so v 90. letih nastale pobude v povezavi z omejevanjem izvoza orožja.

Prvi korak je bil, da zainteresirane države pritegnejo ostale vlade, da uvedejo tovrstne omejitve. Tako so države članice postale del številnih multilateralnih instrumentov, katerih cilj je povečati transparentnost v mednarodni trgovini z orožjem. Omeniti velja *Register ZN o transferjih konvencionalnega orožja*, ki je bil ustanovljen po Zalivski vojni. Naslednik COCOM je *Ureditev Wassenaar*, ustanovljena leta 1996. Oba poudarjata transparentnost in odgovornost pri transferju orožja in ne neposrednega nadzora.

1991 je bil v okviru ES sprejet seznam osmih kriterijev, ki jih morajo države izvoznice upoštevati. Vlade morajo upoštevati različne faktorje: spoštovanje človekovih pravic, ali se prejemnik nahaja v regiji, kjer je vojna, ali je vpleten v vojno itd. V letih med 1992 in 1998 so narasli pritiski v parlamentarnih in nevladnih krogih, da mora EU sprejeti skupno restriktivno politiko. EP je sprejel kar 5 resolucij, ki so pozivale h sprejetju *Kodeksa ravnanja v trgovini z orožjem*. Le-ta je bil sprejet leta 1998. Kodeks poudarja pomen človekovih pravic, saj nespoštovanje le-teh lahko povzroči prekinitve izvoza. Druge smernice so povezane s širšimi ekonomskimi indikatorji, ki se navezujejo na tehnične in ekonomske zmožnosti, vendar nikjer ni določeno, kako naj države izvoznice te indikatorje preverjajo (Clegg 1999: 163-178).

Eden prvih ukrepov EU na tem področju je bila tudi regulacija izvoza dobrin, ki se lahko uporabijo v vojaške ali civilne namene, to so t.i. »dual-use goods«. Regulacija je bila sprejeta leta 1995 in predvideva nadzor izvoza teh dobrin s strani držav članic v države nečlanice.

1997 je EU sprejela *Program za preprečevanje in bolj proti nezakonitemu tihotapljenju konvencionalnega orožja*. Le-ta vključuje razvoj mehanizmov za izmenjavo

informacij in asistenco državam, ki jih ta problem zadeva. Ta pomoč vključuje pomoč pri vzpostavitvi in okrepitvi legalnih in administrativnih sistemov, boju proti korupciji, okrepitvi sodelovanja med policijo, carino in obveščevalnimi službami (Green 1999: 179–194).

- **Človekove pravice, vladavina prava in demokracija**

Podobno kot pri razoroževanju je bila EU zelo aktivna tudi na področju zunanjih odnosov še posebno od leta 1991 z *Deklaracijo o človekovih pravicah*. Po letu 1991 je bilo izdanih mnogo deklaracij, med njimi pa velja izpostaviti *Evropsko pobudo za demokracijo in človekove pravice* iz leta 1994. Le-ta je bila rezultat prizadevanj Evropskega parlamenta, ki je združil številne segmente proračuna, ki so se ukvarjali s človekovimi pravicami, v eno poglavje. Trenutna zakonska osnova za ukrepanje za večino akcij EU, kar se tiče podpore razvoja in konsolidacije demokracije, vladavine prava in človekovih pravic v državah tretjega sveta, so regulacije Sveta št. 975 in št. 976 iz leta 1999. Obe regulaciji že v preambuli omenjata ukrepe za preprečevanje konfliktov. Cilj regulacij v povezavi s preprečevanjem konfliktov je podpora ukrepom, ki vzpodbujajo spoštovanje človekovih pravic in demokratizacijo s pomočjo preprečevanja konfliktov in spopadanja z njihovimi posledicami (Commission Communication: The external dimension of the EU's human rights policy: from the Rome to Maastricht and beyond 1995: 13–14).

EU je aktivna na številnih področjih. Kar se tiče demokratizacije in vladavine prava gre tu za aktivnosti, povezane z demokratično tranzicijo in volitvami, civilnimi in političnimi svoboščinami, transparentnostjo javne administracije in parlamentarnimi aktivnostmi.

Evropski parlament je leta 1997 oblikoval poseben segment proračuna, ki se nanaša na podporo volilnega procesa. Podpora EU je bila usmerjena predvsem v civilne izobraževalne programe, ki so namenjeni informiranju državljanov, predvsem žensko udeležbi na volitvah, pravicah volivcev ter kako uporabiti pravna sredstva, ko pride do kršitve teh pravic.

Skupnost omogoča pravno pomoč žrtvam kršitev človekovih pravic, tu gre predvsem za azilante in narodne manjšine.

Posebna pozornost je dana tudi korupciji v povezavi z javno administracijo, saj le-ta predstavlja nevarno grožnjo demokraciji. V ta namen se oblikujejo vedno novi programi, ki spodbujajo ustvarjanje transparentnosti in odgovornosti.

Poudariti je potrebno tudi aktivnosti, povezane s pluralistično civilno družbo. Tu gre za svobodo izražanja, izobraževanje o človekovih pravicah, enakost možnosti in nediskriminacijo ter razvoj nevladnih organizacij (Report from the Commission on the

implementation of measures intended to promote observance of human rights and democratic principles 2000: 20–29).

Nedemokratičnost, kršenje človekovih pravic in odsotnost spoštovanja pravnega reda so lahko vzrok ali posledica konflikta. Glede odnosa demokracije in miru obstajajo številne teorije, med njimi tudi neorealizem, ki pravi, da je vojna posledica struktur v mednarodnem okolju in ne nacionalnih sistemov (Vayrynen 1993: 99). Gaddis (1993: 101), predstavnik liberalistične teorije pa pravi, da je demokracija pogoj za mir, saj obstajajo empirični dokazi, da se demokratične države med seboj ne napadajo. Najpomembneje je, da so te države med seboj povezane, zato konflikti niso v njihovem interesu. Drugo dejstvo pa je, da v avtokracijah civilna družba nima moči, v demokracijah pa prav civilna družba uveljavlja mir .

- **Gospodarski razvoj**

Člen 177 PES opredeljuje cilje razvojne politike:

- ekonomski in družbeni razvoj držav v razvoju,
- integracija držav v razvoju v svetovno ekonomijo,
- boj proti revščini.

Politike naj bi prispevale tudi k razvoju in konsolidaciji demokracije in vladavine prava, posebno mesto ima tudi spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Razlog za razvojno politiko EU je mešanica zgodovinskih, moralnih in ekonomskih faktorjev. Nekatero državo članico, predvsem Francija in Velika Britanija, so že stoletja povezane s temi državami, večina evropski vlad tudi verjame, da je potrebno ukrepanje v povezavi z revščino in lakoto po svetu, ekonomski razlog pa predstavlja kar 30% izvoza EU v države v razvoju.

V okviru teh politik se je oblikoval sistem preferenc, ki omogoča državam izvoz industrijskih izdelkov v EU brez obveznosti plačevanja tarif. Pomemben del je tudi pomoč v obliki živil ter pomoč nevladnim organizacijam.

Poleg teh splošnih ukrepov so se oblikovale tudi posebne ureditve za specifične države oz. območja. Med najpomembnejšimi tovrstnimi sporazumi je *Sporazum Cotonou*, ki je bil podpisan leta 2000 in se nanaša na države ACP in je nasledil *Loméjske konvencije* (Nugent 2003: 433).

- **Diamanti**

Glede diamantov narašča zaskrbljenost v EU in mednarodni skupnosti. To je rezultat spoznanja, da so bile vojne v Angoli in Sierra Leone sofinancirane s pomočjo ilegalne trgovine z njimi. Na ravni ZN je leta 2000 Varnostni svet predložil shemo za diamante, ki

zadeva Angolo in Sierr Leone. V skladu s tem je bil istega leta sprožen *Proces Kimberley*, ki je dobil aktivno podporo tudi v EU (Communication from the Commission on Conflict Prevention 2001: 17–18).

- **Terorizem**

Drugo področje, na katerem je EU poudarila pomembnost preprečevanja konfliktov je boj proti mednarodnemu terorizmu. EU ponavlja pomembnost najdbe izvora, preprečevanja in stabiliziranja konfliktov. Evropski svet je leta 2000 poudaril, da boj proti terorizmu zahteva od Unije, da igra večjo vlogo v mednarodni skupnosti. Več napora bi morala EU vložiti v to, da prepreči in stabilizira mednarodne konflikte in da integrira vse države v pravičen svet varnosti in razvoja, kar je pogoj za močno skupnost in boj proti terorizmu (Communication from the Commission on Conflict Prevention 2001: 16).

Organizacije kot so EU, Nato, ZEU so zelo pozno prepoznale resno varnostno grožnjo svojim članicam in še bolj izrazito zamujale z aktivnimi ukrepi zoper terorizem. Terorizem in protiteroristične dejavnosti so obravnavali kot notranjepolitične zadeve, ki ne sodijo v kolektivni okvir delovanja.

Narava in pogostost terorističnih napadov se je od obdobja hladne vojne bistveno spremenila. Med leti 1990 in 1996 se je število terorističnih napadov povečalo kar za 162% v primerjavi z leti med 1968 in 1989. Žrtve so večinoma civilisti, napadi so le redko usmerjeni na nacionalne vlade. Priča smo terorističnim organizacijam, katerih mreža se razteza prek nacionalnih mej. V 80. letih prejšnjega stoletja sta le dve od 64 terorističnih organizacij temeljili na verskih prepričanjih, medtem ko naj bi bile versko orientirane skupine v zadnjih 20 letih krive za kar četrtino žrtev terorističnih napadov (Cooker 2002: 39).

Članice Evropskih skupnosti so podpirale sprejetje protiterorističnih dokumentov v drugih mednarodnih organizacijah, same pa so bile zelo počasne in so se zelo pozno kolektivno lotile soočenja s problemi terorizma kot pomembne sodobne varnostne grožnje.

Že 21. septembra 2001, takoj po terorističnih napadih je Svet EU sprejel vrsto konkretnih ukrepov za boj proti terorizmu. V juniju 2002 je sprejel akcijski načrt za boj proti terorizmu. Vzporedno s tem je EU okrepila protiteroristično vlogo Eurobola in Eurojusta. Svet je sklenil okrepiti sodelovanje med varnostnimi službami držav članic, s tem namenom je imenoval koordinatorja EU za boj proti terorizmu v okviru Urada visokega predstavnika za skupno zunanjo in varnostno politiko (SZVP). Evropska varnostna strategija, sprejeta leta 2003, je pomemben dokument za to področje, saj je imenoval pojave, ki predstavljajo ključne grožnje državam članicam EU, med njimi tudi terorizem (Bebler 2006: 32–33).

Potreba po izurjenih enotah za boj proti terorizmu v Evropi se je pokazala že leta 1972 na olimpijskih igrah v Nemčiji, ko so palestinski teroristi ugrabili izraelske športnike. Po tem incidentu so države same organizirale intervencijske enote, ki so postale del nacionalnih policijskih ali vojaških struktur. Kar se tiče sodelovanja teh enot, lahko intenzivnejše povezovanje zasledimo šele po 9/11, ko se je oblikovala t.i. »ATLAS Network«. ATLAS je oblika neformalnega sodelovanja med intervencijskimi enotami držav članic EU. Formalni vidiki sodelovanja so bili oblikovani v letu 2004 s *Haškim programom* (Block 2007: 10–12).

4 RAZVOJ KOHERENTNEGA PRISTOPA K PREPREČEVANJU KONFLIKTOV

V okviru Evropske unije so že dalj časa prisotne vse močnejše pobude in pozivi k bolj sistematičnemu in koherentnemu pristopu k preprečevanju konfliktov. Že leta 1995 je Evropski parlament pozval k ustanovitvi centra EU za analizo, katerega namen naj bi bil aktivno preprečevanje kriz, vendar do tega nikoli ni prišlo. Komisija je v ta namen leta 1997 ustanovila t.i. *Conflict Prevention Network*, Svet pa je skušal razviti pristop, ki bi pripomogel h ustvarjanju miru, preprečevanju in razreševanju konfliktov.

V tem obdobju so se poskusi osredotočali predvsem na afriški kontinent, čeprav so predvidevali, da bo prišlo do širitve na ostale regije. Tako je preprečevanje konfliktov prvič eksplicitno omenjeno kot cilj v povezavi z Afriko leta 1995, medtem ko je bila leta 1997 oblikovana resolucija o preprečevanju konfliktov v Afriki (Duke 2004: 121).

Naslednji pomemben korak je bil narejen v letu 2000 po skupnem poročilu visokega predstavnika/generalnega sekretarja, ko je Evropski svet poudaril, da mora Evropska unija razviti bolj koherenten pristop do ravnanja v krizah in preprečevanja konfliktov in poudaril, da se mora diskusija o preprečevanju konfliktov nadaljevati. V letu 2001 je tako Evropska komisija izdala *Sporočilo o preprečevanju konfliktov*, v kateri je izpostavila pomembno vlogo državnih oz. regionalnih strateških dokumentov ter razvoja mehanizmov, ki bodo pomagali pri zaznavanju vzrokov za konflikte. Komisija je v tem sporočilu razširila koncept preprečevanja konfliktov, saj pokriva ukrepe, ki do tedaj niso bili kvalificirani kot ukrepi za preprečevanje konfliktov. Kot rezultat teh prizadevanj je bil leta 2001 v Göteborgu oblikovan *Program EU za preprečevanje nasilnih konfliktov*, katerega implementacijo imenujemo *Göteborški proces*. Le-ta naj bi izboljšal zmožnosti Evropske unije glede zgodnjega opozarjanja, analize in akcije. Na tem sestanku je Evropski svet tudi odločil, da je preprečevanje konfliktov eden izmed glavnih ciljev zunanje politike Evropske unije in bi moral biti integriran v vse relevantne vidike, vključno s *Skupno evropsko varnostno in obrambno politiko* (EVOP), razvojno sodelovanje in trgovinsko politiko. Pozval je prihodnje predsedujoče, Evropsko komisijo in druge institucije EU, da spodbujajo implementacijo programa in dajejo priporočila za njegov prihodnji razvoj (EPLO: Five Years after Göteborg: The EU and its Conflict Prevention Potential 2006: 5–7).

Kot že omenjeno, v zelo kratkem času po vojni na Kosovu so bili objavljeni trije pomembni dokumenti:

- *Skupno poročilo generalnega sekretarja/visokega predstavnika za skupno zunanjo in varnostno politiko in evropskega komisarja za zunanje odnose* (november 2000);
- *Sporočilo Evropske komisije o preprečevanju konfliktov* (april 2001);
- *Program Evropske unije za preprečevanje nasilnih konfliktov* (junij 2001), ki ga je sprejel Evropski svet med predsedovanjem Švedske.

Če se dotaknemo še drugih pomembnih dokumentov, je to zagotovo *Evropska varnostna strategija*, sprejeta leta 2003. EU zavezuje k uporabi širokega spektra instrumentov za preprečevanje konfliktov ob vključitvi regionalnih konfliktov kot varnostne grožnje. Vidiki preprečevanja konfliktov v Evropski varnostni strategiji zajemajo povezavo med konfliktom, ne-varnostjo in revščino (Safeward 2004: 4). Sledil mu je dokument *Varna Evropa v boljšem svetu*, ki se osredotoča na čeznacionalne grožnje, strateške cilje pa deli na tri segmente: širitev varnostnega območja okoli Evrope, krepitev mednarodnega sistema in spopadanje z čeznacionalnimi grožnjami, kar zahteva usklajeno delovanje vojaških, političnih, ekonomskih in diplomatskih sredstev (Grizold 2005: 71).

4.1 SKUPNO POROČILO GS/VP IN KOMISIJE O PREPREČEVANJU KONFLIKTOV

Poročilo je bilo predstavljeno Evropskemu svetu s strani GS/VP in Evropske komisije v Nici, zadeva pa izboljšanje koherentnosti in učinkovitosti Evropske Unije na področju preprečevanja konfliktov.

Preprečevanje konfliktov poročilo opredeljuje kot enega najpomembnejših političnih izzivov, medtem ko so ohranjanje miru, pospeševanje stabilnosti in okrepitev mednarodne varnosti temeljni cilji EU. Med drugim ugotavlja, da so stroški preprečevanja konfliktov, tako humanitarni kot materialni, precej nižji od tistih pri pokonfliktni obnovi.

Namen poročila je nadgraditev obstoječega sistema za preprečevanje konfliktov opozarja na izzive s katerimi se sooča EU ter oblikuje predloge, s katerimi naj bi se izboljšala učinkovitost.

Poročilo je razdeljeno na posamezna področja, ki jih najprej opredeli, zatem pa da priporočila za nadaljnje delovanje. Kot prvo izpostavi koherentnost akcij EU. Gre za pravočasno ukrepanje, pri čemer je nujna učinkovita uporaba instrumentov, ki jih ima Unija na razpolago. Pri tem gre predvsem za to, da je vsaka situacija unikatna, zato zahteva svojevrstno ukrepanje. Nujno je identificiranje problemov, preden situacija postane kritična. Kot drugo izpostavlja učinkovita partnerstva z drugimi mednarodnimi akterji, predvsem ZN.

Poudarja, da so konflikti vse bolj kompleksni in zahtevajo kompleksno reševanje, zato pa je potrebno sodelovanje med akterji mednarodne skupnosti. V priporočilu izpostavlja potrebo po dialogu, upoštevanju izkušenj drugih ter razvoju mehanizmov znotraj EU, ki bodo omogočali sodelovanje. Kot tretje poudarja pomen dolgoročnih ukrepov, ki se osredotočajo na vzroke za konflikte in ne neposredno na konflikte. Gre predvsem za trgovska partnerstva, razvojno sodelovanje in razvojno pomoč. Pomembno vlogo dobivajo državni strateški dokumenti. Med vzroke prišteva kršitve človekovih pravic, trgovino z orožjem, diamanti, organiziran kriminal, pranje denarja, trgovino z drogami ipd. V zadnjem delu poudari pomembnost kratkoročnih ukrepov, predvsem diplomatskih instrumentov.

Poročilo v zaključku izpostavi, da mora preprečevanje konfliktov postati prioriteta politik Evropske unije. Pri tem je pomembno, da EU oblikuje prioritete delovanja, koherentno uporablja instrumente in aktivno sodeluje z drugimi mednarodnimi akterji (povzeto po Joint Report of the SG/HR and of the EU Commissioner for Foreign Relations 2000).

4.2 SPOROČILO KOMISIJE O PREPREČEVANJU KONFLIKTOV

Pod vplivom *Skupnega poročila GS/VP in Evropske komisije o preprečevanju konfliktov* je leta 2001 nastalo *Sporočilo Evropske komisije o preprečevanju konfliktov*, ki mnogo podrobneje določa parametre nove ureditve sistema preprečevanja konfliktov.

Konflikte povzročajo številni dejavniki – revščina, ekonomska stagnacija, neenaka razdelitev dobrin, šibke socialne strukture, pomanjkanje dobrega vladanja, sistematična diskriminacija, zatiranje manjšin, etnična nasprotja, verska in kulturna netoleranca, družbena nepravilnost in širjenje orožja za množično uničenje. Sporočilo se osredotoča predvsem na nadzor teh dejavnikov in preprečevanje povodov za konflikt. Zato sestavlja seznam potencialnih vzrokov konfliktov, ki jih je potrebno spremljati.

Sporočilo opredeljuje naslednje prioritete Evropske komisije:

- Spodbujanje integracije

Najprej mora EU vzpostavljati in ohranjati visoko raven stabilnosti in napredka z regionalnim in mednarodnim sodelovanjem. Pri bližnjih sosedih, pa tudi drugod po svetu, mora EU spodbujati regionalno integracijo in gradnjo trgovskih povezav, saj sta oba pomembna elementa sodelovanja in razvoja, ki prispevata k preprečevanju konfliktov. Gre

tako za neposredno podporo regionalnih struktur in trgovskih povezav kot za tudi olajševanje vstopa izdelkom iz razvijajočih se držav na evropski trg.

- **Osrednja vloga preprečevanja konfliktov**

Razvojna politika in drugi programi sodelovanja so zagotovo med najpomembnejšimi instrumenti, ki jih ima Skupnost na razpolago, s pomočjo katerih zaznava vzroke za konflikte. Vendar pa je potrebno prevzeti integriran pristop, ki bo upošteval vse vidike strukturne stabilnosti. Pomembno je sodelovanje med Evropsko komisijo in državami članicami, pa tudi vloga državnih in regionalnih strateških dokumentov.

- **Naslavljanje vzrokov za konflikte**

Tretji element učinkovitega preprečevanja konfliktov je naslavljanje vzrokov za konflikte, to so širše problematike, znotraj Unije in v mednarodnem kontekstu. Te problematike znatno prispevajo k pojavu konflikta. Najpomembnejše zadevajo droge, orožje, naravne vire, okoljsko degradacijo, migracije in do neke mere privatni sektor. Instrumenti Skupnosti bi se morali nadalje razvijati na vseh teh področjih.

- **Hitra odzivnost na nastajajoče konflikte**

Že omenjene točke se osredotočajo predvsem na dolgoročno preprečevanje konfliktov, vendar pa je vzporedno s tem nujno, da EU izboljša zmožnost za hitro reakcijo na kritične situacije. V ta namen je nujna optimizacija dveh instrumentov, to sta zgodnje opozarjanje in sposobnost hitrega odzivanja.

- **Mednarodno sodelovanje**

Konflikti segajo čez meje, zato je nujno mednarodno sodelovanje, pa tudi koordinacija med mednarodnimi akterji (povzeto po Communication from the Commission on Conflict Prevention 2001).

4.3 PROGRAM EU ZA PREPREČEVANJE NASILNIH KONFLIKTOV

Na podlagi *Sporočila Evropske komisije o preprečevanju konfliktov* ter lastnih izkušenj in pogledov je švedsko predsedstvo oblikovalo pobudo za razvoj *Programa za preprečevanje nasilnih konfliktov*. Program je bil sprejet v juniju leta 2001. Tematiko

preprečevanja konfliktov obravnava na podoben način kot Sporočilo Evropske komisije o preprečevanju konfliktov. Poudarja usmeritve za delovanje na tem področju in predvsem skuša doseči oblikovanje jasnejših političnih prioritet za preventivne akcije na podlagi določitve prioritetenih območij in regij, ki jih poda vsako predsedstvo, ter preventivnih strategij, ki jih sprejme Svet za splošne zadeve. Osredotoča se tudi na sodelovanje z mednarodnimi organizacijami.

Program poudarja, da se Evropska unija zavezuje k reševanju konfliktov kot enemu izmed temeljnih ciljev zunanjih odnosov EU. Še naprej bo izboljševala svojo zmožnost preprečevanja nasilnih konfliktov in prispevala h globalni preventivni kulturi. Evropska unija v programu postavlja naslednje smernice:

- **Določitev jasnih političnih prioritet za preventivne akcije**

Vsako predsedstvo ob pomoči visokega predstavnika, teles Sveta, Evropske komisije in političnega in varnostnega odbora identificira prioriteta območja in regije za preventivne akcije Evropske unije. Svet si bo prizadeval za jasne in vsestranske preventivne strategije z uporabo primernih obstoječih instrumentov in z upoštevanjem akcij, ki že potekajo. Na ta način bo prepoznal izzive, zastavil jasne cilje, dodelil zadostne vire in zagotovil sodelovanje z zunanjimi partnerji. Implementacijo preventivnih strategij bo nadzoroval Svet ob pomoči visokega predstavnika in Evropske komisije. Komisija sodeluje pri krepitvi elementov preprečevanja konfliktov z oblikovanjem državnih strateških dokumentov, ki naj vključujejo bolj sistematične analize potencialnih konfliktnih situacij.

- **Izboljšanje zgodnjega opozarjanja, akcijske in javnopolitične koherentnosti**

Uspešno preprečevanje konfliktov mora temeljiti na natančnih informacijah in analizah ter jasnih možnostih za kratkoročno in dolgoročno delovanje. Koherentnost mora biti zagotovljena pri zgodnjem opozarjanju, analizah, načrtovanju, odločanju, implementaciji in evalvaciji.

Odbor stalnih predstavnikov bo še naprej skrbel za usklajevanje različnih politik EU. Politični in varnostni odbor bo okrepil svojo vlogo pri razvoju in opazovanju politik preprečevanja konfliktov v okviru skupne zunanje in varnostne politike z informacijami iz pomembnih teles ter z opozarjanjem Sveta na določene probleme. Države članice, Posebni predstavniki EU, delegacije Evropskega sveta, predstavniki Evropske komisije, sekretariat Sveta, enota za načrtovanje politik in zgodnje opozarjanje ter evropsko vojaško osebje morajo zagotavljati redne informacije o razvoju potencialnih konfliktnih situacij skozi standardne

formate in metode zgodnjega opozarjanja. Večji pomen se bo pripisovalo informacijam, pridobljenim od osebja na terenu v okviru OZN in OVSE ter ostalih mednarodnih organizacij in civilne družbe. Povečati je potrebno pretok informacij med državami članicami in Evropsko komisijo. Upoštevati je potrebno smernice za okrepitev koordinacije med Evropsko Skupnostjo in državami članicami na področju zunanje pomoči, ki jih je sprejel Svet 22. 1. 2001.

- **Izboljšanje instrumentov za kratko in dolgoročno preprečevanje**

Med dolgoročne instrumente sodijo razvojno sodelovanje, trgovina, nadzor orožja, človekove pravice in okoljske politike ter politični dialog. Unija ima tudi mnoge diplomatske in humanitarne instrumente za kratkoročno preprečevanje. K zmožnostim EU sodijo tudi strukture in sposobnosti civilnega in vojaškega kriznega menedžmenta. EU mora vse instrumente uporabljati bolj učinkovito in usmerjeno h koreninam konfliktov – revščini, pomanjkanju dobre vlade, nespoštovanju človekovih pravic in tekmovanju za redke naravne vire. Pomembnejši ukrepi na tem področju so naslednji:

- Institucije EU bodo medsebojno uskladile preprečevanje konfliktov v okviru svojih pristojnosti ob upoštevanju predlogov Evropske komisije.
- Komisija bo svoja priporočila oblikovala bolj osredotočeno in usmerjeno k koreninam konfliktov v okviru cilja za zmanjšanje revščine.
- Politični dialog se bo uporabljal sistematično in usmerjeno k naslavljanju potencialnih konfliktov in pospeševanju preprečevanja konfliktov.
- Unija bo razvijala nove instrumente na področju človekovih pravic in demokracije, razorožitve, demobilizacije, reintegracije...
- Svet bo ugotavljal, ali je mogoče instrumente za razorožitev, nadzor orožja in preprečitev širjenja orožja uporabljati bolj sistematično in v preventivne namene.
- Drugi ukrepi, povezani s trgovino z orožjem, drogami, diamanti ter izboljšanjem diplomatskih instrumentov.

- **Vzpostavljanje uspešnih partnerstev za preprečevanje konfliktov**

Evropska unija mora zgraditi in vzdrževati redne odnose z OZN, OVSE in drugimi mednarodnimi in regionalnimi organizacijami ter civilno družbo. Potrebno je povečati sodelovanje na vseh področjih in nivojih. Posebej pomembno je sodelovanje na terenu. Med pomembnejše ukrepe s tega področja sodijo:

- Povečanje intenzivnosti izmenjave informacij in praktičnega sodelovanja s sistemom Združenih narodov, OVSE, Svetom Evrope, ostalimi regionalnimi in subregionalnimi organizacijami ter mednarodnimi finančnimi institucijami.
- Razvoj sodelovanja z Natom na področju kriznega menedžmenta predvsem na Zahodnem Balkanu.
- Izmenjava informacij, dialog in praktično sodelovanje s humanitarnimi akterji, nevladnimi in akademskimi organizacijami.
- Skupni programi usposabljanja osebja EU, OZN in OVSE, ki naj bi jih financirala Komisija.
- Razvoj metod za sodelovanje EU s privatnim sektorjem na področju preprečevanja konfliktov na podlagi globalnega partnerstva Združenih narodov, smernic OECD za multinacionalna podjetja in G8 (povzeto po EU Programme for the Prevention of Violent Conflicts 2001).

5 SMERNICE DOKUMENTOV IN IMPLEMENTACIJA UKREPOV

Ključne smernice dokumentov, ki oblikujejo nov okvir udejstvovanja EU v preprečevanju konfliktov, lahko povzamemo v naslednjih točkah:

- okrepitev pomena preprečevanja konfliktov v javnih politikah EU in njenih instrumentih,
- soočanje s širšimi problematikami oz. z vzroki za konflikte,
- sposobnost hitrega odzivanja,
- zgodnje opozarjanje,
- učinkovita in koordinirana uporaba instrumentov,
- mednarodno sodelovanje.

5.1 OKREPITEV POMENA PREPREČEVANJA KONFLIKTOV V JAVNIH POLITIKAH EU IN NJENIH INSTRUMENTIH

5.1.1 VLOGA TRGOVSKIH SPORAZUMOV IN PREPREČEVANJE KONFLIKTOV

Trgovski sporazumi lahko zelo dobro služijo za preprečevanje konfliktov, saj povečujejo varnost med člani. Naraščajoča trgovina v regiji zmanjšuje možnost konflikta, ker ustvarja večjo soodvisnost med državami. Tako je trgovinska politika eden izmed najpomembnejših instrumentov EU, saj je ena izmed ključnih igralk v trgovinskih zadevah.

Zakonska podlaga za sklepanje trgovskih sporazumov s tretjimi državami je vsebovana v členu 133 PES, na podlagi katerega Evropska komisija da predlog za začetek pogajanj Svetu, le-ta pa pooblasti Komisijo za začetek pogovorov. Komisija začne pogajanja v sodelovanju s posebnim odborom, ki ga imenuje Svet. Ko so pogajanja končana, je potrebna potrditev Sveta.

V okviru sklepanja bilateralnih trgovskih sporazumov EU/ES sledi različnim ciljem:

- priprava držav na vstop v EU (države srednje in vzhodne Evrope),
- ustvarjanje stabilnih ekonomskih odnosov s sosednjimi državami,
- podpora razvoja (Loméjske konvencije, Sporazum Cotonou),
- podpora določenih držav (stabilizacijski in pridružitveni sporazumi),
- doseganje odprtosti trga.

Tako je v večini primerov glavni namen sporazuma politični, trgovina je le sredstvo za doseg cilja. Že sama Evropska skupnost je nastala kot orodje za preprečevanje konfliktov na ozemlju Evrope.

Kot že omenjeno, trgovska integracija lahko služi za doseganje ciljev, ki so povezani s preprečevanjem konfliktov, vključno z zagotavljanjem varnosti med člani. Poleg tega gre tudi za spodbujanje kooperacije znotraj določene regije. V primeru, da si več držav deli naravne vire kot so naprimer reke, zaradi katerih obstaja možnost konflikta, trgovski sporazumi predstavljajo vez med njimi. V okviru regionalnih trgovskih sporazumov manjše države pridobijo na vplivu, zato imajo večje možnosti da dosežejo svoje interese.

Trgovina je del širšega konteksta, nanjo ne moremo gledati kot na izoliran segment (Rossi 2004: 173–176).

Prosta trgovina ni nujno povezana z ekonomskim razvojem in zmanjšanjem revščine. Le če je podprta z ustreznimi institucijami in politikami, dobrim vladanjem in spoštovanjem temeljnih svoboščin lahko vodi v razvoj. Zato regionalni trgovski dogovori EU spodbujajo reforme politik in institucij in s tem gradnjo makroekonomske stabilizacije, socialne zaščite in reševanja konfliktov. Primer so sporazumi z osrednjo in vzhodno Evropo, ki pokrivajo teme s področja trgovine, političnega dialoga, ter sodelovanja na področju industrije, okolja, transporta, carin ipd. Osrednja tema sporazumov s sredozemsko regijo so reforme politik in institucij (Shiff 2003: 188–192).

Če povzamemo, EU skuša z regionalnimi trgovskimi sporazumi doseči integracijo med partnerji samimi. Ne gre le za preprosto odstranitev ovir, vedno večje je namreč zavedanje, da to ni zadosten ukrep, saj notranje omejitve še vedno ostanejo. Tako se skušajo ustvariti neke vrste režimi, ki vključujejo različno stopnjo regulacije, pokrivajo nova področja in discipline. S spodbujanjem reform institucij in politik ter upoštevanja temeljnih svoboščin skušajo ustvariti pogoje za gospodarski razvoj in izkoreninjenje revščine.

5.1.2 POLITIKE SODELOVANJA SKUPNOSTI

Jasno postaja, da tradicionalna razvojna pomoč ni več zadosten ukrep za preprečevanje konfliktov, izkoreninjenje revščine in nerazvitosti, politične in družbene nestabilnosti, nespoštovanja demokratičnih načel in človekovih pravic. Zato institucije EU vse bolj poudarjajo potrebo po integraciji preprečevanja konfliktov v programe razvojnega sodelovanja. Skupna deklaracija Sveta in Evropske komisije o razvojnih politikah ES identificira preprečevanje konfliktov kot horizontalni vidik razvojnih politik, ki zahteva

sistematično pozornost (Joint Declaration of the Council and the Commission on the European Community's development policy 2000: 2–3). Tudi Evropska komisija v *Sporočilu Evropske komisije o preprečevanju konfliktov* iz leta 2001 opozarja na potrebo po integraciji preprečevanja konfliktov v programe sodelovanja (Communication from the Commission on Conflict Prevention 2001: 2). V *Sporočilu o razvojnih politikah Skupnosti* leta 2000 definira institucionalno podporo, dobro vladanje in vladavino prava kot prioriteto področje razvojnega sodelovanja (Commission's Communication on the Community's development policy 2000: 30).

Cilji razvojnega sodelovanja so definirani v členu 177(1) PES. Gre za ekonomski in družbeni razvoj, integracijo držav v razvoju v svetovno ekonomijo, boj proti revščini. Skupnost lahko daje denar in pomoč državam v razvoju na vseh področjih, ki so relevantna za razvoj, pa naj bo to ekonomsko, družbeno, kulturno ali politično področje. Po členu 177 razvojno sodelovanje ni osredotočeno zgolj na ekonomski ali družbeni razvoj, razvojno sodelovanje se lahko osredotoča na vzroke revščine, manj razvitosti, vključujoč vprašanja političnega sistema in potenciala nasilnega konflikta. V člen so vključene tudi človekove pravice, vladavina prava in demokracija. Preprečevanja konfliktov člen ne omenja, kljub temu pa to ne pomeni da ga izključuje. Brezposelnost, revščina, nedemokratičnost in kršitve človekovih pravic so lahko bodisi vzrok bodisi posledica nasilnega konflikta (PES, 46).

Številnih programi sodelovanja kot so *Sporazum Cotonou*, CARDS, MEDA, ALA in TACS dajejo preprečevanju konfliktov poseben poudarek.

Že med potekom pogajanj o *Sporazumu Cotonou* je bilo jasno, da lahko le mir in stabilnost prineseta plodno sodelovanje med ES in ACP državami. Tako je v Sporazumu viden močan poudarek na preprečevanju konfliktov. Pomemben je člen 11(1), ki pravi, da bodo imeli partnerji aktivno, celostno in integrirano politiko gradnje miru, ter preprečevanja konfliktov. Ta politika se bo osredotočala na preprečevanje nasilnih konfliktov v zgodnji fazi z naslavljanjem vzrokov s primerno kombinacijo vseh instrumentov na razpolago (Partnership agreement between the members of African, Caribbean and Pacific group of states of the one part, and the European Community and its member states, of the other part: 30–33).

Sodelovanje z državami bivše Jugoslavije in Albanije je vsebovano v regulaciji CARDS. Glede na konflikt, ki se je zgodil, daje regulacija močan poudarek na preprečevanju konfliktov. Regulacija predvideva pomoč Evropske skupnosti pri rekonstrukciji, pomoč za vrnitev beguncev in stabilizacijo v regiji, kreacijo institucionalnega in pravnega okvirja za razvoj demokracije, vladavine prava, razvoj civilne družbe in neodvisnosti medijev (CARDS Assistance Programme to the western Balkans 2002: 4–7).

Legalna osnova za sodelovanje z državami severne Afrike in Bližnjega vzhoda je regulacija MEDA. Večji konflikt v tej regiji je zagotovo med Izraelom in sosedi, posebno v zasedenih območjih. Podpora palestinski administraciji temelji na posebni regulaciji Sveta, ki se nanaša na pomoč z namenom ekonomskega razvoja, ter pomoči pri razvoju javne administracije in napredovanje demokracije in človekovih pravic. ES pomaga pri URWA, v okviru katerega skušajo ZN nuditi pomoč palestinskim beguncem (MEDA Programme 1996).

Na področje Bivše Sovjetske zveze in Mongolije se nanaša regulacija TACS. Glavni namen regulacije je prehod v tržno ekonomijo, uveljavitev demokracije in vladavine prava, je bolj ozko usmerjena. V aneksu našteva sektorska področja, kjer predvideva sodelovanje, med njimi je podpora institucionalne, legalne in administrativne reforme. Problem je prevladujoča vloga Rusije v regiji, ki onemogoča ES da bi se aktivneje vpletala v dogajanje (TACIS Programme 2000).

Financiranje sodelovalnih projektov s tretjimi državami se izvaja na podlagi regulacij Sveta, izjema so le ACP države, kjer sodelovanje temelji neposredno na sporazumu. Analizo situacije na teh področjih omogočajo državni oz. regionalni strateški dokumenti, ki ocenjujejo stanje na področju politične, ekonomske in socialne situacije. Vlada tretje države je vpletena na različne načine, odvisno od instrumenta, in kaj se financira. Odločitve sprejme Evropska komisija, običajno s pomočjo Odbora predstavnikov držav članic (Fries 2004: 240).

5.1.3 OKOLJSKE POLITIKE

Varnostna dimenzija okoljskih problemov in degradacije naravnih virov se poudarja že od leta 1972. V 90. letih prejšnjega stoletja pa so se razvili koncepti kot je okoljski konflikt, ekološka varnost in okoljska varnost. Vedno večji poudarek se daje odnosom med okoljem in naravnimi viri ter družbo.

Glavni instrument ES so multilateralni okoljski dogovori (MEA), okoljski akcijski programi (EAP) in zakonodaja na tem področju.

Seznam vzrokov za konflikte Evropske komisije vključuje okoljsko degradacijo, pa tudi dostopnost naravnih virov. Njihova konkretna varnostna relevantnost je predmet ocene posamezne situacije v luči socialnih, političnih in ekonomskih pogojev, kar se dogaja v regionalnih oz. državnih strateških dokumentih. Skupnost je spoznala, da okoljska degradacija lahko sproži, pospeši ali je lahko neposreden vzrok za konflikte v specifični situaciji. Okoljske spremembe ali degradacija (klimatske spremembe, uničevanje ozona, izguba gozdov) imajo lahko negativne vplive na kvaliteto in neenako razdelitev naravnih virov. Tako

so osredotočenost na globalne okoljske probleme ena glavnih prioritet ES znotraj okoljske politike in preprečevanja konfliktov. Ena glavnih posledic okoljskih težav je revščina, pomanjkanje hrane, nezadostni zdravstveni pogoji, migracije, negativen vpliv na družbene in politične institucije, vse to je lahko neposreden vzrok za nasilne konflikte.

Kar se tiče preprečevanja konfliktov se Skupnost vse bolj osredotoča na koncept strukturne stabilnosti. To pomeni vzdrževanje in ohranjanje ekonomskega razvoja, demokracije in spoštovanja človekovih pravic, zdrave politične strukture, zdravih okoljskih in družbenih pogojev, z zmožnostjo sprejeti spremembe brez zatekanja v konflikte. Tako je glavno orodje za preprečevanje konfliktov t.i. integrativni pristop.

Znotraj Skupnosti prevladuje predpostavka, da boljše upravljanje z naravnimi viri znatno prispeva h miru in stabilnosti.

Evropska komisija naslavlja probleme naravnih virov in okoljske degradacije predvsem skozi bilateralne in regionalne programe, pomembni so multilateralni okoljski sporazumi (MEA). Z njimi skušajo v mednarodni skupnosti vzpostaviti skupne koncepte, načela, pravila in norme. Praviloma imajo mehko obliko. Lahko imajo učinek takojšnje preprečitve konflikta, ali pa se nanašajo na določene vzroke za napetosti. Nanašajo se na dostop in uporabo naravnih virov. ES spodbuja ratifikacijo tovrstnih sporazumov, med drugim tudi s tem, da podpis daje kot eno od pogojev za razvojno sodelovanje (Commission Staff Working Paper: Environmental Integration in the External Policies 2002: 3–13).

- **Diamanti**

V povezavi z diamanti obstajajo številne mednarodne pobude, v katerih EU prevzema vedno bolj aktivno vlogo. Najpomembnejši med njimi je *Proces Kimberly*, v katerem je Evropska komisija v zadnjih letih prevzela vodilno vlogo. *Proces Kimberly* je skupna pobuda nacionalnih vlad, mednarodne diamantne industrije in civilne družbe, ki se zavzema za zamejitev pretoka t.i. konfliktnih diamantov. Konfliktni so zato, ker zaslužke od ilegalne preprodaje uporniška gibanja uporabljajo za financiranje boja proti nacionalnim vladam.

Trgovanje s prepovedanimi diamanti prispeva k uničujočim konfliktom v državah kot so Angola, Slonokoščena obala, Demokratična republika Kongo in Sierra Leone. *Proces Kimberly* je vzpostavil shemo, ki predstavlja inovativen, prostovoljni sistem, ki zagotavlja nadzor uvoza in izvoza surovih diamantov. Države proizvajalke so odgovorne za nadzor nad produkcijo in transportom, medtem ko morajo države uvoznice potrditi prejem diamantov. Uvoz brez potrebnih certifikatov je prepovedan, prav tako tudi sodelovanje z državami, ki ne sodelujejo v *Procesu Kimberly*.

Poleg Evropske skupnosti *Proces Kimberly* obsega še 44 drugih sodelujočih držav, ki skupno predstavljajo 99,8% globalne produkcije grobih diamantov. Evropska skupnost v procesu sodeluje že od samega začetka in zastopa vse države članice. Evropski svet je vzpostavil učinkovit sistem nadzora znotraj sheme in v letu 2007 predseduje Kimberly procesu.

Pobudo za začetek *Procesa Kimberly* so v letu 2000 dale južno afriške države. Proces je bil uveljavljen leta 2000, z Resolucijo generalne skupščine (ZN 55/56).

Decembra 2002 je Svet sprejel regulacijo 2368/2002, s katero je implementiral Kimberly proces za mednarodno trgovino s surovimi diamanti. Regulacija je stopila v veljavo leta 2003 (Kimberley Process 2007).

- **Upravljanje z gozdovi**

Zaščita in razvoj gozdov je del različnih politik Skupnosti, kot je okolje, industrija, kmetijstvo, energija, razvoj ruralnega okolja, razvojno sodelovanje in trgovina. Gozdovi so povezani z varnostjo in preprečevanjem konfliktov na več načinov zaradi njihove ekološke, družbene in ekonomske vrednosti. Ogroženi so s strani klimatskih sprememb, požarov, onesnaženja, izsekavanja, izkoriščanja in ilegalnih dejavnosti. EU uporablja celosten pristop kar se tiče upravljanja, trgovine in uporabe. Težavo predstavlja ilegalna trgovina z lesom, saj se le-ta neposredno povezuje s korupcijo, organiziranim kriminalom in nasilnimi konflikti. Evropska komisija napreduje na področju upravljanja gozdov in gozdnih območij z *Akcijskim programom EU za zakonitost, upravljanje in trgovanje z lesom* (FLEGT) in s specifičnimi projekti na tem področju. Akcijski program pospešuje dobro upravljanje v državah v razvoju in le-to povezuje s pravnimi instrumenti in spodbudami notranjega trga EU, vključno z licenčno shemo, ki zagotavlja, da v EU vstopa le legalen les (Commission Staff Working Paper: Environmental Integration in the External Policies 2002: 29).

- **Upravljanje z vodnimi viri**

Voda je naravni vir, ki je ključnega pomena za ohranjanje življenja, ekosistemov in ekonomskega razvoja. Upravljanje in ohranitev vodnih virov spada pod okoljsko politiko Evropske skupnosti. Specifičen problem povezan z vodo (onesnaženje, dostop) lahko povzroči tekmovanje med različnimi uporabniki za čisto vodo znotraj države ali med državami, ki predstavlja potencialno grožnjo za konflikte. Zato se mora upravljanje vodnih virov obravnavati znotraj konteksta preprečevanja konfliktov.

Pomembna osnova za sodelovanje glede vode je *Helsinška konvencija* (UNECE), ki je podlaga za direktivo, s katero je ES vzpostavila model za implementacijo in okrepitev konvencije na območju EU in ostalih držav. Direktiva uveljavlja ukvarjanje z določenimi geografskimi ali hidrološkimi enotami in se ne ozira na administrativne ali politične meje (Weiss 2004: 233–237).

5.2 VZROKI ZA KONFLIKTE

Med širše problematike sodijo trgovina z drogami, orožjem in ljudmi, upravljanje naravnih virov, degradacija okolja, nalezljive bolezni, interesi privatnega sektorja v nestabilnih območjih, demokracija, človekove pravice, vladavina prava, enakopravnost med spoloma in mnoge druge.

Kot že omenjeno, je EU aktivno vključena v *Proces Kimberly*, katerega namen je preprečiti financiranje uporniških skupin z ilegalno trgovino z diamanti. Tudi kar se tiče gozdov, je uveljavljen že omenjen program FLEGT, ki skuša zagotoviti zakonito upravljanje z lesom.

Eden od ključnih elementov göteborgskega *Programa EU za preprečevanje konfliktov* je tudi evropska politika glede podpore implementacije Pogodbe iz Ottawe o ukinitvi zemeljskih min ter nadzor nad prometom ročnega in lahkega orožja. To je primer učinkovitega in vidnega instrumenta EU v preprečevanju konfliktov. Večletna strategija iz let od 2005 do 2007 zastavlja cilj »nič žrtev« v boju proti uporabi zemeljskih min. Sprejem strategije sovпада s pregledno konferenco o pogodbi iz Ottawe v Nairobiju in predstavlja odgovor na tam določen akcijski načrt, ki zahteva ureditev preostalih izzivov na področju zemeljskih min (First Review Conference of the States Parties to the Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-personnel Mines and on their Destruction 2005: 8).

Kar se tiče človekovih pravic lahko rečemo, da zanikanje temeljnih pravic lahko povzroči konflikte, medtem ko zagotavljanje teh pravic lahko konflikt prepreči. Pomanjkanje spoštovanja človekovih pravic ali še pogosteje kršitev teh pravic kot je npr. svoboda govora, so lahko vzroki za pojav ali stopnjevanje nasilja.

Človekove pravice so del razvojnega sodelovanja ES. Regulaciji št. 975/1999 in 976/1999 se nanašata na človekove pravice in predstavljata podlago za delovanje ES, in ne

spodbujata le spoštovanja človekovih pravic, ampak tudi uveljavljanje demokracije in vladavine prava.

Človekove pravice in vladavina prava sta na seznamu vzrokov za konflikte Evropske komisije in sta zato pomemben del državnih strateških dokumentov (Youngs 2001: 135).

Povezava med preprečevanjem konfliktov in človekovimi pravicami je dvojna. Prva je izpostavljena v že omenjenih regulacijah, ki pravita, da mora biti tehnična in finančna pomoč zagotovljena za operacije, ki so namenjene podpori ukrepov za spodbujanje spoštovanja človekovih pravic in demokratizacije s pomočjo preprečevanja konfliktov. Iz tega konteksta je razvidno, da so kršitve človekovih pravic vzroki za konflikte. Po drugi strani pa so kršitve človekovih pravic posledica konfliktov. Iz te perspektive je preprečevanje konfliktov cilj politik človekovih pravic (Human Development Report 2005: 4).

Med najpomembnejšimi področji, ki prispevajo k napetostim in konfliktom, so zagotovo tiste, ki zadevajo droge, orožje, tihotapljenje ljudi in terorizem oz. kriminal. Člen 29 PEU opredeljuje enega od temeljnih ciljev EU, to je zaščita državljanov na področju svobode, varnosti in pravice. Le-ta se nanaša na kriminal, ki vključuje terorizem, trgovino z drogo, ljudmi, izkoriščanje otrok. Osnova za preventivno akcijo je dana v 2. členu PEU, ki opredeljuje cilje kot so ohranitev in razvoj Unije na področju svobode, varnosti in pravic, pa tudi preprečevanje in boj proti kriminalu. Resolucija iz decembra 1998 in strategija iz maja 2000 so pripravile osnovo za preprečevanje kriminala.

Izvorno sodelovanje za boj proti tihotapljenju (droge, ljudje) se je hitro razširilo na celoten spekter kriminalnega delovanja, vključno s terorizmom. EU skuša preprečiti terorizem in tihotapljenje na področju EU, pa tudi v bolj oddaljenih regijah (transnacionalna mafija, kokainske in heroinske poti). Kljub temu, da oddaljene države, kot so Kitajska ali afriške države, niso na dnevnem redu EU, EU vzpostavlja politični dialog in sodelovanje z mediteranskimi državami v okviru *Barcelonskega procesa*, z državami vzhodnega bloka ter tudi z azijskimi državami in Latinsko Ameriko.

Barcelonski proces se je začel leta 1995 in je sestavljen iz predstavnikov 12 držav, ki so ali mediteranske, ali so članice EU. Leta 2000 je bila v okviru EVOP sprejeta tudi skupna strategija, ki se nanaša na sredozemsko regijo in daje precejšen poudarek na boju proti terorizmu in kriminalu (Kronenberger 2001: 481–517).

5.3 SPOSOBNOST HITREGA ODZIVANJA

Kljub številnim instrumentom Evropske skupnosti je bila EU večkrat kritizirana kot prepočasna in neučinkovita kar se tiče preprečevanja konfliktov. Prav zato je Evropski svet v Helsinkih leta 1999 predvidel ustanovitev ne-vojaškega mehanizma, ki omogoča hiter odziv Unije v kriznih situacijah. Tako je bil leta 2001 z regulacijo ustanovljen RRM (*Mehanizem za hitro odzivanje, t.i. Rapid Reaction Mechanizm*) na podlagi člena 308 PES.

RRM se od leta 2001 uporablja v Afriki, Aziji in Latinski Ameriki za hitro določanje ukrepov, potrebnih za zamejitev konfliktne situacije. Uspešen je pri podpori pobud preventivne diplomacije in pokonfliktne obnove institucij. Uspešno je bil uporabljen v Makedoniji, Afganistanu in Demokratični republiki Kongo.

Njegova bistvena značilnost je, da omogoča Skupnosti hiter in učinkovit odziv v urgentnih ali kriznih situacijah ali ob pojavu krize. Mehanizem sproži akcije civilne narave za ohranitev ali ponovno vzpostavitev stabilnosti. Akcije implementira in o njih odloča Evropska komisija, o tem mora obvestiti Svet in pri tem upoštevati njegova stališča zaradi kohezivnosti zunanjih odnosov. Financira se na podlagi donacij in podpor, intervencije pa so oproščene davkov in ostalih obremenitev. Čas implementacije določene intervencije ne sme presegati 6 mesecev. V RRM sodelujejo oblasti držav članic ali držav koristnic in njihove agencije, regionalne in mednarodne organizacije, nevladne organizacije ter javni in zasebni sodelavci s primernim znanjem in izkušnjami. Glede nevladnih organizacij in zasebnih sodelavcev so določeni posebni kriteriji, ki jih je potrebno izpolnjevati za sodelovanje (tehnične zmožnosti, izkušnje, zagotovila...). Vloga Evropske komisije je, da zagotavlja učinkovito koordinacijo delovanja z delovanjem držav članic. Komisija mora tudi pospeševati sodelovanje z mednarodnimi in regionalnimi organizacijami. Prav tako ocenjuje delovanje v smislu izpolnjevanja določenih ciljev (Rapid Reaction Mechanism 2001).

RRM deluje s pomočjo že obstoječih instrumentov Skupnosti, ki so že bili v veljavi ob sprejetju regulacije. Ta mehanizem je vključen takrat, ko običajne akcije ne bi mogle biti vključene v racionalnem času znotraj potrebnih instrumentov.

Regulacija pravi, da bo mehanizem sprožen, ko se države znajdejo v situaciji krize ali ob pojavu krize, v situacijah, ki predstavljajo grožnjo redu in zakonu, varnosti individuumov, v situacijah, kjer obstaja grožnja stopnjevanja v oborožen konflikt ali destabilizirajo državo in kjer situacije lahko ogrozijo učinke pomoči ali sodelovanja.

Prednosti RRM so v tem, da je neodvisen instrument s svojim proračunom. Druga prednost pa je hitrost, saj se Evropski komisiji ni potrebno predhodno posvetovati z odborom, zaradi česar lahko reagira relativno hitro.

Pomembno na tem področju je še Sporočilo Evropske komisije z 20. aprila 2005, ki se ukvarja z odzivanjem Evropske unije na katastrofe in krize v državah tretjega sveta. Sporočilo predvideva okrepitev obstoječih instrumentov za odzivanje na krizne situacije s pospeševanjem učinkovitosti, koherentnosti in koordinacije med različnimi zunanje-političnimi instrumenti EU. Eden od pomembnejših dosežkov sporočila je vzpostavitev ekip za načrtovanje in ocene, ki združujejo uradnike in sektorske strokovnjake, vključno s strokovnjaki za upravljanje konfliktov, ki omogočajo hitro oceno krizne situacije (Reinforcing EU Disaster and Crisis Response in third countries 2005: 2–3).

Kot že omenjeno, leta 1999 sprejet t.i. temeljni helsinški cilj je določil, da bodo članice prostovoljno sodelovale v operacijah, ki jih bo vodila Unija, pri tem pa se je tudi pričakovalo, da bodo do leta 2003 sposobne v 60 dneh razmestiti in eno leto vzdrževati vojaško silo, ki bo obsegala 50-60 000 ljudi, se pravi en korpus oz. 15 brigad, sposobno opravljati naloge, ki jih predvideva 17. člen PEU. Temeljni cilj je tudi določil, da bo Evropski Svet vzpostavil nova politična in vojaška telesa, saj naj bi bile Sile za hitro posredovanje vojaško samozadostne z vsemi potrebnimi poveljniškimi, transportnimi in obveščevalnimi zmogljivostmi. Novembra 2003 je bilo ugotovljeno, da bo Unija do leta 2003 sposobna izvajati vse vojaške operacije, ki izhajajo iz Petersberških nalog. Na sestanku Evropskega sveta v Nici leta 2000 je bila potrjena ustanovitev *Politično varnostnega odbora*, *Vojaškega odbora* in *Vojaškega osebja EU* (Malešič 2003: 9).

Decembra 2003 so države članice tik pred iztekom roka, ki so si ga zadale, najavile operativno sposobnost EVOP (Giegrich in Wallace 2003: 163). Vendar pa so se države odločile postaviti nov Temeljni cilj (Headline Goal), v skladu s katerim naj bi bila EU sposobna do leta 2010 sposobna hitro in ustrezno izvajati cel spekter operacij, zapisanih v PEU. To so operacije kriznega upravljanja, ki zahtevajo humanitarne in reševalne akcije, operacije v podporo miru, bojne naloge vključno z nalogami zagotavljanja miru, operacije razorožitve, preventivne operacije za preprečevanje izbruha kriz (Grizold 2005: 67).

5.4 ZGODNJE OPOZARJANJE

5.4.1 VLOGA EVROPSKE KOMISIJE

Eden glavnih ciljev odločevalcev EU je zagotovo predvideti izbruh nasilja in ga tudi preprečiti. Zgodnje opozarjanje zagotovo pripomore pri določanju najboljšega ukrepanja, opredelimo pa ga lahko kot sistematično zbiranje in analizo informacij, ki prihajajo iz področij kriz z namenom:

- predvidevanja stopnjevanja nasilnega konflikta,
- razvoja strateških odzivov na krize,
- predstavitve možnosti odločevalcem.

Analiza informacij ni pomembna kot taka, pomembna je za razvoj ter oblikovanje politik in intervencij (Improving the Coherence and Effectiveness of EU action in the field of conflict prevention 2003: 16).

5.4.2 SEZNAM VZROKOV ZA KONFLIKTE EVROPSKE KOMISIJE

EU je spoznala, da je ključ do učinkovite politike preprečevanja konfliktov identificiranje in naslavljanje vzrokov za nasilne konflikte. V ta namen je potreben seznam indikatorjev, ki signalizirajo potencialen konflikt, kot tudi zgodnja akcija, upoštevajoč koherenco in koordinacijo.

Sporočilo Evropske komisije iz leta 2001 poudarja potrebo po celostni analizi vzrokov za konflikte, saj zgodnja identifikacija faktorjev tveganja poveča možnost pravočasne in učinkovite akcije. Podobno je tudi v Programu EU za preprečevanje nasilnih konfliktov, ki poudarja nujnost kapacitet EU za zgodnje opozarjanje.

V tem kontekstu je Evropska komisija leta 2001 v sodelovanju s »Conflict prevention network«, razvila seznam vzrokov za konflikte oz. indikatorje zgodnjega opozarjanja (EU Crisis response revisited, Report nr.160 2005).

Vzroki za nasilen konflikt se nahajajo v karakteristikah ekonomskih, političnih in družbenih institucij. To so različne prakse, kulturne norme in pravila, vladne strukture in procesi ter javne politike, ki lahko ustvarijo predpogoje za konflikt. Ti vzroki so najpogosteje bolj ali manj vgrajeni v politike, strukture ali kulturo družbe. Seznam je le eden od instrumentov Evropske komisije, ki jih ima na razpolago za nadzor in zgodnje opozarjanje.

Seznam po eni strani pomeni zgodnje opozarjanje, po drugi strani pa instrument za oblikovanje dnevnega reda. Kar se tiče zgodnjega opozarjanja, gre za povečanje zavedanja

znotraj odločevalskih teles s kakšnimi problemi se soočajo določene države oz. regije, kjer se ocenjuje možnost izbruha, nadaljevanja ali ponovnega pojava konflikta. Preprečevanje konfliktov bi moralo postati integralni del politik na vseh pomembnih področjih v okviru zunanjih odnosov EU.

Seznam indikatorjev vsebuje naslednjih 8 področij: legitimnost države, vladavina prava, spoštovanje temeljnih človekovih pravic, civilna družba in mediji, odnos med skupnostmi in mehanizmi za reševanje sporov, ekonomsko upravljanje, družbene in verske neenakosti ter geopolitična situacija. Ta področja reflektirajo 4 vzroke nasilnega konflikta, ki jih je EU razvila in jih uporablja z namenom preprečevanja konfliktov:

- **Neenakost političnih, družbenih, ekonomskih in kulturnih možnosti med različnimi družbenimi skupinami**

Družbe, ki so ranljive za nasilen konflikt, so karakterizirane z resnim neravnotežjem možnosti med družbenimi skupinami, kar se tiče zaposlovanja, izobraževanja in temeljne fizične varnosti. Nekatere med njimi lahko imenujemo celo izključujoče družbe, v katerih je etnično čiščenje ali odstranitev teh skupin ekstremna manifestacija tega izključujočega procesa. Nekatere skupine so lahko stalno izključene iz formalne ekonomije, socialnih pravic in političnega procesa. Druge so lahko marginalizirane v tolikšni meri, da ne uživajo istih pravic kot drugi državljani oz. so brez možnosti, da povzdignejo svoj glas. Takšne prakse imajo pogosto zgodovinski izvor in so pogosto sprejete s strani izključenih, čeprav kontinuirana marginalizacija lahko vodi v konflikt. Večina sistemov izključenosti ima namen ohraniti delitev moči, prihodka in bogastva.

- **Odsotnost demokratične legitimnosti**

Mnogi nasilni konflikti so karakterizirani tudi s slabim vladanjem, ki ga lahko povežemo z deficitom legitimnosti. Javna avtoriteta ni sprejeta med vladanimi, ali pa ni participacije v političnem procesu. Tudi vladavina prava ni garantirana. V ekstremnih primerih država ni več zmožna funkcionirati in doseže mejo propada. Zakoni se ne upoštevajo, reda se ne vzdržuje, državljani niso zaščiteni, zato se čutijo fizično ogrožene in temeljne javne socio-ekonomske funkcije se ne izvajajo. Kjer vlade ne zmorejo vzdrževati legitimnosti in podpore, se pogosto poslužijo represije. Vlade lahko celo uporabijo meddržavne spopade, da odvrnejo pozornost od notranjega deficita legitimnosti. Lahko pride do masivnih kršitev človekovih pravic v celotnih regijah, družbenih skupinah ali pri političnih

nasprotnikih. Včasih lahko izgubijo nadzor nad delom oboroženih sil ali izzovejo oborožen upor.

- **Odsotnost možnosti mirnega reševanja sporov različnih družbenih skupin**

Običajno odsotnost široke in raznolike javne debate zmanjša možnost sistema, da izve o naraščajočem nezadovoljstvu, manjkajo mu informacije in zato ne more reagirati. Večina družb je razvila splošno sprejete mehanizme za razreševanje sporov zunaj ali znotraj formalnih institucij.

- **Odsotnost civilne družbe**

Civilna družba, ki deluje ločeno od države in dominantnih političnih sil, lahko oblikuje arena za iskanje rešitev, ko politični konflikt ali "policy" debata obstane na mrtvi točki. Kjer ne obstaja, je spolitizirana ali zatrta, te alternative ne more omogočati. Ko splošno sprejete vrednote, ki jih sprejema večina družbenih skupin, izgubijo na pomenu, deli družbe iščejo vodstvo v karizmatičnih voditeljih in verskih ekstremistih po eni strani, in ekonomske priložnosti zunaj zakonskega okvirja oz. razvijejo necivilne oblike vedenja. (Perez 2004, 3-15)

Kot že omenjeno, je Evropska komisija te indikatorje razvila s pomočjo »Conflict prevention network« (CPN). CPN je omrežje neodvisnih raziskovalnih institutov, »think tanks« in nevladnih organizacij, ki pomagajo Komisiji, kar se tiče informiranja in analize podatkov o določenih državah, regijah ali temah. Iz CPN se je razvila tudi »Conflict prevention associates«, ki je usmerjena predvsem v raziskovanje politik. Delegacije Evropske komisije, ki so prisotne v regijah po priporočilih nevladnih organizacij, so nekakšne oči in ušesa mehanizma zgodnjega opozarjanja Komisije. Delegacije redno poročajo Komisiji, patudi GS/VP z namenom opozarjati odločevalce EU v katerih regijah obstaja nevarnost konflikta. Informacije delegacij so nato oblikovane v državne (CSP) ali regijske (RSP) strateške dokumente. Znotraj CSP se vedno več poudarka daje širšim tematikam (kot je npr. *Proces Kimberly*), mehanizmom zgodnjega opozarjanja in sodelovanju z drugimi mednarodnimi organizacijami. Elementi preprečevanja konfliktov so prisotni tudi v post-konfliktnih situacijah, kjer se večinoma uporablja DDR program (demobilizacija, razoroževanje in reintegracija) (Improving the Coherence and Effectiveness of EU action in the field of conflict prevention 2003: 8–14).

5.4.3 VLOGA SVETA EU

Pomembnost zgodnjega opozarjanja je bila večkrat izpostavljena tudi v okviru Sveta. Decembra 2000 je Svet v Nici obravnaval poročilo visokega predstavnika za skupno zunanjo in varnostno politiko o preprečevanju konfliktov, ki je poudaril pomembnost zgodnjega opozarjanja. Načela tega poročila so dobila bolj konkretno obliko v göteborgskem *Programu EU za preprečevanje nasilnih konfliktov*, ki ga je sprejel Evropski Svet leta 2001.

V tem kontekstu skuša EU razviti strukturiran proces zgodnjega opozarjanja, ki bi omogočil aktivno in koherentno preprečevanje kriz v njeni soseški ali širšem območju.

V 90. letih je bila Unija bolj ali manj reaktivna, pogosto je bila ta reakcija bolj deklarativna kot realna. Pojav nove politične volje za vpletanje v razreševanje kriz, skupaj z razvojem vojaške in civilne zmožnosti upravljanja s krizami, je omogočila EU, da je postala bolj proaktivna.

Zgodnje opozarjanje deluje na več nivojih znotraj EU. Nekatere države članice imajo znatne vire za informacije in evalvacijo znotraj svojih diplomatskih, vojaških in varnostnih struktur. Dotok informacij Svetu poteka predvsem skozi nove strukture, ki so ustanovljene za podporo SZVP in EVOP (Burges 2004: 21–23). Svet deluje s pomočjo dveh stebrov EVOP, birokratskega in političnega. Birokratski steber, na čelu katerega je visoki predstavnik za SZVP, je pridobil novo komponento v obliki *Vojaškega osebja EU*. Njegova naloga je zgodnje opozarjanje, ocene situacij in strateško planiranje. Politični del imenovan *Politični in varnostni odbor* (PSC), oblikuje politike in nadzira operacije SZVP, v njegovi pristojnosti pa je tudi koordinacija z Natom. Podpira ga *Vojaški odbor*, ki daje vojaške nasvete in združuje ministre za obrambo vseh držav članic in je tudi najvišje vojaško telo v EU. PSC deluje kot nekakšna stična točka drugih teles za zgodnje opozarjanje in oblikovanje politik (Rynning 2005: 25).

EU se ne more odzvati na situacijo, če ne pozna celotne slike, kaj se dogaja na območju. Pogosto gre za pomanjkanje informacij ali obratno, lahko pride do prevelike količine informacij, kar lahko upočasni proces oblikovanja politik. Svet tako dobiva informacije od držav članic, sekretariata in drugih organizacij.

Kar se tiče integracije nacionalnih virov v skupno opozarjanje, so bili temelji postavljeni v *Programu EU za preprečevanje nasilnih konfliktov* 2001 v Göteborgu. Le-ta je določil smernice za zgodnje opozarjanje na nivoju Sveta:

- potreba po telesih zgodnjega opozarjanja Sveta in Evropske komisije, ki bi omogočali informacije o razvoju potencialnih konfliktnih situacij in razvoj standardne metode za poročila zgodnjega opozarjanja,
- izmenjava informacij z OVSE, ZN in drugimi mednarodnimi organizacijami ter civilno družbo,
- pomembnost PSC kot nekakšnega foruma, kjer poročajo vse enote,
- vsaka predsedujoča država Svetu naj posveti čim več pozornosti preprečevanju konfliktov.

Poudariti velja, da Svet s svojimi telesi pripomore predvsem h kratkoročnem preprečevanju konfliktov, medtem ko Evropska komisija razvija sistematično uporabo indikatorjev konflikta in je zato usmerjena v večji meri h dolgoročnem preprečevanju konfliktov.

Proces zgodnjega opozarjanja Sveta se osredotoča predvsem na odločevalski proces EU, primarno na PSC, ki ima osrednjo vlogo pri določanju širših parametrov za nadzor in oceno stanja.

Dve odločitvi sta vplivali na proces zgodnjega opozarjanja Sveta. Kot prvo velja izpostaviti *Varnostno strategijo*. Le-ta omogoča strateški okvir za delo na varnostnem in obrambnem področju. Bistvo je, da EU lahko učinkovito deluje le, če ima skupno percepcijo problemov in načrt, kako jih rešiti. Določa 4 ključne groženje EU: terorizem, oboroževanje, organiziran kriminal in regionalni konflikti. Trdi, da so te grožnje dinamične, če se z njimi ne bodo ukvarjali, bodo vedno večje.

Druga je ustanovitev *Celice za planiranje s civilnimi in vojaškimi komponentami* (Burgess 2004: 21–30).

5.5 UČINKOVITA IN KOORDINIRANA UPORABA INSTRUMENTOV

EU ima na razpolago številne instrumente za implementacijo zunanje politike. Pri uporabi teh instrumentov lahko izpostavimo dva glavna problema. Prvi je politični, saj je težko najti konsenz med 25 državami EU, posebno kar se tiče varnosti in obrambe. Drugi problem je institucionalne narave, saj učinkovita implementacija zunanje politike zahteva odločanje v dveh ali več stebrih EU, pri čemer se pojavljajo problemi med državami članicami, institucijami in organizacijami EU. Posebno problematične so ekonomske sankcije, saj le-te zahtevajo odločanje v prvem in drugem stebru (Smith 2005: 165).

Kar se tiče delitve instrumentov, lahko uporabimo različne zorne kote. Kot prvo, lahko razločujemo dolgoročne in kratkoročne instrumente.

- **Kratkoročni in dolgoročni instrumenti**

Strukturni ali dolgoročni instrumenti, ki prispevajo k preprečevanju konfliktov, večinoma spadajo v področje ekonomske pomoči ali kooperacije oz. sodelovanja. To so ukrepi, ki naj bi načeloma služili okrepitvi družbe socialno in ekonomsko, kar naj bi imelo stabilizacijski učinek na področjih in situacijah, kjer obstaja možnost izbruha konflikta. Med najbolj pomembnimi instrumenti so razvojno sodelovanje, trgovina, pomoč pri uveljavljanju človekovih pravic, demokratizacija, okoljske politike, nadzor volitev, nadzor orožja. V situacijah, kjer preventivni mehanizmi niso bili uspešni, ali pa sploh niso bili uporabljeni, je potrebno uporabiti kratkoročne ukrepe, ki imajo naslednje cilje: zmanjševanje napetosti, preprečevanje izbruha ali ponovnega pojava nasilnega konflikta; preprečevanje vertikalnega (intenziteta nasilja) ali horizontalnega (teritorialna pogojenost) stopnjevanja že obstoječega konflikta; končanje nasilnega konflikta. Te situacije imajo velikokrat zelo kompleksno naravo, zato zahtevajo fleksibilne in hitre instrumente.

EU ima na voljo široko paleto diplomatskih, ekonomskih in humanitarnih instrumentov za kratkoročno preprečevanje konfliktov. Ti vključujejo: politični dialog, sankcije, imenovanje opazovalcev, preventivna vojaška intervencija, podpora mirovnih pobud, demobilizacija, razoroževanje, reintegracija, humanitarna pomoč (Nugent 2003: 421–424).

Za kratkoročno preprečevanje konfliktov je pomemben RRM, ki se osredotoča na nujne in hitre akcije. V začetku, v letih 2001/02, se je RRM osredotočal predvsem na post-konfliktno stabilizacijo. V letih 2003 in 2004 pa je svoj program razširil, dodane so bile aktivnosti povezane s preprečevanjem konfliktov in boj proti terorizmu. Številne misije in študije so bile izvedene na teh področjih, zaključki pa so vsebovani v državnih oz. regionalnih strateških dokumentih Evropske komisije in specifični programi za akcije. RRM je prevzel bolj strukturni pristop, integriral je širok spekter akcij na regionalni, nacionalni in lokalni ravni (Rapid Reaction Mechanism 2001).

- **Instrumenti EU in ES**

EU sestoji iz treh stebrov, vsak od njih ima lastne procedure odločanja in daje različne vloge in odgovornosti trem glavnim institucijam – Svetu, Evropski komisiji in Evropskemu

parlamentu. Komisija ima večjo vlogo v prvem stebru, saj drugi in tretji steber vsebujeta področja, v okviru katerih se države članice tradicionalno težje odrečejo suverenosti.

Kar se tiče prvega stebra, instrumenti Skupnosti vključujejo trgovino, socialne, ekonomske in okoljske ukrepe, humanitarno in razvojno pomoč. Večina instrumentov Skupnosti ima tri izrazite karakteristike. V večini so ekonomske narave, primarno pa so usmerjene v dolgoročno preprečevanje konfliktov, saj so usmerjene v vzroke za konflikte in imajo civilno naravo.

Kljub temu pa imajo lahko politično naravo in kratkoročni učinek. Nadzorovanje volitev, implementirano s strani Evropske komisije, je primer instrumenta, ki ima politično dimenzijo.

Instrumenti Skupnosti dajejo privilegirano vlogo Evropski komisiji kot instituciji, ki ima edina možnost predlagati zakonodajo in je primarno odgovorna za implementacijo akcij. Pri tem ne gre spregledati Sveta in Evropskega parlamenta, ki sta ključna akterja pri sprejemanju zakonodaje (Edwards 2005: 58).

Pri drugem stebru gre za implementacijo SZVP in večino EVOP aktivnosti. Glavne karakteristike so v tem, da gre predvsem za politično komponento, osredotoča se na kratkoročne aktivnosti in lahko vsebuje civilno in vojaško dimenzijo. Tako kot pri prvem stebru je tudi znotraj tega mnogo izjem. Tudi ti instrumenti imajo lahko dolgoročni učinek, tako kot ga imajo npr. posebni predstavniki. Vloga Evropske komisije je znotraj SZVP manjša, saj nima izključne pravice predlaganja zakonodaje, tudi vloga Evropskega parlamenta je omejena, saj se predsedstvo Sveta zgolj posvetuje z njim o glavnih vidikih SZVP.

Tretji steber je prav tako pomemben na področju zunanjih odnosov EU. Poudariti je potrebno sodno sodelovanje v kriminalnih zadevah, carinsko in policijsko sodelovanje z namenom preprečevanja terorizma, nelegalne trgovine z drogami, ljudmi in drugih oblik mednarodnega kriminala; azilna politika, nadzor mej in migracijska politika. V tem stebru ima najpomembnejšo vlogo Svet, vloga Evropske komisije je manjša, Evropski parlament je le obveščen o sprejetju pobud s strani Sveta (Nugent 2003: 421–424).

- **Diplomatski instrumenti**

V času EPS so bili glavni instrumenti deklaracije in t.i. »*demarches*«, ki se uporabljajo tudi sedaj. Deklaracije izražajo mnenje EU o nekem področju, medtem ko so »*demarches*« formalna stališča, ki jih prejmejo predstavniki tretjih držav ali mednarodnih organizacij. EU ima možnost uvedbe diplomatskih sankcij, to je odpoklic diplomatov ali prepoved potovanja

uradnikov iz tretjih držav v EU. Tovrstne sankcije služijo predvsem za opozarjanje na neodobranje s strani EU.

Z *Maastrichtsko pogodbo* in nadomestitvijo EPS z SZVP sta bila ustvarjena dva dodatna instrumenta: skupne pozicije SZVP ter skupne akcije. Skupne pozicije se implementirajo s pomočjo koordinirane nacionalne akcije, medtem ko gre pri skupnih pozicijah za uporabo instrumentov ES, predvsem pomoči in sankcij.

Amsterdamska pogodba je uvedla številne novosti. Uvedla je oblikovanje skupnih strategij, ki omogočajo večjo koherentnost zunanje politike. Najpomembnejša novost je zagotovo oblikovanje visokega predstavnika za SZVP, vendar pa se EU najpogosteje poslužuje t.i. »Trojka mehanizma«, ki je sestavljen iz visokega predstavnika SZVP, zunanjega ministra države, ki predseduje Svetu, ter evropskega komisarja za zunanje zadeve. EU tudi imenuje posebne predstavnike za posamezna pomembna področja, kot so npr. Bližnji vzhod, Etiopija, Makedonija (Smith 2005: 169).

- **Ekonomski instrumenti**

Ekonomski instrumenti so najmočnejše orožje v rokah Skupnosti.

- *Razvojna pomoč*

Razvojna pomoč se nanaša predvsem na bivše kolonije držav članic EU. *Loméjske konvencije* oz. *Sporazum Cotonau* pokriva 71 držav in predstavlja največji program pomoči državam ne-članicam EU. Cilj razvojne pomoči je zmanjšati revščino s pomočjo spodbujanja ekonomskega, socialnega in okoljskega razvoja ter integracija držav v svetovno ekonomijo.

Razvojna pomoč je bila označena kot najbolj pomemben prispevek, ki se ga lahko naredi pri preprečevanju konfliktov. EU naj bi prispevala kar polovico finančne pomoči državam v razvoju po celotnem svetu. Prepoznala je povezavo med razvojem, revščino in konfliktom, ter vlogo razvojnega sodelovanja pri preprečevanju konfliktov. EU je prisotna pri velikem številu sektorjev – transport, izobraževanje, voda, makro-ekonomska podpora, ki lahko dosežejo strukturno stabilnost. Vedno bolj se poudarja, da je potreben premik od gledanja na konflikt kot posebnega segmenta, saj je za uspeh potrebno povezovati različne sektorje (Holland 2002: 167).

- *Humanitarna pomoč*

Humanitarna pomoč se deli s pomočjo ECHO (Evropski humanitarni urad) znotraj Evropske komisije. ECHO se ukvarja predvsem s področji, ki jih ostale organizacije zanemarjajo, pa tudi z nestabilnimi situacijami po krizah. Finančna pomoč deluje s pomočjo

Evropskega razvojnega sklada, ki se financira s pomočjo nacionalnih sredstev (White 2001: 52).

- *Trgovinska politika*

Trgovski sporazumi vse bolj vključujejo ekonomske, politične in varnostne dimenzije. Sporazume sklepajo s posameznimi regijami, pa tudi z individualnimi državami. Države oz. regije skušajo spodbuditi, da dosežejo določene cilje kot so demokracija, vladavina prava in človekove pravice. Sporazumi tudi omogočajo EU, da spodbuja regionalno integracijo. Poleg pozitivnih vidikov EU lahko sprejme negativne ukrepe, to je prekinitev razvojne pomoči ali trgovskih sporazumov, uporaba diplomatskih, ekonomskih ali vojaških sankcij (Bruhn 2003: 45).

- **Vojaški instrumenti**

Do sprejema *Maastrichtske pogodbe* je večina evropske obrambne zmogljivosti spadala pod Nato in ZEU. *Maastrichtska pogodba* pa je prvič izpostavila možnost razvoja lastnih obrambnih zmogljivosti s šibko povezavo z ZEU. *Amsterdamska pogodba* pa že predvideva možnost oblikovanja EVOP. Zračni napadi na Kosovo s strani Nato, v katerem se je pokazala vodilna vloga ZDA, so še pospešili pozive po neodvisnih vojaških zmožnostih, neodvisnih od Nata.

Uporaba vojaških sredstev v okviru EU je relativna novost, zaradi ekonomske in civilne narave evropskega integrativnega procesa. Leta 1999 je Evropski svet v Kölnu oblikoval temelje za ustanovitev EVOP z razglasitvijo, da EU potrebuje sredstva za neodvisno vojaško posredovanje s pomočjo vojaških sil ter možnost samostojnega odločanja o uporabi le-teh (Smith 2005: 169).

Istega leta je bil v Helsinkih sprejet t.i. helsinški temeljni cilj, ki je določil, da bodo članice prostovoljno sodelovale v operacijah, ki jih bo vodila EU, pri tem pa se je pričakovalo, da bodo do leta 2003 sposobne v 60 dneh razmestiti in eno leto vzdrževati vojaško silo, ki bo vsebovala 50-60 000 ljudi (Malešič 2003: 8).

Če se dotaknemo zamisli o evropski vojski ugotovimo, da je ta zamisel že precej stara in sicer več kot 50 let. Njeni nosilci so Francozi, ki so bili prepričani, da se morajo zahodnoevropske države med seboj vojaško povezati in vzpostaviti skupno vojaško moč. V francoski politiki je to še vedno prisotno, ima pa nek drugačen prizvok. Ta ideja je bila prvič omenjena v letih 1950/51 kot del francoskih vidikov o integriranju. Predlagali so vzpostavitev Evropske obrambne skupnosti, ki naj bi bila povezana z Evropsko skupnostjo za premog in jeklo. V njenem okviru naj bi ustanovili evropski generalni štab in vzpostavili evropsko

vojsko. Vzrok za to idejo je bil predvsem francoski strah pred nemško vojsko. Ta ideja se ni uresničila zaradi nasprotovanja Britancev in zavrnitve v francoskem parlamentu. Kasneje so želeli idejo uresničiti v okviru ZEU, kjer so jim vselej nasprotovali Britanci, saj naj bi po njihovem s tem razbili Nato in ZDA izgnali iz Evrope. Leta 1998 so svoje mnenje spremenili in pristali na razvoj evropske obrambne identitete, kljub temu pa so zagovarjali, da je to mogoče le znotraj Nata in Natu ne sme škodovati (Pogovor z dr. Antonom Beblerjem: EU ne bo vojaška velesila: 2007).

Po oblikovanju sil za hitro posredovanje je EU v Laeknu poudarila, da države svoje vojaške in policijske sile prispevajo prostovoljno in na osnovi lastne odločitve ter zatrdila, da razvoj njenih vojaških zmogljivosti ne pomeni oblikovanja evropske vojske (Malešič 2003: 9).

Tako EU ostaja povezana z Natom. Že v *Petersberški deklaraciji*, podpisani 1992, katere prvi del se nanaša na evropsko varnost, so se države članice opredelile do zveze Nato kot enega izmed nepogrešljivih elementov pri zagotavljanju evropske varnosti (Petersberg declaration 1992: I/3. člen). Hkrati so države članice potrdile, da v skladu z Maastrichtsko pogodbo ZEU ostaja obrambna komponenta EU in hkrati t.i. evropski steber zveze Nato (Petersberg declaration 1992: I/9. člen).

Kar se tiče nadaljnjega oblikovanja in izoblikovanja SZVP oz. EVOP se vedno bolj izpostavlja vprašanje njegovega vpliva na sodelovanje z zvezo Nato. Ključni vprašanji sta, ali bo močnejši evropski steber oslabil fleksibilnost in enotnost znotraj zveze Nato in transatlantskega zavezništva, ter do kakšne mere so se ZDA pripravljene odpovedati vplivu na evropsko varnost za bolj enakopravno partnerstvo (van Ham 2000: 14).

Glede na 17. člen PEU, ki se nanaša na razvoj vojaških sposobnosti EU, mora EU razviti sposobnost avtonomnega delovanja, ki bo temeljilo na ustreznih vojaških sposobnostih ne glede na ukrepe Nata. Namen takšnega početja ni transformacija EU v vojaško zvezo, temveč izgradnja instrumentov za obrambo ciljev in vrednot, ki pripomorejo k miru in stabilnosti v skladu z načeli OZN in mednarodnega prava (Conv 461/02: Final report of Working Group VIII 2002: 4).

Evropska obrambna varnost ni mogoča popolnoma izven okvira zveze Nato, saj je večina članic EU (razen 6 držav) hkrati tudi članic zveze Nato, kjer so zavezane klavzuli kolektivne obrambe po 5. členu *Washingtonske pogodbe* (van Ham 2000: 14). V prihodnosti si evropske obrambne kapacitete brez zveze Nato zaenkrat še ni moč predstavljati. Gre za oblikovanje sistema EVOP, ki naj bi bil »ločljiv, vendar na ločen« od zveze Nato.

Samostojnost in avtonomnost EVOP naj bi bila prisotna predvsem v primerih, kjer Nato ne bi bil pripravljen posredovati (Kupchan 2002: 324).

EVOP kot evropski steber v zvezi Nato pa ima tudi svoje omejitve. Evropske odločitve ne bi smele korenito odstopati od širšega okvira odločitev Nata, potrebna je preprečitev podvajanja kapacitet z Natom in nediskriminatoren pristop do članic zveze Nato, ki niso članice EU (Norveška, Islandija in Turčija) (Aligieri 2002: 591–2).

- Vojaške zmogljivosti EU

EU postopoma oblikuje mehanizme in instrumente, s pomočjo katerih postaja globalni varnostni dejavnik. Med hladno vojno Evropska skupnost ni pomenila evropske varnostne organizacije, prispevala je k zagotavljanju gospodarske stabilnosti dela evropske celine. Šele varnostna situacija v Evropi po hladni vojni je prisilila EU, da je začela razvijati mehanizme za reševanje kriz v neposrednem varnostnem okolju. Krize na področju bivše Jugoslavije so pokazale, da EU ni bila sistemsko in strateško pripravljena odgovarjati na te krize in v tem smislu na izzive spreminjajočega se varnostnega okolja. Razočaranje in frustracija ob nemoči sta pripeljala do bistvenih sprememb drugega stebra EU (Prezelj 2005: 464).

Leta 2004 so Francija, Nemčija in Velika Britanija predlagale ustanovitev združenih bojnih enot, ki bi posredovale v začetnih fazah operacij in pripravile teren za prihod večjih enot. Koncept bojnih enot EU (EUBG) je bil istega leta tudi potrjen, prve enote naj bi bile operativne do konca leta 2007. Koncept predvideva ustanovitev večih bojnih skupin z letalskimi in pomorskimi elementi, ter logistično podporo. EUBG naj bi bile sposobne operativnega delovanja najkasneje v 15 dneh po sprejetju koncepta kriznega upravljanja s strani Sveta. S strani Francije pa je prišla pobuda o ustanovitvi evropskih žandarmerijskih sil (EGF), integriranih policijskih sil z vojaškim statusom. To naj bi bile sile za hitro posredovanje, ki bodo sposobne v 30 dneh posredovati na kriznem območju (Grizold 2005: 68–77).

5.6 MEDNARODNO SODELOVANJE

Preprečevanje konfliktov je preobširna in prekompleksna naloga za eno samo organizacijo, zato je doseganje tega cilja možno le z učinkovito koordinacijo mednarodnih partnerjev.

V preteklosti je bila ideologija eden glavnih vzrokov za konflikte, po hladni vojni pa je ta komponenta izginila, v ospredje pa je prišla kompleksna kombinacija ekonomskih pogojev, socialne in politične nestabilnosti, šibke državne strukture in diskriminacija manjšin. Učinek snežne kepe gre zaslediti predvsem na področju transnacionalnega tihotapljenja pri migracijah in okoljski degradaciji. Pomen varnosti se je razširil prek kolektivne obrambe v kompleksno človekovo varnost. Raznolika in kompleksna narava konfliktov po hladni vojni zahteva odzivnost mednarodne skupnosti, ki temelji na celostni uporabi socialno-ekonomskih, institucionalnih, političnih, diplomatskih, humanitarnih, razvojnih in vojaških akcij. Preprečevanje konfliktov mora vsebovati kombinacijo kratkoročnih ukrepov (zgodnje opozarjanje, preventivna diplomacija, mirovne konference, ekonomski ukrepi, uporaba sile) in dolgoročnih, strukturnih ukrepov (»policy« planiranje, razvojno ukrepanje, preventivno razoroževanje). Preventivna akcija ne le da odstrani simptome konflikta, ampak se mora ukvarjati predvsem z vzroki za konflikte.

Ne obstaja akter mednarodne skupnosti, ki bi bil zmožen priskrbeti tako široke palete političnih, ekonomskih, vojaških in socio-političnih instrumentov. Zato preprečevanje konfliktov zahteva sodelovanje širokega spektra mednarodnih organizacij (Brown 1999: 51).

Vendar pa prihaja pri sodelovanju mednarodnih akterjev do težav. Kot prvo, akterji morajo sodelovati na koordiniran način, saj v nasprotnem primeru lahko pride do prekrivanja njihovega dela. Primer je BiH, kjer je Nato posredoval iz zraka, medtem ko so se ZN bali, da bi takšno posredovanje ogrozilo njihovo delovanje v sklopu UNPROFORJA na tleh. Kot drugo, mednarodne organizacije so sestavljene iz držav članic, zato je njihovo delovanje odvisno od volje in zainteresiranosti teh držav. V kriznih situacijah se morajo odločitve sprejeti zelo hitro. Problem lahko nastane, kjer je potreben konsenz med državami. Kljub temu, da nekatere organizacije predvidevajo izjeme, kjer konsenz ni potreben, se le-ta v praksi večinoma uporablja. Veto s strani ene ali več držav deluje kot ena največjih ovir pri mednarodnem ukrepanju. Mednarodne organizacije so sestavljene iz držav z različnimi kulturami in interesi. Kulturna občutljivost je še posebno pomembna pri preprečevanju konfliktov. Še posebno pri uporabi sile, na primeru EU, so pomembne države, ki največ prispevajo v proračun, Nemčija in Francija pacifistično usmerjene (Wilde 2006: 97).

5.6.1 SODELOVANJE NATA IN EU

V začetku 90. let je postalo jasno, da morajo evropske države prevzeti večjo odgovornost glede skupne varnosti in obrambe. Pojavile so se težnje po razvoju zmožnosti za

vojaško posredovanje na področjih, kjer Nato ni vpleten, kar je vzpodbudila vojna na Balkanu in nezmožnost EU, da bi ta konflikt preprečila.

Začetke razvoja sodelovanja med Natom in EU lahko zasledimo že leta 1992, ko je PEU priznala državam, da so tudi članice Nata in zagotovila, da ne bo ovirala njihovega delovanja v okviru Severnoatlantskega sporazuma (čl. J.4.4. in J.4.5.). Predviden je tudi postopen razvoj skupne evropske obrambne politike, ki pa mora biti združljiv z obrambno politiko Nata. Z njo bi Evropa prevzela večjo odgovornost za lastno obrambo in okrepila evropski steber Nata (NATO-EU: A strategic partnership 2002).

Pomembna odločitev s strani Nata je bila sprejeta leta 1994 v Bruslju, saj je zavezništvo izrazilo pripravljenost ponuditi svoje zmogljivosti za operacije pod vodstvom ZEU. Predstavljen je bil koncept CJTF, prožnih in hitro razmestljivih večnacionalnih sil za sodelovanje v akcijah, ki niso nujno namenjene obrambi zavezništva.

Na zasedanju NAC 1996 v Berlinu so zunanji ministri držav članic Nata med prednostne naloge uvrstili izgradnjo EVOI (Evropske varnostne identitete) v okviru zavezništva, ki bi omogočila evropskim državam izboljšanje zmogljivosti in prevzem večjega bremena, ter odgovornosti pri zagotavljanju miru in varnosti v Evropi. Poglobili so sodelovanje z ZEU, saj so odločili, da se ob soglasju NAC sredstva Nata lahko uporabijo tudi v operacijah pod vodstvom ZEU. Z berlinskim dogovorom so bili postavljeni temelji za sodelovanje med Natom in ZEU. ZEU se je tako razvijala kot obrambna komponenta EU in kot evropski steber Nata. Članice EU in Nata so se strinjale, da je v procesu razvoja evropskih vojaških zmožnosti podvajanje poveljniških struktur, osebja za načrtovanje in vojaških zmožnosti, ki so že na voljo znotraj Nata, nepotrebno (NATO-EU: A strategic partnership 2002).

Pomemben napredek je bil narejen leta 1998 v St. Malu, kjer sta Francija in Velika Britanija strinjali, da mora EU razviti zmožnosti za avtonomno ukrepanje, vključno s primernimi vojaškimi zmogljivostmi in sredstvi za odločanje o njihovi uporabi.

Aprila 1999 je Nato v Washingtonu pozdravil ta prizadevanja in potrdil, da bi močnejša vloga EU okrepila tudi sam Nato. Pozvali so tudi k oblikovanju mehanizmov za posvetovanje, sodelovanje in transparentnost, ki naj bi temeljili na že obstoječih sporazumih med ZEU in Natom. To je bilo potrjeno tudi na zasedanju Evropskega sveta v Kölnu, v Helsinkih in v Pogodbi iz Nice (NATO Handbook 2006: 250).

Nato se je leta 1999 pozitivno odzval na proces oblikovanja EVOP in postopne integracije ZEU v EU in predlagala nadaljevanje sodelovanja na podlagi berlinskih mehanizmov, ki sta jih razvila z ZEU (Rotfeld 2000: 188).

Evropski svet je v Helsinkih jasno opredelil primat Nata v evropski varnostni arhitekturi, saj v sklepnem poročilu večkrat poudarja pogoj za samostojno operacijo, to je nesodelovanje Nata v celoti (Rutten 2001: 82).

Dogovori med ZEU in Natom med leti 1991 in 2000 so postavili temelje za sodelovanje med EU in Natom. V praksi so ti dogovori pomenili, da če se pojavi kriza in se zavezništvo odloči, da ne bo posredovalo, ZEU pa da bo, ZEU lahko zaprosi za uporabo zmoglosti zavezništva, ki jih sama nadzira in usmerja.

Na srečanju Evropskega sveta v Santa Maria de Feira leta 2000 so bili oblikovani številni predlogi o mehanizmih in ukrepih za sodelovanje EU in Nata. Države EU so se strinjale, da je potrebno vzpostaviti proces posvetovanja in sodelovanja z Natom, vendar je pri tem potrebno upoštevati avtonomnost odločanja EU (Hunter 2002: 90).

Organizaciji sta medsebojna razmerja in načela sodelovanja opredelili leta 2002 z *Deklaracijo o EVOP*. Nato je ostal glavni nosilec kolektivne varnosti držav članic, vloga EU pa bo vodenje operacij kriznega upravljanja v primerih, ko Nato kot celota ne bo sodeloval. Z njo sta organizaciji vzpostavili politične smernice medsebojnih odnosov. Deklaracija je izpostavila naslednja temeljna načela sodelovanja:

- partnerstvo v smislu vzajemno podpirajočega sodelovanja med organizacijama,
- vzajemno posvetovanje, dialog, sodelovanje,
- spoštovanje interesov držav članic EU in Nata,
- spoštovanje načel *Ustanovne listine OZN*,
- vzajemno podpirajoč razvoj vojaških zmogljivosti obeh organizacij. (Prezlj 2005: 474)

Deklaracija uvodoma pozdravlja strateško partnerstvo med Natom in EU in daje Natu še posebej pomembno vlogo v kriznem upravljanju in preprečevanju konfliktov ter ponovno potrjuje, da Nato ostaja temelj kolektivne obrambe svojih članic. Konkretno Deklaracija o EVOP pomeni, da ima EU dostop do Natovih zmogljivosti za operativno načrtovanje, lahko uporablja Natove poveljevalne zmogljivosti v operacijah, ki jih vodi sama (Malešič 2003: 10).

Sledil jim je sklop dogovorov, t.i. *Berlin Plus*, sprejet 2003, ki zagotavlja temelje za sodelovanje med zvezo Nato in EU v upravljanju kriznih situacij. *Berlin Plus* omogoča EU dostop do Natovih načrtovalnih, poveljniških in vojaških operativnih zmogljivosti ob upoštevanju komplementarnosti s tekočo Natovo aktivnostjo v kriznem žarišču. SHAPE lahko pomaga Vojaškemu štabu EU pri oblikovanju strateških opcij, namestnik vrhovnega poveljnika za Evropo (DSACEUR) lahko postane operativni poveljnik vojaške operacije EU. V zvezi s pomočjo na področju vojaških zmogljivosti je Nato oblikoval spisek zmogljivosti,

ki bi jih dal na voljo EU, če bi jih ta zahtevala (NATO and EU adopt framework for cooperation 2002).

Ena glavnih pomanjkljivosti dogovora *Berlin Plus* je bila odsotnost opredelitve procesa skupnega načrtovanja in odločanja v času pred krizo ter odsotnost skupnega poveljevanja in nadzora nad izvajanjem operacije. Rešitev za to je ponudila »venusberška skupina«, ki je predlagala ustanovitev EU-Nato centra za operativno načrtovanje in poveljevanje (EUNOPS), ki je omogočil osnovo za dialog (Lindley-French in Aligieri 2004: 11).

Po 11. septembru in dogajanju na Balkanu je prišlo do zavedanja, da Nato potrebuje bolj celosten pristop k preprečevanju konfliktov. Severno-atlantski svet je leta 2001 izdal smernice sistema odzivanja na krize (NCRS). NCRS je oblikovan tako, da zagotavlja zahtevano pripravljenost v primeru kriz ter za preprečevanje konfliktov. Njegov namen je povečati zmožnost hitrega odzivanja na krizne situacije. Kar se tiče Balkana je tam nato tudi spoznal potrebo po zgodnjem opozarjanju, ki daje več časa za analizo, planiranje in pripravo na odzivanje (Howorth 2003: 4).

Glede konkretnega sodelovanja so EU, Nato in OVSE sodelovali v okviru konflikta v južni Srbiji ter preprečitvijo državljanske vojne v Makedoniji. Čeprav dogovori ob ukrepanju še niso bili dorečeni, sta EU in Nato uspešno sodelovala z namenom vzpostavitve vseh potrebnih predpogojev za mir in stabilnost v obeh situacijah, kjer bi se brez teh prizadevanj konflikt zagotovo pojavil. Kar se tiče južne Srbije, so ta prizadevanja vključevala skupne izjave in obiske visokega predstavnika EU za skupno zunanjo in varnostno politiko, generalnega sekretarja Nata, misije Nata in EU, ki so uporabili t.i. »shuttle« diplomacijo, ter kompleksna pogajanja, katerih rezultat je bil, da je Beograd sprejel ukrepe in zagotovila za albansko populacijo južne Srbije, vključno z amnestijo in demilitarizacijo albanskih upornikov. Marca 2003 je EU prevzela Natovo misijo »Fox« v Makedoniji, ki se je preimenovala v operacijo »Concordia«. Nato je presodil, da za njegovo nadaljnjo prisotnost ni več vojaških razlogov, zato je nadzor nad misijo prevzela EU (Pop 2007: 16).

Po pozitivnih izkušnjah pri Concordiji sta sprejela skupno strategijo do Zahodnega Balkana. Zato sta določili delitev dela v regiji. Nato deluje s pomočjo *Partnerstva za mir* ter *Akcijskega načrta za članstvo*, EU pa skozi proces stabilizacije in pridruževanja (SAP) (Prezelj 2005: 476).

Kljub plodnemu sodelovanju med EU in Natom pa velja poudariti, da njuni odnosi velikokrat le niso tako harmonični. Leta 2002 na praškem vrhu je Nato napovedal ustanovitev svojih sil za hitro posredovanje, ki naj bi šteje 20 000 vojakov (Malešič 2003: 11).

5.6.2 SODELOVANJE EU IN ZDRUŽENIH NARODOV

Skladno z 4. členom 1. poglavja *Ustanovne listine OZN* so tu tri obsežne skupine varnostnih mehanizmov za preprečevanje konfliktnih situacij v mednarodni skupnosti. V prvo sodijo mehanizmi za mirno reševanje sporov, v drugo skupne akcije ob ogrožanju miru, kršitve miru ali agresivnih dejanj, v tretjo pa sodijo mirovne operacije. Sredstva mirnega reševanja sporov naj bi izločila vojno kot sredstvo za reševanje konfliktov, akcije ob ogrožanju miru naj bi naredile vojno za tako nevarno za povzročitelja, da se je ne bi posluževal noben subjekt, osnovni namen mirovnih operacij pa je vzpostavitev miru (Grizold 1999: 40).

Kljub temu, da *Ustanovna listina OZN* eksplicitno ne omenja preprečevanja konfliktov, lahko rečemo, da je preprečevanje konfliktov eden izmed osrednjih ciljev ZN. Ustanovna listina tudi malo govori o sodelovanju ZN z regionalnimi organizacijami, kjer pa, predvideva sodelovanje pri implementaciji odločitev Varnostnega Sveta (člen 48(2)). Ustanovna listina OZN omejuje sodelovanje na preprečevanje lokalnih sporov, pri čemer je potrebna avtorizacija Varnostnega sveta.

Ta pristop je bil uveljavljen do leta 1990, ko je generalni sekretar Boutros Ghali v dnevnem redu za mir predlagal večjo vpletenost regionalnih organizacij v mirovne operacije ZN. Nadaljnji razvoj je privedel do tega, da predstavniki mednarodnih organizacij delujejo v ZN kot opazovalci (Couses 2004: 101–105).

Kar se tiče EU, PEU poudarja spoštovanje načel Ustanovne listine OZN in vzpostavitev primernih oblik sodelovanja z njenimi organi. Člen 302 PES, ki se nanaša na Evropsko komisijo, predvideva ohranitev odnosov z organi ZN in njegovih specializiranih agencij (Temeljni akti Evropskih skupnosti 2002: 203, 373).

Na zasedanju Evropskega sveta leta 1999 v Helsinkih je bilo poudarjeno, da bo EU prispevala k mednarodnemu miru in varnosti v skladu z načeli Ustanovne listine ZN, poleg tega pa Unija priznava primarno odgovornost Varnostnega sveta za vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti. Decembra 2003 je Svet sprejel evropsko varnostno strategijo – *Varna Evropa v boljšem svetu*, kjer je strateški cilj sodelovanje z drugimi organizacijami, predvsem z ZN. Konkretni temelji za sodelovanje ZN in EU pa so bili oblikovani na zasedanju Evropskega sveta v Göteborgu. Ti dogovori izpostavljajo tri načela – preprečevanje konfliktov, civilne in vojaške vidike upravljanja s krizami in posebne regionalne teme. Na praktičnem nivoju so bili sprejeti ukrepi, ki zagotavljajo večje sodelovanje. Vključujejo

sestanke ministrov EU z generalnim sekretarjem ZN, Evropske komisije, Političnega in varnostnega odbora.

Prva uradna akcija SZVP je bila izvedena leta 2003, ko je prevzela Mednarodno policijsko misijo od ZN. Septembra 2003 je EU izvedla operacijo »Artemis« v demokratični Republiki Kongo, s katero je pomagala ZN, da so pridobili čas za ponovno vzpostavitev mirovnih operacij. Kar se tiče sodelovanja na področju razvoja, je bil leta 1999 podpisan sporazum, s katerim EU sofinancira programe ZN. Razvilo se je tudi partnerstvo v okviru programa UNDP ZN, s katerim skušata obe organizaciji zagotoviti učinkovito pomoč državam v razvoju, posebno na področju vladanja, preprečevanja konfliktov in po-konfliktne obnove. Leta 2003 je bila podpisana *Skupna deklaracija EU-UN o sodelovanju in upravljanju s krizami* (Couses 2004: 110–116).

5.6.3 SODELOVANJE EU IN OVSE

OVSE je danes edina mednarodna organizacija, ki povezuje 55 držav severne poloble in je najbolj vse obsegajoča varnostna struktura. Njen pristop k zagotavljanju miru in varnosti je vsestranski in kooperativen, deluje skozi tri razsežnosti (človekova, ekonomsko-okoljska in politično-vojaška), njen način odločanja pa temelji na načelu konsenza. OVSE se zavzema za krepitev demokratičnih institucij, jih podpira in jim ustrezno pomaga, pri tem pa se opira na 17 misij na terenu. OVSE po eni strani skrbi za zagotavljanje varnosti s preventivno diplomacijo, po drugi pa z zavzemanjem za razvoj demokracije, izgradnjo institucij in človekove pravice. Delovanje OVSE je usmerjeno predvsem v preprečevanje meddržavnih konfliktov. V zadnjem obdobju je učinkovitost delovanja OVSE opešala, saj se povečuje število znotraj državnih konfliktov, za reševanje katerih je sistem mirovnih operacij OVSE precej neustrezen (Jazbec 2006: 138).

Izognitev konfliktom s pomočjo zgodnjega opozarjanja in zgodnjega ukrepanja je eden glavnih nalog OVSE, kot je med drugim zapisano v *Helsinškem dokumentu*. Da bi izpolnjevala to vlogo, organizacija poseduje mnoge instrumente, ki so večinoma usmerjeni v hitro odzivanje na situacije, ki lahko prerastejo v konflikt. Kot prvo velja omeniti poročevalne misije, to so kratkoročni obiski strokovnjakov, politikov in diplomatov, njihov namen pa je predvsem seznanjanje s situacijo na določenem področju. O Svojih ugotovitvah poročajo telesom OVSE, pri čemer lahko dajo priporočilo za začetek operacije ali misije. Dolgoročne misije in druge terenske operacije se vzpostavijo z odločitvijo Stalnega sveta in pristankom dotične države. Njihova prednost je v tem, da so zelo fleksibilne, zaradi česar se zelo

razlikujejo med seboj. Pomembno telo je visoki komisar za narodne manjšine, ki je bil ustanovljen za identificiranje in iskanje zgodnjih rešitev za etnične napetosti, ki lahko ogrozijo mir in stabilnost. Predsedujoči OVSE lahko imenuje osebne predstavnike na določeno področje, večinoma so to pomembni politiki ali diplomati. Predsedujočemu lahko pomagajo tudi posebne ad-hoc skupine.

Center za preprečevanje konfliktov (CPC) pod vodstvom generalnega sekretarja predstavlja podporo predsedujočemu in drugim telesom OVSE na področju zgodnjega opozarjanja, preprečevanja konfliktov, upravljanja s krizami in post-konfliktne rehabilitacije. Vključuje *Center za operacije* - ta identificira potencialne krize in planira prihodnje akcije, ter *Forum za varnost in sodelovanje* v CPC, ki pokriva politično-vojaške vidike varnosti na področju OVSE. Poskuša ustvariti atmosfero odprtosti in transparentnosti kar se tiče vojaških zadev in izvajati ukrepe, ki bi zmanjšali možnost oboroženega konflikta. Delo foruma se osredotoča tudi na implementacijo varnostnih ukrepov OVSE. Stalni svet je odgovoren za dnevne naloge in odločanje organizacije. Predstavnikom omogoča, da izrazijo svojem mnenje o različnih temah. Je stalni forum za multilateralni dialog in politično posvetovanje. Kar se tiče procedur za mirno reševanje sporov, je OVSE razvil številne ukrepe za uporabo v časih napetosti, ki so namenjeni neposrednim stikom strank v sporu, kot tudi drugih udeleženih, to sta npr. berlinski in dunajski mehanizem (Bloed 1997: 35). Dunajski mehanizem je mehanizem za posvetovanje in sodelovanje glede nenavadnih vojaških dejavnosti, moskovski pa služi izmenjavi mnenj in sodelovanju v nujnih razmerah (Grizold 2000: 274).

Sodelovanje na področju konfliktov med EU in OVSE ni novost, saj sega v 90. leta prejšnjega stoletja v povezavi z napori EU na področju bivše Jugoslavije. OVSE je bil vpleten v implementacijo brionskega sporazumov leta 1991, ki je končal vojno v Sloveniji in kasnejše aktivnosti ES (ECCM). EU in OVSE sta prav tako sodelovala pri implementaciji sankcij Varnostnega sveta ZN v Bivši republiki Jugoslaviji, kjer je OVSE vzpostavil misije za nadzor sankcij, tega je nadzoroval Odbor za sankcije v Bruslju, ki je bil financiran s strani EU.

Kar se tiče Albanije so storili korak naprej. OVSE in EU sta bila pobudnika za ustanovitev *Skupine prijateljev Albanije*. Le-ti se sestajajo v Bruslju skupaj s predstavniki EU in OVSE. Skupina je odprta za države in mednarodne institucije, ki želijo aktivno podpreti Albanijo in njen razvoj. Skupina je nekakšen forum za medsebojno informiranje, svetovanje in koordinacijo političnih, finančnih in varnostnih tem v odnosu do Albanije.

Drug primer je Moldavija, kjer je OVSE sodeloval v TACS programu EU. Tudi kar se tiče nadzora volitev OVSE in Evropska komisija uspešno sodelujeta. V Centralni Aziji EU

financira številne OVSE projekte. Dejansko je EU financirala polovico projektov ODIHR v letu 2002.

V zadnjih letih se je sodelovanje med obema znatno razširilo. EU je razvijala nove politike kar se tiče preprečevanja konfliktov in civilnega upravljanja s konflikti v podobni smeri kot OVSE. Naraščajoče sodelovanje med obema je vodilo k imenovanju častnika za povezavo in neformalnim srečanjem med Svetom EU in OVSE. Avgusta 2002 je prišlo do tovrstnega srečanja, z osrednjo temo preprečevanje konfliktov, kjer so govorili o skupnih vrednotah in skupni akciji.

Posebna kategorija, ki ji OVSE in EU v sklopu njunega sodelovanja posvečata posebno pozornost, je terorizem. Tradicionalno se OVSE ukvarja s terorizmom v sklopu preprečevanja konfliktov. Do 11. septembra 2001 organizacija terorizem ni označevala kot najvišjo prioriteto, razen kar se tiče centralne Azije in Rusije. V Bukarešti 2001 so države prisegle, da se bodo zavzemale za čim večjo bilateralno in multilateralno sodelovanje znotraj OVSE, z Združenimi narodi in drugimi mednarodnimi in regionalnimi organizacijami z namenom boja proti terorizmu v vseh oblikah in manifestacijah (Bakker 2004: 399–412).

5.6.4 SVET EVROPE IN EU

V 1. členu statuta Sveta Evrope, ki ga je leta 1949 podpisalo 10 evropskih držav, lahko zasledimo poudarek na vzpostavljanju in vzdrževanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Glede pomena človekovih pravic za preprečevanje konfliktov je bilo govora v prejšnjih poglavjih. Statut se ne nanaša eksplicitno na preprečevanje konfliktov, čeprav je presenetljivo, da države niso izpostavile preprečevanje konfliktov kot eno izmed priorit. Njena naloga je bila tako spodbujanje spoštovanja demokracije, človekovih pravic in vladavine prava. Zavezanost tem vrednotam je postal predpogoj za članstvo v tej organizaciji. Edina stvar, ki je izrecno izključena, kar je navedeno že v prvem členu, je nacionalna obramba.

V povezavi s preprečevanjem konfliktov velja izpostaviti zmožnost Sveta Evrope, da spodbuja politični dialog in sodelovanje na medvladni in medparlamentarni ravni v okviru Parlamentarne skupščine. Že samo članstvo v njej je pogojeno z spoštovanjem načel. Kršitve človekovih pravic so močno povezane s konflikti, njihovo varovanje pa je dano v roke trajnemu *Evropskemu sodišču za človekove pravice*, nanj se lahko obrnejo države ali individuumi. Tudi varovanje etničnih manjšin je osrednja tema današnje Evrope. *Konvencija o zaščiti nacionalnih manjšin* je stopila v veljavo leta 1998. Je prvi zavezujoč multilateralni

instrument, ki se nanaša na zaščito nacionalnih manjšin. Svet Evrope je povezan tudi z ustanovitvijo evropskega odbora za preprečevanje mučenja, ter evropske komisije za demokracijo skozi pravo, bolj znano kot Beneško komisijo (Klejissen 2004: 439–448).

Kar se tiče sodelovanja z EU, gre najprej omeniti to, da Svet Evrope na nek način pripravi države kandidatke, ki želijo stopiti v Unijo. V prihodnjih letih bo Svet Evrope igral pomembno vlogo pri pripravi držav južne Evrope na vstop v Unijo.

Svet Evrope in Evropska komisija intenzivno sodelujeta na področju programov za demokratične reforme in dobro vladanje v številnih tranzicijskih državah in regijah (Kavkaz, Moldavija, Albanija). Leta 2001 je bila podpisana skupna deklaracija, ki poudarja pomen sodelovanja med obema na področju človekovih pravic, demokratičnih institucij, sodstva, lokalnih vlad in zaščiti nacionalnih manjšin. Svet Evrope je tudi idealen forum za države evropske celine, ki so in za tiste, ki niso vključene v EU, saj je logično, da nekatere med njimi ne bodo mogle ali ne bodo želele vstopiti v EU (The EU's relations with the Council of Europe 2003).

5.6.5 G8 IN EU

G8 je preprečevanje konfliktov izpostavil že leta 1998 v Tokiu, eden izmed glavnih prioritet pa je postalo v letih med 1999 in 2003. G8 je skupina najmočnejših, demokratično usmerjenih držav. Današnja G8 je nastala leta 1975, ko so se voditelji Francije, ZDA, Velike Britanije, Nemčije, Japonske in Italije zbrali v Parizu, kjer je bilo govora predvsem o ekonomskih zadevah, iz gospodarskega področja pa se je njihova dejavnost širila.

Preprečevanje konfliktov v širšem smislu je bilo skrb že od G7 oz. od leta 1975, saj so voditelji razglasili za cilje spodbujanje demokracije, individualne svobode in družbenega razvoja. Vendar pa so katastrofe po hladni vojni spodbudile skupino G7 v 90. letih (kmalu za tem G8), da so se začeli neposredno osredotočati na preprečevanje konfliktov na moderen način, kar pomeni dolgoročne in kratkoročne ukrepe za preprečevanje konfliktov. Leta 1993 v Tokiu so poudarili potrebo po okrepitvi ZN kar se tiče preventivne diplomacije. Leta 1995 v Halifaxu so se voditelji sami zavezali, da je tudi G7 sam odgovoren za preprečevanje konfliktov, saj niso pozvali le ZN, naj hitreje ukrepajo, ampak tudi države G7, naj sodelujejo na koordiniran način pri preprečevanju konfliktov. Poudarili so vlogo zgodnjega opozarjanja, vlogo regionalnih organizacij in razvojne pomoči. V letih 1996 do 2002 so se še intenzivneje posvetili preprečevanju konfliktov. Leta 1996 v Lyonu je G7 preprečevanje konfliktov označil kot osrednjo problematiko v globaliziranem svetu, poudarili so pomembnost demokracije,

človekovih pravic, meje vojaškega proračuna, ter potrebo po celostnem pristopu. Leta 1997 v Denverju je bilo preprečevanje konfliktov označeno kot prioriteta, poseben poudarek je bil dan na Afriko, čeprav je G8 še vedno predvideval osrednjo vlogo ZN. Velik preobrat v koncentriran, koherenten pristop je bil uveden 1999 v Kölnu, kjer je bilo v ospredju Kosovo in ustavitev tamkajšnjega konflikta. Prav ta konflikt je bil nekakšno opozorilo, da je potreben drugačen pristop k preprečevanju konfliktov. Že leta 2000 je bilo v Okinavi izpostavljenih 5 specifičnih področij, to so diamanti, konflikt in razvoj, lahko orožje, otroci in konflikt ter mednarodna civilna policija. Leto kasneje so bile v Italiji spisku dodane ženske, privatni sektor in vodni viri. Na srečanju 2002 so bili v ospredju napadi 11. septembra 2001, in kako preprečiti terorizem, preprečevanje konfliktov se je osredotočilo na Afganistan. Kasnejše delovanje glede preprečevanja konfliktov se tako osredotoča na bližnji vzhod in Afriko (Penttila 2003: 70–74).

EU je bil pomemben partner v delovanju G8. Sodelovanje je bilo prisotno že od ustanovitve G7, intenzivneje v 90. letih, večji premik v sodelovanju pa je zaznati v letih po 1999, ko sta obe, EU in G8, neuspešno skušali preprečiti konflikt na Balkanu. Na zasedanju Evropskega sveta in G7 v Nemčiji leta 1992 je bilo razglašeno, da bodo uporabili vsa nujna sredstva, da žrtve nasilja dobijo potrebno pomoč. 1999 so članice G8 sodelovale z Natom pri organizaciji zračnega napada na Kosovo. Na zasedanju v Kölnu so dali jasno vedeti Miloševiću, da so pripravljeni uporabiti silo, da ustavijo nasilje. 1999 je bila Nemčija gostiteljica sestanka G8, v prvi polovici leta so predsedovali tudi Svetu, v sklopu katerega so oblikovali t.i. Fischerjev plan, s petimi načeli trajnega miru, predstavili so ga EU, Natu in G8, zadnjega so izbrali kot primeren forum za implementacijo. 1999 sprejet program preprečevanja konfliktov G8, je bil oblikovan v sodelovanju z direktoratom EU za skupno zunanjo in varnostno politiko, EU, štirimi članicami G8, ki so hkrati članice EU, kot tudi ZEU, Nata in OVSE. Novi program je predvideval celostni, integriran pristop, ki je vključeval ekonomski, finančni, okoljski, socialni in razvojni vidik, v čemer je kompetentna EU. Poudaril je tudi vlogo regionalnih organizacij, posebno EU in OVSE (Kirton 2001: 114).

5.6.6 SODELOVANJE Z NEVLADNIMI ORGANIZACIJAMI

Preprečevanje konfliktov je področje, kjer so aktivni številni akterji, med drugim tudi nevladne organizacije. NGO (nevladne organizacije) vplivajo na preprečevanje konfliktov na

dva načina, prvi je spreminjanje politik, drugi so operativne aktivnosti. Kar se tiče prvega, gre za vplivanje na odločevalce, ki lahko posredujejo pri razvoju določenega konflikta, kljub temu, da v konflikt neposredno niso vpleteni. V okviru operativnih dejavnosti pa skušajo vplivati na vpletene v konflikt, na njihovo delovanje, vedenje, odnos. Skozi operativno delovanje NGO vplivajo na lokalne odločevalce in ostale relevantne lokalne akterje. (Schneider 2004: 511–535).

Dialog med Evropsko komisijo in NGO ni strukturiran in organiziran, čeprav je bil leta 2001 ustanovljen EPLO (European Peacebuilding Liaison Office), katerega namen je pospeševanje tega dialoga, sestavljen pa je iz 19 mednarodnih organizacij, ki se ukvarjajo s preprečevanjem konfliktov.

Nevladne organizacije sodelujejo v različnih regionalnih instrumentih, kot je npr. *Sporazum Cotonou*, ki vidi politični dialog kot enega najpomembnejših instrumentov za doseganje miru.

Evropska komisija ima dva finančna instrumenta, s katerimi financira sodelovanje v zunanjih odnosih, to je proračun Skupnosti in Evropski razvojni sklad (EDF). Proračun Skupnosti se nanaša predvsem na razvojno sodelovanje, medtem ko je EDF finančni instrument za *Sporazum Cotonou*. Preprečevanje konfliktov se vključuje v razvojno sodelovanje.

Okoli 80% proračuna EIDHR (Evropska pobuda za demokracijo in človekove pravice) gre nevladnim organizacijam. EIDHR je edina postavka v proračunu, ki eksplicitno zbira denar za preprečevanje konfliktov.

ECHO (Urad Evropske komisije za humanitarno pomoč) več kot polovico sredstev porabi prek nevladnih organizacij. Tudi v RRM so nevladne organizacije zelo pomembne, saj ukrepanje poteka prek nacionalnih vlad in mednarodnih organizacij (Participation of non-state actors in development policy 2004).

6 ŠTUDIJA PRIMERA – JUGOVZHODNA EVROPA

Spremembe v mednarodnem okolju, ki so spremljale konec hladne vojne, so imele velik vpliv na jugovzhodno Evropo in posebej na nekdanjo Jugoslavijo. Izkazalo se je, da se države niso bile sposobne prilagoditi novo nastalemu položaju in zgraditi lastnega varnostnega sistema, kljub temu pa so bile prepuščene same sebi in iskanju najustreznejših možnosti (Vukadinović 2002: 19).

Razpad Jugoslavije med leti 1991 in 1995 je povzročil najhujši oborožen konflikt v Evropi po letu 1945. Več kot 145000 ljudi je umrlo, februarja leta 1997 pa je bilo kar 630000 državljanov BiH registriranih kot beguncev v državah članicah EU, kar polovico v Nemčiji.

Kljub pobudam Hrvaške in Slovenije za oblikovanje šibkejše federacije sta zaradi vse močnejših pritiskov Srbije, množične brezposelnosti in hiperinflacije leta 1990 parlamenta obeh držav razglasila svojo suverenost in pravico do odcepitve.

EU in ZDA se na dogajanja nista ustrezno odzivala, predvsem zaradi prezaposlenosti s ZSSR in prepričanja, da bo podpora odcepitvam sprožila učinek snežne kepe. ZDA so bile vpletene v dogajanja v Perzijskem zalivu, znotraj EU pa so potekala zadnja pogajanja glede Maastrichtske pogodbe. Delor in Poos sta leta 1991 obiskala Beograd in Jugoslaviji obljubila pomoč glede možnosti odcepitve, morebitnim osamosvojenim državam pa sta odrekla kakršnokoli politično ali ekonomsko podporo.

Septembra 1991 je ES sklicala *Mirovno konferenco o prihodnosti Jugoslavije* in ustanovila *Komisijo za arbitražo*, ki ji je predsedoval Robert Badinter. Še preden je izoblikovala svoje mnenje je Nemčija naznanila svoj namen, to je priznanje Slovenije in Hrvaške (White 2001: 106–110).

6.1 VOJNA V BOSNI IN HERCEGOVINI

Osamosvojitvev Hrvaške je BiH postavila v kočljiv položaj, saj je v okviru Jugoslavije predstavljala neke vrste protiutež Srbiji. Kljub dogovorom predsednika Tuđmana in Miloševića o delitvi BiH septembra 1991 je bila januarja 1992 razglašena Srbska republika Bosna in Hercegovina. Samooklicani predsednik Karadžić in general Mladić sta zatem sprožila mobilizacijo srbskih enot v BiH. Do poletja 1992 so enote bosanskih Srbov zasedle 70% ozemlja BiH. V tistem času je bila organizirana konferenca v Londonu, na kateri je bila Srbija označena kot agresor, ZN pa so bili pozvani, naj vzdržujejo teritorialno integriteto

Bosne in Hercegovine. Oktobra 1992 je bilo v BiH poslanih 8000 vojakov ZN (Carfuny 1998: 173).

V nadaljevanju vojne in etničnih čiščenj so se mnenja ZDA in EU začela razhajati. ZDA so označile Srbe kot agresorje in pozvale k aktivnejšem ukrepanju, ki bi vključevalo tudi zračne sile. EU je uporabo sile zavrnila, njeno delovanje je bilo usmerjeno predvsem v humanitarno pomoč, ohranjala je neke vrste nevtralno pozicijo.

V začetku leta 1994 je bilo jasno, da EU ne zmore ali noče narediti več kot vzdrževati konflikt znotraj meja bivše Jugoslavije. Poskusi vzpostavitve šibke federacije na podlagi etničnih enot so še vzpodbujali etnično čiščenje. Humanitarna pomoč je postala neke vrste sredstvo za vzdrževanje vojne, šibek UNPROFOR pa je bil prisiljen le opazovati masivna kršenja človekovih pravic in vojne zločine (Path towards reconciliation in the Balkans 2006).

V letih med 1992 in 1995 je severno-atlantsko zavezništvo sprejelo nekaj ključnih odločitev, katerih posledica so bile operacije, v katerih so mornariške sile Nata skupaj z ZEU najprej spremljale, nato pa uveljavljale prepoved ZD glede letenja nad BiH. Zavezništvo je tudi ponudilo tesno zračno podporo silam ZN za zaščito (UNPROFOR) v BiH. Odločilni ukrepi zavezništva in diplomatska prizadevanja so pripeljala do prekinitve ognja in jeseni 1995 omogočili pogajanje o rešitvi konflikta. 15. decembra 1995 je Varnostni svet ZN sprejel *Resolucijo št. 1031* in prenesel pooblastila za operacije na Nato in mu tako dal mandat za uresničevanje vojaških vidikov mirovnega sporazuma. *Daytonski sporazum* je določil nove razmere na območju nekdanje Jugoslavije in postavil temelje za vzpostavitev medsebojnih odnosov med državami, ki so bile vpletene v vojno (Vukadinovič 2002: 40).

6.2 KONFLIKT V BIVŠI JUGOSLOVANSKI REPUBLIKI MAKEDONIJI

Nov okvir SZVP in EVOP je omogočil EU, da je učinkoviteje ukrepala v Bivši jugoslovanski republiki Makedoniji, kljub temu, da je prezrla nekatere znake, ki so kazali na to, da bi konflikt lahko izbruhnil precej prej kot dejansko je, leta 2001.

Makedonska vlada je večkrat opozorila mednarodno skupnost, da iz ekonomskih razlogov in napetih etničnih odnosov v državi ne more dovoliti nadaljnjih prihodov beguncev v državo. Poleg tega je bilo očitno masovno tihotapljenje orožja skozi severne meje države, kjer so Albanci pripravljali oborožen upor. EU in celotna mednarodna skupnost so bili v tistem času osredotočeni na Kosovo in Srbijo, medtem ko je bila Makedonija dojemana kot relativno stabilna država (Gounev 2003: 229).

Kljub temu, da niso preprečili konflikta med oblastjo in albanskimi uporniki, je prav delovanje EU ustavilo stopnjevanje konflikta, pri čemer je igral vodilno vlogo Javier Solana. Kombinacija pobud prvega stebra (stabilizacijski in pridružitveni sporazumi) in pritiska drugega (uporaba mehanizma za hitro odzivanje) je pripeljala do podpisa *Ohridskega sporazuma* leta 2001. Sporazum je pripeljal do končanja nasilja med albanskimi etničnimi skupinami in državnimi varnostnimi silami, omogočil je decentralizacijo vlade, enako predstavništvo Albancev v makedonskih državnih strukturah ter priznavanje albanskega jezika in kulture. Vendar pa je bila potrebna dodatna pomoč, da so se strani dogovora dejansko držale. Leta 2001 je Evropska komisija sprejela odločitev o programu za gradnjo zaupanja za Makedonijo, vključno s porabo sredstev z RRM. Sredstva so bila namenjena ratifikaciji vseh amandmajev k makedonski ustavi, novemu zakonu o lokalni vladi, kot je bilo določeno v Ohridskem sporazumu (Carfuny 1998: 176).

6.2.1 VOJAŠKA OPERACIJA EUFOR »CONCORDIA«

EU je leta 2003 od Nata prevzela operacijo »Allied Harmony«, ki je prva vojaška operacija Unije. Operacija »Concordia« je potekala v sodelovanju z Natom na temelju varnostnega sporazuma o dostopu EU do Natovih vojaških zmogljivosti. Operacijo je vodilo Natovo vrhovno poveljstvo zavezniških sil (SHAPE) v Monsu. »Concordia« je v prvih šestih mesecih uresničila svoj namen preprečevanja poslabšanja varnostnega položaja. Ta se je izboljšal, a je ostal negotov, zato je EU podaljšala mandat operacije do decembra 2003 (Grizold 2005: 896).

EU je upala, da bo prevzela naloge od Nata že v letu 2002, po izteku operacije »Amber Fox«. Vendar pa to ni bilo možno, dokler ni bil dosežen dogovor in soglasje s Turčijo in znotraj Nata, kar se tiče dostopa do njegovih zmožnosti (dogovor Berlin Plus). Operacija »Concordija« ni dobivala nikakršnih sredstev iz proračuna Evropske skupnosti, v celoti je bila financirana s strani držav članic in sodelujočih tretjih držav. Naloge »Concordie« so bile predvsem prispevati k stabilnemu in varnemu okolju, ki bi omogočal implementacijo *Ohridskih sporazumov*. Pomagala je pri gradnji stabilnosti in zaupanja, kazala je kontinuiran mednarodni interes, poleg tega pa je prepričala Albance, da so ostali politično vpleteni v dogajanje v državi. Makedonski premier je izjavil, da je bil operacija uspešna, »ker je bila nevidna«. 6 mesečni mandat je bil podaljšan do 15. decembra 2003, ko je »Concordio« nadomestila »Proxima« (EU Crisis response Capability Revisited, Crisis Group Report Nr.160 2005: 49).

6.2.2 POLICIJSKA MISIJA EUPOL »PROXIMA«

Začetni mandat »Proxime« je bil 1 leto, a je bil podaljšan do decembra 2005. Pripadniki misije so svetovali makedonskim policijskim silam ter pomagali notranjemu ministrstvu v boju proti organiziranemu kriminalu (Garb 2006: 239)

Namen »Proxime« so podali zunanji ministri EU: podpira naj razvoj učinkovite in profesionalne policije, ki bo delovala v skladu z evropskimi standardi. Poleg tega je bilo njihovo delo dopolnjevanje misij OVSE.

Misija je bila uspešna, saj je zaupanje v policijo naraslo, tako na albanski kot na makedonski strani. Prihod policistov ni več povečal nasilja, ampak ga je umiril (EU Crisis response Capability Revisited, Crisis Group Report Nr.160 2005: 48).

6.2.3 POLICIJSKA OPERACIJA EUPAT

policijska svetovalna skupina EU v Makedoniji (EUPAT) je bila s šestmesečnim mandatom v okviru EVOP napotena v Makedonijo po zaključku operacije »Proxima«. Sestavljalo jo je približno 30 policijskih strokovnjakov in svetovalcev za podporo in razvoj učinkovitih profesionalnih policijskih sil skladno z evropskimi standardi za policijske dejavnosti (Garb 2006: 239).

6.3 DOLGOROČEN PRISTOP K JUGOVZHODNI EVROPI

Že leta 1995 je bil sprožen proces Royaumont, s katerim so skušale udeležene države preprečiti ponovitev konflikta ter uveljaviti dolgoročen in celosten pristop h reševanju problemov v regiji. Sestavili so ga zunanji ministri držav članic EU, predstavniki bivših jugoslovanskih držav, predstavniki sosednjih držav v regiji, vključno z Albanijo, delegati iz ZDA in Rusije, pa tudi predstavniki Nata, OVSE, in Sveta Evrope. Vendar pa je kriza na Kosovu pokazala velike pomanjkljivosti tega procesa in povzročila nadaljnje ukrepanje mednarodne skupnosti. Že leta 1999 je Evropski svet sprejel *Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo*. Ta pakt je usmerjen k uresničevanju in implementaciji *Daytonskih sporazumov*, pospeševanju politične in ekonomske stabilnosti in učinkovitosti instrumentov akterjev v regiji. Pakt predstavlja ambiciozen poskus obravnavanja Balkana na regionalni osnovi, ter upošteva dejstvo, da so vsi posamezni konflikti del večje celote. Da delujejo učinkovito v eni

od enot, morajo delovati tudi v drugih. Eden od ciljev pakta je tudi približati države v regiji EU. Kot del pogajanj pri sprejemanju pakta so se evropski voditelji strinjali, da bodo implementirali v tem sklopu tudi t.i. stabilizacijski in pridružitveni proces (SAP), predvsem za tiste države, ki z EU še niso podpisale pridružitvenega sporazuma (Blockmans 2004: 294).

Evropska komisija je menila, da bodo SAA predstavljali sprejemljivo alternativo evropskim sporazumom in sporazumom partnerstva in sodelovanja. SAP se osredotoča na specifične potrebe in situacije v posamezni državi v odnosu do celotne regije. SAP je oblikovan tudi kot okvir za pripravo celotne integracije Zahodnega Balkana v EU. Pakt stabilnosti poudarja regionalni pristop in multilateralizem, medtem ko SAP in SAA in ponudba prihodnjega partnerstva temeljijo na pogojnosti in bilateralizmu. SAA temeljijo na obstoječih EA (evropskih sporazumih), čeprav vključujejo nove elemente, ki upoštevajo specifično situacijo na Balkanu. Evropska komisija je želela razlikovati med temi t.i. novejšimi tipi pogodb in EA. Razloga za to sta predvsem dva. Izzivi zahodnega Balkana presegajo ekonomsko in politično tradicijo, kakršna je v osrednji in vzhodni Evropi. Poudarek je na tem, da glavni namen ni članstvo v EU, kot je pri EA, ampak stabilizacija.

SAA poudarjajo pomen človekovih pravic, načela svobodne trgovine, pravice manjšin in sprejetje dokumentov ZN in OVSE. Poleg tega dajejo velik pomen spoštovanju mednarodnih pravnih načel in vladavini prava, kot je navedeno tudi v EA. Poleg integracije do najvišje možne mere v politični in ekonomski tok Evrope je omenjena tudi možnost vstopa v EU. Države Balkana so potencialne kandidatke za članstvo v EU (Gugu 2005: 2–9).

ZAKLJUČEK

Svetovna politika je v zadnjih desetletjih v fazi, za katero je značilna nestabilnost in vedno bolj spreminjajoče se varnostno okolje. Politični odločevalci, pa naj predstavljajo mednarodne ali regionalne organizacije, vlade ali nevladne organizacije, se soočajo s situacijami, ki jih silijo k preseganju birokratske otrdelosti in tekmovalnosti in zahtevajo bolj usklajeno delovanje. Zato so se razvili novi instrumenti in pristopi, prilagojeni zgodnjim fazam konflikta pred njegovim izbruhom, njihov potencial pa še ni v celoti izkoriščen.

Iz poglavij diplomske naloge je razvidno, da je preprečevanje konfliktov v zadnjih letih postalo eden izmed glavnih ciljev zunanje politike Evropske unije. Celo v Pogodbi o Ustavi za Evropo v členu III-193(2)(c) izpostavi, da bo Unija skušala doseči čim večjo stopnjo sodelovanja na vseh področjih mednarodnih odnosov z namenom ohraniti mir, preprečiti konflikte in okrepiti mednarodno varnost.

Hipotezo, ki sem jo želela preveriti, da se je pristop EU do preprečevanja konfliktov zaradi spremenjene varnostne situacije in narave konfliktov spreminjal iz fragmentiranega k strukturnemu, integriranemu pristopu, lahko potrdim, vendar je pri tem pomembno, da se integriran pristop še ni popolnoma razvil, njegovi potenciali pa niso v celoti izkoriščeni, kar pomeni, da potrjujem tudi svojo drugo hipotezo.

V začetku 90. let prejšnjega stoletja cilj politik do posameznih regij oz. področji ni bil preprečevanje konfliktov, je pa bil njihov učinek. S politikami do vzhodne in osrednje Evrope so skušali premostiti delitev iz hladne vojne, območje so želeli vključiti v ekonomski in varnostni red Evrope. Različni sporazumi in programi so spodbujali mir in stabilnost, ter demokracijo, kar je znatno pripomoglo k preprečevanju konfliktov. Spodbujanje trgovskih povezav na območju Sredozemlja je pripeljalo do tega, da so države postajale vse bolj soodvisne, kar posledično vodi v nekonfliktno ravnanje.

Politike, ki so spodbujale razoroževanje, uveljavljanje demokracije, spoštovanje človekovih pravic in vladavine prava, so prav tako pripomogle k miru in stabilnosti.

Vendar pa takšen pristop ni mogel preprečiti konfliktov v Evropi in drugod po svetu. V obdobju od leta 1990 do 2001 smo bili priča kar 57 večjim konfliktom na 47 področjih, med drugim v Iraku, Indiji, Pakistanu, na afriškem kontinentu, na Balkanu, Bližnjem vzhodu. Vsi ti konflikti so opozorili na to, da dotedanji pristop h preprečevanju konfliktov ni dovolj učinkovit. Pokazala se je potreba po drugačnem, celovitejšem pristopu.

Posledično so institucije EU v letih 2000 in 2001 sprejele tri dokumente, s katerim se je začela dolgotrajna gradnja novega pristopa k preprečevanju konfliktov. To je *Skupno*

poročilo generalnega sekretarja/visokega predstavnika za skupno zunanjo in varnostno politiko in evropskega komisarja za zunanje odnose, Sporočilo Evropske komisije o preprečevanju konfliktov in Program Evropske unije za preprečevanje nasilnih konfliktov. Vsi trije dokumenti so uvedli pomembne novosti, katerih implementacija še vedno poteka. Med najpomembnejšimi so okrepitev preprečevanja konfliktov v javnih politikah EU, opozarjajo na pomembnost vzrokov za konflikte, hitrega odzivanja in zgodnjega opozarjanja, nujna je koordinirana uporaba instrumentov in mednarodno sodelovanje.

Najprej je pomembna integracija preprečevanja konfliktov v vse vidike zunanje politike EU. Trgovski sporazumi povečajo soodvisnost in integracijo med udeleženci, pogosto so tudi povod za obsežne institucionalne reforme. Okoljski problemi so pogost povod za konflikte, prav tako tudi neenak dostop do naravnih virov. Integracija preprečevanja konfliktov je nujna tudi kar se tiče kooperativnih politik, saj so le-te najmočnejše orožje Evropske Skupnosti.

Če hoče EU uspešno ohranjati mir v mednarodni skupnosti, je potreben dolgoročen pristop, to je osredotočanje na vzroke za konflikte. Če pa do konflikta pride, so nujni mehanizmi za zgodnje opozarjanje in tudi hitro odzivanje. Instrumenti dolgoročnega kot tudi kratkoročnega preprečevanja konfliktov morajo biti uporabljeni pravočasno in v pravilni kombinaciji, da so uspešni.

Končno, nobena mednarodna organizacija ni zmožna samostojno delovati na tem področju, zato je potrebno sodelovanje, koordinacija in delitev dela med mednarodnimi akterji.

Kot že omenjeno, integriran pristop v okviru EU še ni v celoti uveljavljen. Težave se pojavljajo na področjih, ki so ključna za uspeh na tem področju.

Kljub temu, da *Göteborgski program* določa, da mora EU svoje instrumente uporabljati bolj povezano in učinkovito, se večina aktivnosti Sveta in Evropske komisije še vedno izvaja na zelo ozkih področjih in nepovezano v koherenten pristop. To se odraža predvsem v pomanjkanju izmenjave informacij in koordinacije pri aktivnostih kot so trgovanje, razvoj in okolje. Če EU želi učinkovito uporabljati svoje instrumente, mora institucionalizirati občutljivost za konflikte na vseh pomembnejših področjih evropske politike.

Za zagotovitev koherentnosti delovanja je ključno sodelovanje med vsemi tremi stebri EU in njihovimi posameznimi institucijami. Mnogokrat pa se dogaja, da različni akterji na ravni EU ne vedo, kaj delajo ostali v določenih državah ali regijah. Pojavlja se tudi problem pravne kompetenčnosti glede varnostnih dejavnosti med državami članicami, Svetom in Evropsko komisijo. EU bi morala medsebojno povezati vse politike, ki se kakorkoli tičejo

preprečevanja konfliktov, torej tudi razvoj, trgovanje ter ekonomske, diplomatske, civilne in vojaške politike v okviru SZVP in EVOP. Potrebno bi bilo tudi izboljšati komunikacijo med vsemi akterji na teh področjih.

Ena od zadev, ki se še ni dodobra zasedla v oblikovanje politik EU, je občutljivost za konflikte. To pomeni sposobnost organizacije, da razume kontekst, v katerem deluje, da razume interakcijo med svojo intervencijo in kontekstom, ter da deluje na podlagi razumevanja te interakcije z namenom izogniti se negativnim učinkom in maksimirati pozitivne učinke. Osrednja komponenta občutljivosti za konflikte je analiza konfliktov. Taka analiza je ključna za programiranje in posebej razumevanje interakcije med intervencijo in kontekstom. Uvajanje tega koncepta v pristop k reševanju konfliktov bi morala biti ena od ključnih nalog EU.

Naslednje področje, kjer bi bilo potrebno še precej dela, je okrepitev partnerstev z mednarodnimi in regionalnimi organizacijami ter civilno družbo in vzpostavljanje novih, kjer je to potrebno. EU se je v preteklosti osredotočala predvsem na sodelovanje z Organizacijo združenih narodov, vzpostavljala pa je tudi stike z OVSE, OECD in Afriško unijo. V zadnjih letih se je nekoliko povečalo sodelovanje z nevladnimi organizacijami. Kljub temu pa je na tem področju še veliko izzivov, ki jih mora Evropska unija upoštevati v nadaljnjem delovanju. Gre predvsem za doseganje boljših interakcij med različnimi akterji mednarodne skupnosti in optimiziranje vključevanja EU v mednarodno okolje. Na ravni EU bi bilo potrebno povečati število strokovnjakov s področja vzpostavljanja miru z namenom okrepitve in dopolnitve pristojnosti različnih elementov EU. Večji poudarek mora biti na sodelovanju, ne na tekmovanju. Razširiti bi bilo potrebno omrežja držav članic in institucij v Bruslju z vključitvijo več vladnih in nevladnih strokovnjakov s področja vzpostavljanja miru in preprečevanja konfliktov. Vloga nedržavnih akterjev v državah partnerkah je namreč še vedno bolj obrobne narave, zaslužila pa bi več pozornosti s strani EU. Okrepitev civilne družbe je tudi eden od pomembnih faktorjev za povečanje javnega razumevanja delovanja EU, izboljšanje kredibilnosti EU v zadevnih regijah in pospeševanje evropskih vrednot.

Ekonomski in socialni dejavniki igrajo ključno vlogo v oblikovanju in izbruhu konfliktov. Na tem področju se EU v ogroženih državah preveč posveča določenim infrastrukturnim projektom, pri katerih ne vključuje dovolj lokalnega zasebnega sektorja, lokalne oblasti pa niso primerne za vzdrževanje take infrastrukture. Zato bi se morala EU bolj posvetiti vplivom lastne trgovinske politike. *Kimberly proces* bi bilo potrebno razširiti še na ostale surovine, ki prav tako povzročajo in financirajo konflikte. Prav tako bi bilo potrebno upoštevati še druge naravne vire, ne le konfliktnega lesa. EU mora uskladiti tudi zamejevanja

širjenja virusa HIV in zagotoviti primerno integracijo načel enakopravnosti spolov in ostalih človekovih pravic.

Preprečevanje konfliktov je finančno velik zalogaj, posebej v primerih, kjer je potrebno strukturno preprečevanje in kjer želimo, da je projekt uspešen. EU se sooča z dvojnimi financiranjem: prvič za vzpostavitev tistih preventivnih kapacitet, ki ji še primanjkuje, in drugič za delovanje agende sprotnih primerov preprečevanja konfliktov. Finančna pomoč državam tretjega sveta je ena od osrednjih komponent zunanje dejavnosti EU. Velika večina proračuna v ta namen je posvečena regionalnemu sodelovanju in pomoči, le nekaj manj kot četrtnina pa gre za hrano in humanitarno pomoč ali ostale bolj splošne ukrepe sodelovanja. Prioriteta EU je pomoč bodočim državam članicam, torej reševanje problemov v tistih državah, ki se bodo morda nekoč vključile v EU. Bolj oddaljena kot je regija od Evrope, manj pomoči ji »pripada«. Eden od razlogov za reformo sistema preprečevanja konfliktov je tudi povečanje kvalitete in vpliva finančne pomoči v svetu. Zato je bilo govora o novem sistemu financiranja (poleg proračuna za skupno zunanjo in varnostno politiko); ad hoc fondu, ki pa predstavlja kar nekaj težav, povezanih z njegovim upravljanjem in nadzorom, delitvijo odgovornosti in percepcijo, da ta fond predstavlja le način obhoda običajnega proračuna.

Proračunske omejitve bojo v prihodnosti najbrž dvigovale še več polemik, dobro finančno upravljanje pa bo prevladujoča problematika v bodoči strategiji EU za preprečevanje konfliktov.

Opazna je obotavljiva drža držav članic in pomanjkanje konsenza ter politične volje. Kljub konstantnemu poudarjanju EU o pomenu vključevanja držav članic v preprečevanje konfliktov mnoge države še ne vidijo te problematike kot prioritete zunanje, varnostne in razvojne politike. Kaže se pomanjkanje razumevanja tega javnopolitičnega področja, nezainteresiranost za sodelovanje v nekaterih kritičnih primerih in premajhna podpora Evropski uniji pri preoblikovanju tega pomembnega področja. Kljub temu so nekatere države storile nekaj korakov v smeri izboljšanja lastne preventivne politike, a na ravni EU se to bolj malo pozna. Premalo pozornosti je bilo posvečene raznim strukturnim šibkostim EU. Težava je predvsem v tem, da države članice omahujejo pri prenosu kompetenc in zmožnosti na institucije v Bruslju, same pa se prav tako ne angažirajo.

Če zaključim, EU je v zadnjih letih naredila nekaj ključnih korakov, zaradi katerih upravičeno lahko pričakujemo, da se bo v prihodnosti njena vloga pri preprečevanju konfliktov še povečala.

VIRI

- *Samostojne publikacije:*

Aguirre, Mariano, Francisco Ferrándiz in José Manuel Pureza (2003): *Before the Emergency: Conflict prevention and the Media*. Bilbao: University of Deusto.

Andreani, Gilles, Christoph Bertham in Charl Grant (2001): *Europe's Military Revolution*. London: Centre for European Reform.

Arah, Metka (1995): *Evropska unija – vizija političnega združevanja*. Ljubljana: Arah consulting.

Baylis, John in Steve Smith (1997): *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*. Oxford: Oxford University Press

Bebler, Anton, ur. (2005): *Sodobno vojaštvo in družba*. Ljubljana: FDV.

Bothe, Michael in Natalino Ronzitti, ur. (1997): *The OSCE and maintenance of peace and security: conflict prevention, crisis management and peaceful settlement of disputes*. Hague: Kluwer.

Brenner, Michael (1998): *NATO and collective security*. London : Macmillan.

Brown, Michael in Richard Roscerance (1999): *The cost of Conflict: Prevention and Cure in the Global Arena*. New York: New Press

Brehton Charlotte in John Vogler (1999): *The European Union as a Global Actor*. London: Routledge.

Carfuny, Alan W. in Patrick Peters (1998): *The Union and the World: The Political Economy of a Common European Foreign Policy*. Hague: Kluwer Law International

Cooker, Christopher (2002): *Globalisation and insecurity in the twenty-first century : NATO and the management of risk*. Oxford, New York : Oxford University Press for the International Institute for Strategic Studies.

Craft, Cassidy (1999): *Weapons for Peace, Weapons for War: The Effects of Arms Transfers on War Outbreak, Involvement, and Outcomes*. London: Routledge.

Cross, Peter in Guenola Rasamoelina, ur. (1999): *Conflict Prevention Policy of the European Union*. Baden: Nomos.

Sens, Gänzle in Allen Gregory Sens (2007): *The changing politics of European security : Europe alone?*. Basingstoke, New York : Palgrave Macmillan.

Geir, Lundestad in Westad Arne (1993): *Beyond the cold war : new dimensions in international relations*. Oslo : Scandinavian University Press : Universitetsforlaget.

- Grizold, Anton in Bogomil Ferfila (2000): *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- Grizold, Anton (1999): *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- Grizold, Anton (2005): *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: FDV.
- Haček, Miro in Drago Zajc, ur. (2005): *Slovenija v EU: Zmožnosti in priložnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Hauser, Gunther in Franz Kernic (2006): *European security in transition*. Aldershot, Burlington (VT) : Ashgate, cop.
- Henderson, Conway W. (1998): *International relations: Conflict and cooperation at the Turn of the 21st Century*. Boston: McGraw-Hill.
- Hill, Christopher in Michael Smith (2005): *International relations and the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- Holland, Martin (2002): *The European Union and the Third World*. Basingstoke: Palgrave.
- Howorth, Jolyon in John T. S Keeler (2003): *Defending Europe: The EU, NATO and the Quest for European Autonomy*. Palgrave: Macmillan.
- Ham van , Peter (2000): *Europe's New Defense Ambitions: Implications for NATO, the US and Russia*. Garmisch-Partenkirchen: The George C. Marshall Center Papers.
- Hunter, Robert Edwards (2002): *The European Security and Defense Policy: NATO's Companion – or Competitor?*. Santa Monica: RAND.
- Kirton, John, Joseph P. Daniels in Andreas Freytag (2001): *Guiding Global Order: G8 Governance in the twenty-first century*. Ashgate: Aldershot.
- Knodt, Michele in Princen Sebastiaan, ur. (2003): *Understanding the European Union's External Relations*. Routledge: Taylor and Francis group.
- Kronenberger, Vincent (2001): *The European Union and the International legal order: Discord or Harmony*. Hague: Asser Press.
- Kronenberger, Vincent in Jan Wouters, ur. (2004): *The European Union and Conflict prevention*. Hague: Asser Press.
- Kupchan, Charles (2002): *Atlantic Security Contending Visions*. New York: Council on Foreign Relations press.
- Majcenovič, Natalie (2007): *Strelno orožje manjšega kalibra in lahko orožje kot vir ogrožanja človekove varnosti – razsežnosti in dileme*. FDV, Diplomsko delo.
- Malešič, Marjan, ur. (2006): *Varnost v postmoderni družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Malone, David, ur. (2004): *The UN Security Council: from the cold war to the 21st century*. Boulder: Rienner.
- Lindley-French, Julian, Franco Aligieri in Thomas Bauer (2004): *A European Defence Strategy*. Guetersloh: Bertelsmann Foundation.
- Nugent, Niell. (2003): *The Government and Politics of the European Union*. Durham: Duke University Press.
- Pearson, Frederic in Martin J. Rochester (1998): *International relations, The global Condition in the Twenty-First Century*. New York: The McGraw-Hill Companies, Inc.
- Penttila, Risto E. J. (2003): *The Role of the G8 in International Peace and Security*. Oxford: Oxford university Press.
- Philippart, Eric in Winand Pascaline (2001): *Ever Closer Partnership: Policy making in the US-EU Relations*. Brussels:P.I.E.-Peter Lang S.A.
- Piening, Christopher (1997): *The European Union in World Affairs*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Pipenbaher, Bojan in Maja Garb, ur. (2006): *Civilne razsežnosti operacij v podporo miru*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo.
- Temeljni akti Evropskih Skupnosti* (2002): Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
- Salmon, Trevor C. in Alistair J. K. Shepherd (2003): *Toward a European Army*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Shiff, Maurice W in Alan L. Winters (2003): *Regional integration and development*. Oxford University Press.
- Stohl, Rachel, Matt Schroeder in Dan Smith (2007): *Small arms trade: A Beginner's Guide*. Oxford: Oneworld Publications.
- Youngs, Richard (2001): *The European Union and the Promotion of democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Weidenfeld, Werner, ur. (2002): *Europa Handbook*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung.
- Wenger, Andreas in Daniel Mökli (2003): *Conflict prevention of the business sector*. Boulder, Lyanne Publishers.
- White, Brian (2001): *Understanding European Foreign Policy*. Basingstoke: Palgrave.
- Vukadinović, Radovan (2002): *Varnost v Jugovzhodni Evropi*. Ljubljana: FDV.
- Žabkar, Anton (2004): *Pehotni oborožitveni sistemi: stanje in smeri razvoja (2004-2014)*. Fakulteta za družbene vede, študijsko gradivo.

- *Poglavja v zbornikih:*

Aligieri, Franco (2002): Die europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik. V Werner Weidenfeld (ur.): *Europa Handbook*, 585-603. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung.

Bakker, Edwin (2004): A culture of conflict prevention: OSCE experiences and cooperation with the EU. V Vincent Kronenberger in Jan Wouters (ur.): *The European Union and Conflict prevention*, 393–415. Hague: Asser Press.

Bebler, Anton (2006): EU, NATO in sodobni mednarodni terorizem. V Marjan Malešič (ur.): *Varnost v postmoderni družbi*, 25-47. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Bloed, Arie (1997): The OSCE main political bodies and their role in conflict prevention and crisis management. V Michael Bothe in Natalino Ronzitti (ur.): *The OSCE and maintenance of peace and security: conflict prevention, crisis management and peaceful settlement of disputes*, 35-55. Hague: Kluwer.

Blockmans, Steven (2004): EU conflict prevention in the Western Balkans. V Vincent Kronenberger in Jan Wouters (ur.): *The European Union and Conflict prevention*, 293–323. Hague: Asser Press.

Burgess, Niall (2004): The Council's early warning process. V Vincent Kronenberger in Jan Wouters (ur.): *The European Union and Conflict prevention*, 21–29. Hague: Asser Press.

Cousens, M. Elizabeth (2004): Conflict Prevention. V David Malone (ur.): *The UN Security Council: from the cold war to the 21st century*, 101–117. Boulder: Rienner.

Clegg, Elizabeth (1999): Controlling Legal Arms Transfers: The EU Code of Conduct. V Peter Cross in Rasamoelina Guenola (ur.): *Conflict Prevention Policy of the European Union*, 163-179. Baden: Nomos.

Duke, Simon (2004): The institutional and financial dimensions of conflict prevention. V Vincent Kronenberger in Jan Wouters (ur.): *The European Union and Conflict prevention*, 119–151. Hague: Asser Press.

Green, Owen (1999): Tackling illicit Arms Trafficking and Light Weapons Proliferation: EU Roles and Programmes. V Peter Cross in Rasamoelina Guenola (ur.): *Conflict Prevention Policy of the European Union*, 179-195. Baden: Nomos.

Grizold, Anton (2005): Mednarodni varnostni sistemi. V Anton Bebler (ur.): *Sodobno vojaštvo in družba*, 167-181. Ljubljana: FDV.

Jazbec, Milan (2006): Vloga, organiziranost in delovanje OZN, Nata EU in OVSE pri izvajanju operacij v podporo miru. V Bojan Pipenbaher (ur.): *Civilne razsežnosti operacij v podporo miru*, 134-149. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo.

Kleijssen, Jan (2004): No peace without human rights: the Council of Europe and conflict prevention. V Vincent Kronenberger in Jan Wouters (ur.): *The European Union and Conflict prevention*, 439–451. Hague: Asser Press.

Prezelj, Iztok (2005): Skupna evropska varnostna in obrambna politika: dosežki, izzivi in dileme v luči učinkovitega kriznega menedžmenta. V Miro Haček in Drago Zajc (ur.): *Slovenija v EU: Zmožnosti in priložnosti*, 463-487. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Rossi, Andrea (2004): EU regional trade agreements' role in the prevention of conflict and in increasing (intra-regional and global) security and stability: an economic perspective. V Vincent Kronenberger in Jan Wouters (ur.): *The European Union and Conflict prevention*, 173–189. Hague: Asser Press.

Ryning, Sten (2005): A fragmented external role: the EU, defence policy, and New Atlanticism. V Michele Knodt in Princen Sebastiaan (ur.): *Understanding the European Union's External Relations*, 19-35. Routledge: Taylor and Francis group.

Schneider, Heike (2004): NGOs-EU relations in conflict prevention: two unequal but complementary partners. V Vincent Kronenberger in Jan Wouters (ur.): *The European Union and Conflict prevention*, 511–537. Hague: Asser Press.

Wouters, Jan in Frederik Naert (2004): The EU and conflict prevention: a brief historical overview. V Vincent Kronenberger in Jan Wouters (ur.): *The European Union and Conflict prevention*, 33–67. Hague: Asser Press.

- Članki v znanstvenih in strokovnih revijah:

Ackermann, Alice (2003): The Idea and Practice of Conflict Prevention. *Journal of Peace Research* 40(3), 339–347.

Gounev, Philip (2003): Stabilizing Macedonia: Conflict prevention, development and organized crime. *Journal of International Affairs* 1(57), 229–239.

Daadler, H. Ivo (2001): Are the United States and Europe heading for divorce?. *International Affairs* 77(3), 553-67.

Giegrich, Bastian (2004): Not Such a Soft Power: the External Deployment of European Forces. *Survival* 46(2), 163-182.

Jazbec, Milan (2004): Evropska varnostna strategija. *Revija Obramba* 36, 6-7.

Jelušič, Ljubica (2002): Globalnost varnostnih interesov in groženj. *Teorija in praksa* 39(4), 613-20.

Koenraad, Van Brabant (1998): Analysis and advocacy on a European policy on conflict prevention: a viewpoint. *Development in Practice* 8(2), 217–220.

Malešič, Marjan (2003): Sile Evropske Unije za hitro posredovanje. *Obramba* 35(7), 8–11.

Wilde, J. (2006): Orwellian Risks in European Conflict prevention Discourse. *Global Society* 20(1), 87–99.

- *Prispevki, gradivo, analize z medmrežja:*

Block, Ludo (2007): Europe's Emerging Counter-Terrorism Elite. *The Atlas Network* 5(5). Dostopno na www.jamestown.org/terrorism/news/article.php?articleid=2370280 (13. december 2007).

Commission on Human security (2003). Dostopno na www.humansecurity-chs.org/finalreport/English/Chapter2.pdf (12. december 2007).

Council Of the European Union (2003): *European Security Strategy*. Dostopno na <http://ue.eu.int/eudocs/cmsUpload/78367.pdf> (28. december 2007).

EPLO (2006): *Five Years after Göteborg: The EU and its Conflict Prevention Potential*. Dostopno na: <http://www.eplo.org/documents/eplo5yearafterweb.pdf> (14. avgust 2007).

Erlap, Doga Ulas in Nimet Beriker (2005): *Assesing the Conflict Resolution Potential of the EU: The Cyprus Conflict and Accession Negotiations, Security Dialogue*. Dostopno na <http://sdi.sagepub.com/cgi/content/36/2/175> (16. december 2007).

EU Programme for the Prevention of Violent Conflicts (2001), dostopno na: <http://www.eu2001.se/static/eng/pdf/violent.PDF> (27. junij 2007).

European Policy Centre (2006): *Path towards reconciliation in the Balkans*. Dostopno na: <http://www.epc.eu/en/er.asp?TYP=ER&LV=293&see=y&t=2&PG=ER/EN/detail&l=&AI=704> (14. avgust 2007).

European Commission (1995): *Commission Communication: The external dimension of the EU's human rights policy: from the Rome to Maastricht and beyond*, 22. november. Dostopno na http://ec.europa.eu/external_relations/human_rights/doc/comm95_567_en.pdf (2. julij 2007).

European Commission (2000): *Commission's Communication on the Community's development policy*, 26. april. Dostopno na http://ec.europa.eu/external_relations/asia/doc/com00_212.pdf (27. maj 2007)

European Commission (2000): *TACIS programme*. Dostopno na www.europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r17003.htm (25. avgust 2007).

European Commission (2000): *The Euro - Mediterranean Partnership*. Dostopno na http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/bd.htm (25. junij 2007).

European Commission (2001): *Commission Staff Working Paper: Environmental Integration in the External Policies*. Dostopno na http://ec.europa.eu/trade/pdf/envir_wp120302.pdf (25. maj 2007).

European Commission (2001): *Communication from the Commission on Conflict Prevention (2001)*. Dostopno na https://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/news/com2001_211_en.pdf (27. maj 2007).

European Commission (2001): *Partnership agreement between the members of african, caribbean and pacific group of states of the one part, and the European Community and its member states, of the other part*. Dostopno na http://ec.europa.eu/development/ICenter/Pdf/agr01_en.pdf (3. avgust 2007).

European Commission (2001): *Participation of non-state actors in development policy*. Dostopno na <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r12009.htm> (2. julij 2007).

European Commission (2005): *Financial Cooperation / MEDA Programme*. Dostopno na http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/meda.htm (25. junij 2007).

European Commission (2005): *Reinforcing EU Disaster and Crisis Response in third countries*, 20. april. Dostopno na: http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/cpcm/com05_153_en.pdf (14. avgust 2007).

European Commission (2007): *Report from the Commission on the implementation of measures intended to promote observance of human rights and democratic principles*, 14. december. Dostopno na http://ec.europa.eu/external_relations/human_rights/doc/com2000_0726en01.pdf (8. avgust 2007).

European Commission (2007): *The EU's relations with the Council of Europe*. Dostopno na http://ec.europa.eu/external_relations/coe/index.htm (2. julij 2007).

First Review Conference of the Anti-Personnel Mine Ban Convention (2005): *First Review Conference of the States Parties to the Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-personnel Mines and on their Destruction*. dostopno na:

http://www.reviewconference.org/fileadmin/pdf/review_conference/documents/final_report/R_C_Final_Report_en.pdf (8. avgust 2007).

France diplomatie (2000): *Joint Declaration of the Council and the Commission on the European Community's development policy*. Dostopno na http://www.diplomatie.gouv.fr/en/france-priorities_1/development_2108/european-policies_2595/intervention-sectors_2602/joint-declaration-of-the-council-and-the-commission-on-the-european-community-development-policy-november-2000_2890.html (2. julij 2007).

Gateway to the European Union (2000): *MEDA programme*. Dostopno na www.europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r15006.htm (25. avgust 2007).

Gateway to the European Union (2001): *Rapid Reaction Mechanism*. Dostopno na: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r12701.htm> (25. junij 2007).

Gugu, Aida (2005): *Main Features of Stabilization and Association Agreements and the differences with Europe Agreements*. Dostopno na http://acit-al.org/publications/Research_papers/dec_2003_A_Gugu.pdf

Heidelberg Institute for International Conflict research (2006): *Conflict Barometer 2006*. Dostopno na: http://www.hiik.de/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2006.pdf (13. december 2007).

Human Development Reports (2000): *Human Development Report*. Dostopno na http://hdr.undp.org/reports/global/2005/pdf/HDR05_chapter_5.pdf (3. avgust 2007).

International Crisis Group (2005): *EU crisis response capability revisited, Europe Report N°160*. Dostopno na http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/160_eu_crisis_response_capability_revisited_edit.pdf, 16-20. (2. julij 2007).

Kimberley Process (2007). Dostopno na: <http://www.kimberleyprocess.com> (25. avgust 2007).

Ministarstvo obrane Republike Hrvatske: *Republic Of Croatia And Regional Initiative*. Dostopno na http://www.morh.hr/en/inicijative_en.asp (12. December 2007).

North Atlantic Treaty Organization (2002): *NATO and EU adopt framework for cooperation*, 14. december. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/update/2002/12-december/e1216a.htm> (2. julij 2007).

North Atlantic Treaty Organization (2005): *NATO-EU: A strategic partnership*, 14. junij. Dostopno na <http://www.nato.int/issues/nato-eu/eu-responsability.html> (7. januar 2008).

North Atlantic Treaty Organization (2006): *NATO Handbook*. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-en-2006.pdf>, Public Diplomacy Division (7. januar 2008).

Perez, Nino (2004): *Conflict Indicators Developed by the Commission: the Check-list for Root Causes of Conflict*. Dostopno na <http://journals.cambridge.org/production/action/cjoGetFulltext?> (17. avgust 2007).

Pop, Adrian (2007): *NATO and the European Union: Cooperation and security*, NATO Review. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/english/art6.html> (24. marec 2007)

Public register of Council documents (2000): *Improving the Coherence and Effectiveness of EU action in the field of conflict prevention*, 30. november. Dostopno na <http://register.consilium.eu.int/pdf/en/00/st14/14088en0.pdf> (14. avgust 2007).

Public register of Council documents (2000): *Joint Report of the SG/HR and of the EU Commissioner for Foreign Relations*, 30. november 2000. Dostopno na: <http://register.consilium.eu.int/pdf/en/00/st14/14088en0.pdf> (27. junij 2007).

Public register of Council documents (2002): *Conv 461/02: Final report of Working Group VIII*, 16. december. Dostopno na: <http://register.consilium.eu.int/pdf/en/02/cv00/00461en2.pdf> (18. december 2007)

ReliefWeb (2001): *CARDS Assistance Programme to the western Balkans*, 23. oktober. Dostopno na www.reliefweb.int/library/documents/2001/ec_balkans_22oct.pdf (13. december 2007).

Small Arms Survey (2003): *Development Denied*. Dostopno na: <http://www.smallarmssurvey.org/files/sas/publications/yearb2003.html>, (13. december 2007).

Stability Pact for South Eastern Europe. Dostopno na <http://www.stabilitypact.org/about/default.asp>, (14. avgust 2007).

Stohl, Rachel (2004): *Small arms and Light Weapons: The Crisis in International Security*. Dostopno na: http://un-globalsecurity.org/pdf/klare_stohl.pdf (13. december 2007).

The access to European Union law (1992): *PES*. Dostopno na <http://eur-lex.europa.eu/sl/treaties/dat/11992M/word/11992M.doc> (25. junij 2007).

Western European (1992): *Union Petersberg Declaration*, 19. junij 1992. Dostopno na: <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf> (18. december 2007).

Vladni portal z informacijami o življenju v Evropski uniji (2007): *Pogovor z dr. Antonom Beblerjem: EU ne bo vojaška velesila*. Dostopno na: <https://evropa.gov.si/publikacije/evrobilten/evrobilten-19-03/>, (17. december 2007).

Youngs, Richard (2006): The EU and Conflict in West Africa. *European Foreign Affairs Review* 11(3), 333–352. Dostopno na <http://sdi.sagepub.com> (16. avgust 2007).